

Lene Schmidt, Knut Bjørn Stokke, Knut Onsager,
Frants Gundersen og Kjetil Sørli

Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Lurøy kommune, med hovedvekt på Lovund

NIBR

Norsk institutt for by- og regionforskning

Livskraftige kystsamfunn.
Steds- og næringsutvikling i
Lurøy kommune, med
hovedvekt på Lovund

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2007:03:	Fargerikt samfunn i et arktisk klima: En studie av steds- og næringsutvikling i Vardø.
NIBR-rapport 2008:22:	Florø i fokus: Sosiokulturell stedsanalyse for byutvikling og profilering
NIBR-rapport 2009:14.	By- og småstedsregionene i Innlandet: Kompetanse, innovasjon og utvikling.
NIBR-rapport 2011:12:	Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Sandøy kommune.

Rapportene koster
fra kr 250,- til kr 350,- og kan bestilles
fra NIBR:
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf. 22 95 88 00
Faks 22 60 77 74

E-post til
nibr@nibr.no

Publikasjonene
kan også skrives ut fra
www.nibr.no
Porto kommer i tillegg til de oppgitte
prisene

Lene Schmidt, Knut Bjørn Stokke, Knut Onsager,
Frants Gundersen og Kjetil Sørli

Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Lurøy kommune, med hovedvekt på Lovund

NIBR-rapport 2011:30

Tittel: **Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Lurøy kommune, med hovedvekt på Lovund**

Forfatter: Lene Schmidt, Knut Bjørn Stokke, Knut Onsager, Frants Gundersen og Kjetil Sørлие

NIBR-rapport: 2011:30

ISSN: 1502-9794
ISBN: 978-82-7071-919-8

Prosjektnummer: O-2848

Prosjektnavn: Livskraftige kystsamfunn

Oppdragsgiver: Norges Forskningsråd, program Havet og Kysten

Prosjektleder: Knut Onsager

Referat: Rapporten belyser utviklingen i Lurøy kommune (Nordland) og på øya Lovund spesielt. Utviklingen i folketall og arbeidsplasser i Lurøy, og særlig på Lovund, har det siste tiåret utviklet seg klart bedre enn gjennomsnittet for små kystkommuner i Nord-Norge. Faktorene bak "suksessen" har vært utviklingssterke bedrifter med lokal-samfunnsansvar, sterk offentlig velferdsutbygging samt samarbeid for styrket attraktivitet. Utviklings-evnen i lokalsamfunnet på Lovund har vært helt avgjørende for Lurøy kommunes "relative suksess".

Sammendrag: Norsk og engelsk
Dato: Desember 2011
Antall sider: 137
Pris: 250

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Gaustadalléen 21,
0349 OSLO
Telefon: (+47) 22 95 88 00
Telefaks: (+47) 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no

Vår hjemmeside: <http://www.nibr.no>
Trykk: Nordberg A.S.
Org. nr. NO 970205284 MVA
© NIBR 2011

Forord

Rapporten ”Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Lurøy kommune med hovedvekt på Lovund” er finansiert av Norges Forskningsråd, programmet Havet og Kysten. Den inngår som en av tre ”case-” rapporter fra prosjektet ”Livskraftige kystsamfunn”. Prosjektets syntese og konklusjoner publiseres i en hovedrapport som kommer ut i 2012.

Arbeidet med rapporten har pågått i perioder mellom høsten 2010 og ut 2011. Rapporten er skrevet av Knut Bjørn Stokke, Institutt for landskapsplanlegging ved UMB, Lene Schmidt og Knut Onsager, NIBR. De fleste kapitlene er skrevet i felleskap unntatt kapittel 5 som Knut Bjørn Stokke har skrevet, og kapittel 7 og 8 som Lene Schmidt har skrevet. Hun har også tatt bildene der annet ikke er oppgitt. Frants Gundersen har levert data fra bedrifts- og foretaksregisteret (SSB/NIBR) og laget kartillustrasjonen, mens Kjetil Sørli har levert data fra flyttehistoriefilen (SSB/ NIBR). Knut Onsager har vært prosjektleder.

En stor takk rettes til de mange på Lovund og ellers i Lurøy kommune som velvillig stilte opp til intervjuer, samtaler og dialogmøte. Deres bidrag har både vært inspirerende og avgjørende for arbeidet med denne rapporten.

Oslo, desember 2011

Olaf Foss
Forskningssjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt.....	4
Figuroversikt	5
Sammendrag.....	7
Summary.....	10
1 Innledning.....	13
1.1 Om prosjektet som helhet	13
1.1.1 Teoretisk perspektiv og ramme for analyse	16
1.2 Om Lurøy/Lovund-studien	27
1.2.1 Problemstillinger	27
1.2.2 Metoder og data	27
1.2.3 Rapportens oppbygging	29
2 Lurøy kommune og Lovund – noen nøkkelfakta.....	30
3 Befolkningen og humankapitalen.....	34
3.1 Befolkningsstruktur og utviklingstrekk.....	34
3.2 Utviklingen i folketallet i ulike deler av Lurøy	36
3.3 Nærmere om befolkningsutviklingen på Lovund	38
3.4 Flyttemønsteret mellom Lurøy og resten av landet ...	39
3.5 Utdanning og sosioøkonomiske forhold	41
4 Sysselsetting og arbeidsmarked.....	45
4.1 Sektorstrukturer og utviklingstrekk.....	46
4.2 Arbeidsledighet og utvikling.....	49
5 Næringsmiljø og utvikling	50
5.1 Dagens næringsstrukturer	50
5.1.1 Variasjon og spesialisering	50
5.2 Sjømatnæringen og relaterte næringer.....	51
5.2.1 Tradisjonelle næringer	51
5.2.2 Oppdrettsnæringen – med særlig fokus på Lovund	52
5.2.3 Næringsmiljøer i andre deler av kommunen.....	70

6	Kommunal virksomhet og velferdstjenester	72
6.1	Politisk sammensetning.....	72
6.2	Kommuneøkonomien	74
6.3	Velferdstjenester.....	78
6.4	Kommunale planer og strategier.....	81
6.5	Interkommunalt samarbeid	82
6.6	Viktige utfordringer og rammebetingelser	82
7	Sivilsamfunnet.....	84
7.1	Frivillige lag og foreninger	84
7.2	Formelle og uformelle møtesteder	87
7.3	Uformelle grupper og nettverk i sivilsamfunnet.....	89
7.4	Engasjement og dugnadsånd.....	92
8	Stedskvaliteter og stedsidentitet	93
8.1	Stedskvalitet	93
8.2	Stedsidentitet.....	97
8.3	Stedskvalitet og stedsidentitet – virkelighet med flere fortolkninger	99
8.4	Selvpresentasjon og omdømme	108
9	Samhandling og fragmentering.....	110
9.1	Strukturer som påvirker samhandling.....	111
9.2	Samhandling mellom næringsaktører.....	111
9.3	Samhandling mellom næringsaktører og lokalsamfunn.....	112
9.4	Samhandling mellom næringsaktører og kommunen og andre offentlige aktører.....	114
9.5	Samhandling og konkurranse mellom kretsene i kommunen	115
10	Utvikling, suksess og utfordringer	121
10.1	Utviklingstrekk og egenskaper	121
10.2	Lurøys og Lovunds suksess det siste tiåret.....	123
10.3	Dagens situasjon og utfordringer framover.....	128
	Litteratur	133
	Vedlegg 1 Tabell	137

Tabelloversikt

Tabell 2.1	Nøkkeltall for folketalls- og arbeidsplassutviklingen i Lurøy kommune det siste tiåret	33
Tabell 3.1	Hovedtall for folketallsutviklingen i ulike deler av Lurøy kommune 2000-2011.	36
Tabell 3.2	Nettoflyttingen mellom Lurøy og andre områder for dagens 40-54-åringer (født 1956-70, og fulgt fra de er 15 år).	40
Tabell 3.3	Folketallet for 15 årskullene som er fulgt gjennom voksenlivet fra 15 år og oppover.	40
Tabell 3.4	Bruttoinntektsnivå for kvinner og menn i Lurøy kommune i andel av nasjonalt nivå (=100) 2008	43
Tabell 4.1	Utviklingen i sysselsettingen i ulike sektorer i Lurøy kommune 2000-2010	47
Tabell 5.1	Bedrifts- og bransjestrukturer i Lurøy kommune 2010.....	51
Tabell 6.1	Nettodriftsresultat og lånegjeld i Lurøy kommune 2000-2010.....	76

Figuroversikt

Figur 1.1	Illustrasjon av eksogene og endogene faktorer som påvirker små kystkommuners utvikling, virkemåter og utfordringer.	21
Figur 2.1	Lurøy kommune består av mange øyer og fjorder på Helgelandskysten i Nordland fylke. De fleste bor på i dag på 4-5 av øyene.....	31
Figur 3.1	Befolkningsutviklingen i Lurøy 1950-2010	34
Figur 3.2	Befolkningstilvekst, fødselsoverskudd og flyttebalanser i Lurøy i perioden 1980-2010).	35
Figur 3.3	Befolkningens aldersstrukturer i Lurøy kommune 2000 og 2010. Prosentvise avvik fra landsgjennomsnittet	36
Figur 3.4	Folketallet for hovedkretser i Lurøy kommune, absolutt utvikling 2000-2011.	37
Figur 3.5	Relativ utvikling (%) i folketallet for hovedkretser i Lurøy kommunes 2000-2011 (2001=100%-poeng)... ..	37
Figur 3.6	Befolkningsutviklingen på Lovund viser sterk vekst etter ca. 1990.....	38
Figur 3.7	Aldersfordeling Lovund.....	39
Figur 3.8	Andel av befolkningen 16 år og eldre med høyere utdanning (UoH). Prosent	42
Figur 3.9	Andel yrkesaktive i Lurøy med UgH-utdanning i ulike næringer og sektorer 2008.....	43
Figur 4.1	Yrkesaktive bosatt i Lurøy fordelt på hovedsektorer 2008	45
Figur 4.2	Yrkesaktive kvinner og menn bosatt i Lurøy fordelt på næringer og sektorer (2008).....	46
Figur 4.3	Andel arbeidsplasser i ulike næringer og sektorer innenfor hovedkretser i Lurøy kommune 2009.....	48

Figur 4.4	Registrert helt arbeidsledige kvinner og menn i Lurøy kommune 2005-2010 i prosent av arbeidsstyrken	49
Figur 5.1	Oppdrett av leppefisk på Lovund	54
Figur 5.2	Atlantic Styro produserer lakseemballasje	55
Figur 5.3	Spesialutviklet båt for frakt av lakseemballasje	56
Figur 5.4	Naustholmen på Lovund, hvor slakteriet til Nova Sea, Atlantic Styro og Aquarius holder til	57
Figur 5.5	Næringsmiljøet på Hamnholmen, med hovedkontor for bl.a. Nova Sea og Lovundlaks	64
Figur 6.1	Prosent av stemmene fordelt på partier ved kommunevalget i 2007 og 2011	73
Figur 6.2	Utviklingen for ulike kommunale inntekter (løpende 1000 kr) i Lurøy kommune 2001-2010	75
Figur 6.3	Nøkkeltall for kommuneøkonomien i Lurøy kommune 2009	77
Figur 6.4	Kommunale bruttoutgifter fordelt (%) på virksomhetsområder – Lurøy kommune 2009	78
Figur 6.5	Lovund er et ungt samfunn, og utviklingen kan tyde på at skolen snart har behov for ytterligere utbygging.	81
Figur 7.1	Lokalhistorisk museum på Lovund, etablert av ildsjeler og med støtte fra bedriftene	86
Figur 7.2	Kaffekroken i butikken og uteplassen foran er et viktig uformelt møtested	88
Figur 7.3	Hundtjønna har tradisjonelt vært en viktig lekeplass der barn lekte med båter og fiske sommerstid og gikk på skøyter vinterstid. Den har også vært en viktig ressurs i produksjon av is (Bang 2009). Dammen har nylig blitt rensket opp og det er anlagt stier og benker.	89
Figur 8.1	Lovund er dominert av det karakteristiske Lovundfjellet	101
Figur 8.2	Nye boliger på Hamnholmen signaliserer at Lovund ikke er noe ”museum”, men et ungt samfunn som satser på ”moderne boliger for moderne mennesker”.	105

Sammendrag

Lene Schmidt, Knut Bjørn Stokke, Knut Onsager, Frants Gundersen og Kjetil Sørli.

Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Lurøy kommune, med hovedvekt på Lovund

NIBR-rapport 2011:30

Rapporten beskriver og forklarer utviklingsprosesser og betingelser i Lurøy kommune og retter et særlig søkelys på stedet Lovund. Lurøy er befolkningsmessig en liten kommune med spredt bosetting på Helgelandskysten i Nordland. Bosettingen er fordelt på et stort antall øyer uten vei og fastlandforbindelse. Lurøy kommune har hatt en bedre utvikling i folketall og arbeidsplasser enn de fleste små kystkommuner i landet de senere årene. En grunn til dette er at man særlig på øya Lovund har fått til en betydelig vekst i folketall og arbeidsplasser mens nedgang har preget mye av utviklingen ellers i kommunen. Lurøy kommune og Lovund spesielt har slik sett hatt ”relativ suksess” målt i utvikling av folketall og arbeids-plasser sammenliknet med tendensen for små kystkommuner særlig i Nord-Norge.

I rapporten beskrives bakgrunnen for Lurøy kommunes utvikling og ”relative suksess” samt utfordringer og muligheter framover. Hovedforklaringen til Lurøys suksess det siste tiåret ligger i en vekstkraftig sjømatnæring og offensiv kommunal velferds-utbygging, som har skapt ringvirkninger og et høyt aktivitetsnivå også i andre næringer (transport, handel, bygg/anlegg og tildels reiseliv). Det har vært en betydelig tilvekst av arbeidsplasser særlig i noen få kretser, og som har gitt grunnlag for befolkningsvekst og –stabilitet i disse kretsene. Dette har vært avgjørende for den relativt positive utviklingen i Lurøy kommune samlet det siste tiåret ettersom mange av de øvrige kretsene har hatt betydelig nedgang i folketall og arbeidsplasser. Lovund er kretsen med best utvikling i

folketall og arbeidsplasser, og i rapporten omtales grunnlaget for dette mer inngående. Dette fordi det er et sentralt inntak til å forstå noe av årsaken til Lurøy kommunes ”relative suksess” det siste tiåret. Uten den sterke utviklingen på Lovund hadde utviklingen i Lurøy kommune vært dramatisk mye svakere.

Hovedforklaringen til den sterke utviklingen på Lovund det siste tiåret skyldes et gunstig samspill mellom en sterk, vekstkraftig sjømatnæring, velferdsutbygging og attraktive stedskvaliteter for bosatte og besøkende. Den primære drivkraften bak veksten både i arbeidsplasser og folketall på Lovund har ligget i næringslivet. Her har sterke lokaleide oppdrettsbedrifter med regional forankring, høy kompetanse og omfattende nettverksressurser (inter-) nasjonalt, gitt konkurranseevne, stabilitet og vekst. Denne veksten har vært den viktigste faktoren bak innflyttingen og folketallsveksten på Lovund. En god del av har vært arbeidsinnvandrere særlig fra Sverige. Bedriftene har også utviklet egne rekrutteringsstrategier for å sikre økt stabilitet og bofasthet blant (fjern-) rekrutterte. En samtidig betydelig vekst innen offentlig velferd har bidratt til å styrke stedets tiltrekningskraft på unge par og familier.

En viktig tilleggsfaktor bak suksessen på Lovund er bedriftenes utvidede lokalsamfunnsansvar. Overskuddene reinvesteres ikke bare i lokale bedrifter, men også i mange fellesgoder. Gjennom samarbeid med sivilsektor og offentlige virkemiddelaktører (kommunalt og regionalt) har næringslivet bidratt avgjørende til realisering av slike fellesgoder (kystkultursenter, squashhall, svømmebasseng, treningssenter m.m.). Dette har styrket lokalsamfunnets kvalitet og attraktivitet. Dette tette spillet mellom bedriftene og lokalsamfunnet har vært en viktig del av Lovunds ”vinnerformel”. Veksten av arbeidsplasser i privat sektor og påfølgende vekst i folketallet, har så i neste omgang utløst økte kommunale investeringer i helse- og sosialsektoren (barnehage, skole, eldreomsorg) på Lovund. Dette har også styrket stedets tiltrekningskraft og attraktivitet som bosted. Utviklingen på Lovund har vist at små utkantsteder uten veiforbindelse også kan være attraktive bosteder med betydelig vekst og utvikling.

I et framtidsperspektiv står Lurøy kommune og et sted som Lovund overfor betydelige utfordringer, men også med muligheter for å utvikle robuste og livskraftige kystsamfunn.

En hovedutfordring for Lurøy kommune som helhet vil være å begrense nedgang og aller helst stabilisere folketallet. Dette vil kreve at kommunens tiltrekningskraft og attraktivitet som bo- og arbeidssted må styrkes. Det blir viktig å understøtte utviklingen og attraktiviteten til de kretsene som har hatt størst livskraft de siste tiårene. Dette er kretser som er avgjørende for hvorvidt folketallet i kommunen vil synke lite eller mye framover. I en spredtbodd kommune som Lurøy vil man også være avhengig av at man klarer å begrense nedgangen i flere kretser gjennom kommunikasjonsutvikling, nyskaping og serviceutvikling. Bedre kommunikasjoner ville ha styrket utviklingen mellom kretsene i kommunen, både vekst- og stagnasjonskretser, og dermed kommunen som helhet. I kretser med overskudd på arbeidskraft kunne disse ta jobb i kretser med underskudd på arbeidskraft, samtidig som de som arbeidet i en av vekstkretsene i større grad kunne bosette seg andre steder i kommunen hvor det er ledige boliger og godt ubyggt tjenestetilbud. Dette ville kunne dempet presset i boligmarkedet i vekstkretsene, og samtidig begrenset den negative befolkningsutviklingen i andre kretser. Ellers vil forbedring av kommunikasjonene mot regionale sentra kunne styrke Lurøy kommunes tilgjengelighet og attraktivitet. En hovedutfordring framover for Lurøy kommune og Lovund blir nettopp å utvikle arbeidsplasser og attraktivitet for å sikre framtidig rekruttering av unge voksne. Da vil gode kommunikasjonsforhold bli mer avgjørende enn tidligere.

Denne rapporten inngår som en av tre ”casestudie”-rapporter i prosjektet ”Livskraftige kystsamfunn”. Prosjektet har som mål å utvikle systematisk kunnskap om betingelser for å skape livskraftige kystkommuner i distrikter som har en sterk forankring til marine og/eller maritime næringer.

Summary

Lene Schmidt, Knut Bjørn Stokke, Knut Onsager, Frants Gundersen og Kjetil Sørli.

Viable coastal communities. Community and business development in the municipality of Lurøy (Northern Norway), with particular attention to community of Lovund
NIBR Report 2011:30

The report describes and explains processes of and conditions for growth in the municipality of Lurøy while examining the community of Lovund in particular detail. In terms of population, Lurøy is a small municipality. The population is thinly spread on numerous islands on the Helgeland coast (in the county of Nordland). These islands have neither roads nor any overland connection with the mainland. Lurøy's growth in population and jobs is healthier than most small coastal communities in Norway in recent years. One of the reasons is the substantial growth in population and jobs on the island of Lovund; on the other hand, most of the other communities in the municipality are experiencing depopulation and job losses. But municipality as such, and Lovund in particular, have been "relatively successful" if success is measured in population and job growth. It is certainly successful compared with most small coastal communities, especially in Northern Norway.

The report explains the reasons behind Lurøy's growth and "relative success", as well as the challenges and opportunities moving forward. The mainspring of Lurøy's success over the past decade can be found in the flourishing sea food industry and the council's pro-active policy of welfare expansion, both of which create ripple effects and healthy growth in other sectors of the economy (transport, commerce, construction and, to a degree, tourism). The strong growth in jobs, especially in a few districts,

has fuelled population growth and facilitated population stability in these districts. This has been of crucial importance for the relatively healthy growth in the municipality as a whole in the past decade, not least because many of the other districts have suffered depopulation and loss of jobs. Lovund is the district with the strongest growth in terms of population and job numbers, and the reasons for this are discussed in detail in the report. This is because there is a central component of Lurøy's decade of "relative success" that needs to be understood. Without the Lovund's strong showing, prospects for the municipality as a whole would have been dramatically bleaker.

The principal explanation of Lovund's success is the fertile combination of a vigorous, sea food industry, an expanding welfare sector, and attractive community qualities for residents and visitors. The key to the upturn in jobs and population on Lovund lies in its business sector. Strong, locally owned fish farming firms with regional ties, cutting-edge expertise and wide-ranging (inter-)national network resources, have resulted in competitiveness, stability and growth. This growth has been the principal factor behind the influx of people to the municipality and of the population growth on Lovund. Many of these new residents are immigrants, especially from Sweden, looking for work. The businesses have devised recruitment policies to improve stability and persuade people from far away to settle in the community more or less permanently. The concurrent expansion of the social services has also made the place more attractive to young couples and families.

One important additional factor behind Lovund's success is the community responsibility exercised by the business sector. Profits are not only ploughed back into the businesses; they are also help pay for numerous public works. By working with the civil sector and implementing authorities (local and regional), the business sector has made a crucial contribution to the realisation of these public works (coastal culture centre, squash facility, swimming pools, fitness centre, etc.). Close working relations between business and community are an important element of Lovund's "winning formula". The growth in jobs in the private sector and subsequent growth in population has in turn prompted the council to spend more on healthcare and social services (child care, children's education, care of the elderly) on Lovund. It has become

more attractive, also as a place to live. The story of Lovund shows that small communities in the periphery, with no connecting roads, can also become attractive places to live in and enjoy health growth and development.

Looking ahead, the municipality of Lurøy and places like Lovund will come up against serious challenges, but also opportunities, in their efforts to ensure robust, viable coastal communities.

One of the main challenges for Lurøy as a whole will be to slow depopulation and, preferably, stabilise it at current levels. They will need to add to the municipality's appeal and attractiveness as a place to live and work. It will be important to consolidate growth and attractiveness of most robust districts of the last decade. These are the districts which will decide whether the municipality's population declines rapidly or slowly. In a thinly populated municipality like Lurøy, staunching or slowing depopulation in more districts will be aided by improving communications, stimulating innovation and expanding service provision. Better communications could have distributed growth more evenly across the communities in the municipality, that is, across expanding and stagnating areas, and, consequently, the municipality as a whole. Districts with a surplus of workers could let them work in areas with a shortage, while people working in one of the growth areas could live to a greater degree elsewhere in the municipality where there are vacant houses and good public services. It would ease the pressure on the housing market in the growth districts, and at the same time slow the decline in population in the others. Better communications with regional centres have benefited the municipality in terms of accessibility and appeal. A main challenge looking ahead for Lurøy and Lovund will be precisely to create jobs and improve the attractiveness of the place to ease recruitment of young adults. In this situation, good communications will be even more decisive than before.

1 Innledning

1.1 Om prosjektet som helhet

Bakgrunn, overordnede mål og tema

Denne rapporten er skrevet som en del av prosjektet ”Livskraftige kystsamfunn” og er finansiert av Norges forskningsråd (programmet Havet og kysten). I prosjektet som helhet analyseres generelle og spesifikke utviklingstrekk og –betingelser blant et utvalg suksessfulle små kystkommuner og kystsamfunn i distriktene. Gjennom en komparativ sluttanalyse skal generelle lærdommer trekkes ut og overføringsverdi drøftes i forhold til andre kommuner og kontekster.

Prosjektet består av tre helhetlige eksempelstudier (”cases”) av små kystkommuner og kystsamfunn med ”relativ suksess”¹. Dette betyr at de har hatt en bedre utvikling i folketall og sysselsetting det siste tiåret enn tilsvarende kystkommuner i fylkene og landsdelene de tilhører. Rapporten du nå leser omfatter eksempelstudien av Lurøy kommune i Nordland, med spesiell vektlegging av øysamfunnet Lovund.

Det generelle bakteppet for prosjektet er at en stor andel av norsk økonomi og velferd er basert på bruk og utnyttelse av spredt lokaliserte natur- og kunnskapsressurser fordelt på en langstrakt kyst. Framtidig verdiskaping og velferd i landet vil i betydelig grad være avhengig av at man klarer å utnytte ressurser og muligheter på en bærekraftig måte forankret til denne desentraliserte strukturen. I

¹ *Små kystkommuner* er her avgrenset til øy- og fjordkommuner med under 3000 innbyggere, og som samtidig er spesialisert innenfor marine og/eller maritime næringer. Vårt utvalg består av Sandøy i Møre og Romsdal, Lurøy i Nordland og Skjervøy i Troms.

prosjektet rettes søkelyset på utviklingstrekk og -betingelser i små kystkommuner som representerer viktige institusjonelle enheter innenfor den nevnte strukturen.

Et klart flertall av landets 121 små kystkommuner har hatt nedgang i folketall og arbeidsplasser det siste tiåret². Bak ligger både fødselsunderskudd og nettoutflytting, og færre arbeidsplasser i privat sektor.

Dette hovedbildet tildekker imidlertid store variasjoner i utviklingstrekk blant disse kommunene. Det tildekker også store interne variasjoner mellom kretser innenfor kystkommunene, slik tilfellet er for Lurøy der Lovund har hatt sterk vekst mens mange kretser har nedgang.

Hovedmålet med prosjektet er å øke kunnskapen om bakgrunnen for at enkelte små kystkommuner klarer seg mye bedre enn andre, hva som skal til for å videreføre suksessen og hvilken overføringsverdi det eventuelt vil kunne ha til andre små kyst- og distriktskommuner. Prosjektet har følgende overordnede problemstillinger:

1. Hva har karakterisert utviklingen i små kystkommuner i ulike deler av landet det siste tiåret?
2. Hva er årsakene til at enkelte små kystkommuner har hatt suksess med å opprettholde og/eller øke folketall og arbeidsplasser det siste tiåret?
3. I hvilke grad og på hvilken måte kan senere års utvikling i ”suksess”-kommunene videreføres? Hvilke muligheter og utfordringer står man her ovenfor med å skape robuste og livskraftige kystsamfunn framover?
4. Er det mulig å trekke ut noen generelle lærdommer fra ”suksess”-kommunene med relevans for andre små kyst- og distriktskommuner, og hva består i så fall disse lærdommene av?

Kunnskapen fra prosjektet har relevans for distrikts- og regionalpolitikken og for personer og organisasjoner som driver

² Små kystkommuner har hatt reduksjon i folketallet (-8%, mot +10% for landet 2000-11), sterk reduksjon i arbeidsplasser i privat sektor (-10%, mot +7% for landet) og litt reduksjon i arbeidsplasser totalt (-1%, mot +12% for landet). Uten veksten i offentlig sektor (+14%, mot 21 % for landet) ville nedgangen vært sterkere (Datakilder: SSB befolknings- og bedriftsregistre).

med eller har interesse for innovasjons- og utviklingsarbeid på lokalt og regionalt nivå. Det blir utgitt en rapport fra hver av de tre eksempelstudiene, og det kommer en hovedrapport i 2012 basert på en komparativ analyse og syntese av prosjektet som helhet.

Forskningsopplegget

Forskningsopplegget for prosjektet som helhet omtales inngående i hovedrapporten. Her gis derfor bare en kort versjon av dette.

Prosjektet følger et *kvalitativt forskningsopplegg* basert på en vekselvirkning mellom teoriutvikling og empirisk analyse gjennom ulike faser. Første del av prosjektet har handlet om å systematisere teori og begreper, og utvikle analyserammen og metodisk design. I andre fase har vi jobbet med empiriske analyser der de tre ”case”-analysene har stått sentralt. I prosjektets siste fase analyseres ”casene” komparativt og hovedkonklusjoner og svar på problemstillingene trekkes ut. Der drøftes også empiriske funn i forhold til teori og analytisk ramme, foruten generelle lærdommer for lokal og regional utviklingspolitikk.

I prosjektet bruker vi både *kvantitative data* og *kvalitativ informasjon*. De kvantitative dataene består av ulike registerdata fra SSB og enkelte som er videreutviklet av i egne NIBR-versjoner. De kvalitative dataene består av forskningslitteratur, dokumenter og et større antall informantintervjuer i ”case”-kommunene.

Et sentralt metodisk element er *tre helhetlige ”case-” studier* av små kystkommuner, som danner grunnlaget for prosjektets *komparative analyse* i siste fase. ”Case-”studiene er gjennomført etter samme hovedmal når det gjelder problemstillinger, data/metode og analysedeler.

Prosedyren og kriteriene for utvalget av ”case-” kommunene skal omtales litt nærmere. Først gjennomførte vi en kvantitativ analyse av landets kystkommuner med fokus på folketall, næringsstruktur og utviklingstrekk det siste tiåret. Deretter gjorde vi først en avgrensning av gruppen av små kystkommuner med inntil 3000 innbyggere, som det finnes et stort antall av. Deretter avgrenset vi utvalget ytterligere til små kystkommuner som skulle være spesialisert innenfor marine og/eller maritime næringer (overrepresentasjon) og samtidig ikke spesialiserte innenfor olje/gassektoren. Sistnevnte inneber at vi utelot kommuner som er sterkt direkte avhengig av sysselsetting og vekstimpulser fra

utnyttelsen av ikke-fornybare naturressurser. I tillegg til disse størrelses- og strukturkriteriene la vi inn et ”utviklingskriterium” om krav til ”relativ suksess” i utviklingen det siste tiåret. Dette innebar at kommunen måtte ha relativ sett bedre utvikling i folketallet og/eller arbeidsplasser enn gjennomsnittet for små kystkommuner i eget fylke, landsdel og på landsbasis i samme periode. Enkelte av disse kommunene ble videre utelatt i utvalget om deres utvikling sannsynligvis var blitt kunstig stimulert direkte av olje/gassutbygginger i egen kommune eller nabokommuner.

Blant de kommunene vi da stod igjen med skulle vi så velge ut tre kommuner. Her stilte vi krav til at utvalget samlet burde få med seg ”case” fra ulike fylker og fortrinnsvis ulike deler av landet for å sikre variasjon i kontekst. Av de få kommunene vi da stod igjen med i ulike fylker, valgte vi ut det vi antok ville være informasjonsrike ”casene” i forhold til våre problemstillinger, og som vi allerede hadde rimelig god informasjon om. Her spilte både tidligere studier (eks. Stokke et.al. 2008) og informasjon fra kommuners hjemmesider og enkelte informanter inn i vurderingsgrunnlaget. .

1.1.1 Teoretisk perspektiv og ramme for analyse

I det følgende omtales først overordnet perspektiv og begreper for analyse av lokal og regional utvikling. Deretter beskrives den konkrete analytiske rammen for våre ”case”-studier, inkludert Lurøy-studien.

Hovedperspektiv og begreper

I faglitteraturen belyses økonomisk og sosial utvikling i lokalsamfunn og regioner med utgangspunkt i både eksogene og endogene perspektiver. Innenfor de *eksogene* perspektivene beskrives og forklares gjerne utviklingen lokalt/regionalt mest som tilpasningseffekter av strukturer og endringsimpulser på makronivå. Endrings- og utviklingsimpulsene kommer her mest ”utenfra”. Flere slike generelle endringer som har påvirket tilnærmet alle typer lokalsamfunn og regioner de senere årene er en økt globalisering i næringslivet, kunnskapsøkonomiens og utdanningssamfunnets framvekst, en økende mobilitet og migrasjon av folk og arbeidskraft, samt nasjonale sektorpolitiske endringer av ulike typer. Dette har gitt bestemte lokale og regionale effekter foruten bidratt til et sterkere utviklingspolitisk

engasjement i mange lokalsamfunn og regioner. Innenfor de *endogene* perspektivene rettes søkelyset eksplisitt på lokalsamfunns og regioners egne ressurser og evne til utvikling under skiftende rammevilkår. Handlingsmulighetene på lokalt og regionalt nivå har her også gjerne fått betydelig oppmerksomhet. Vårt utgangspunkt er at den økonomiske og sosiale utviklingen i lokalsamfunn og regioner er under kontinuerlig påvirkning av både eksogene og endogene betingelser og impulser, og samspillet mellom dem. Steder og regioner er åpne systemer hvis utvikling påvirkes av egne ressurser og kapabiliteter, relasjoner til andre steder og regioner, samt mer generelle rammevilkår og endringsimpulser på makronivået. Steder og regioner må forstås som åpne, relasjonelle og forankrede territorielle enheter (Massey 2007)³.

Lokal og regional samfunnsutvikling er ellers sterkt influert av *strukturer og aktører*, og ”samspillet” mellom disse⁴. Her inngår både materielle og immaterielle strukturer (på ulike geografiske nivåer). De materielle er naturressurser og landskap, bebygde omgivelser og infrastruktur med mer. De immaterielle strukturene omfatter særlig institusjonelle forhold i form av tradisjoner, verdier, normer og regler samt atferdsmønstre som fungerer som guider og rammer for aktørenes atferd og aktive handlinger. Strukturer har ofte varighet over lang tid, men er ikke fastlagt en gang for alle og blir endret gjennom handling. De kan representere både ressurser og barrierer for endring og fornyelse.

Dette kan videre knyttes til begreper som *kapabilitet og utviklingsverne* som har fått økt oppmerksomhet i deler av faglitteraturen om lokal og regional utvikling. Begrepene har blitt knyttet til fire hoved-faktorer; naturressurser, bebygd miljø, kunnskap og kompetanse (human kapitalen) samt institusjonelle forhold (Maskell et.al.1998). Disse elementene danner komplekse strukturer, aktive og barrierer, fra ulike tidsperioder. De er alle utviklet og formet i historiske

³Kontrast til *metodologisk territorialisme* dvs. ”the assumption that all social relations are organized within self-enclosed, discretely bounded territorial containers” (Brenner 2004:38).

⁴Innenfor *struktureringsteori* beskrives dette som et samspill mellom historien, sosiale systemer og målrettede handlende individer (Giddens 1984, Vatne 1996). Globale og nasjonale strukturer, aktører og endringsimpulser skaper en del av de samme generelle utviklingsbetingelsene for mange ulike lokalsamfunn og regioner. Spesifikke lokale og regionale strukturer og aktører bidrar på sin side til å skape ulike utviklingsbetingelser og – forløp mellom områder.

prosesser og preger lokalsamfunn og regioner på helt bestemte måter⁵ i nåtid samtidig som det gir dem ulik kapabilitet for tilpasning og egenbasert utvikling.

Aktørene eller ”spillerne” blir i institusjonell teori gjerne knyttet til ulike typer av økonomiske aktører (eks.bedrifter), politisk-administrative aktører (eks.myndighetsorganer)⁶, sosiale eller kulturelle aktører (eks. frivillige lag og foreninger). Dette er både aktører med rutiniserte atferdsmønstre og personer som opptrer som utviklingsaktører i lokalsamfunn og regioner. Enkeltpersoner uten noen bestemt organisatorisk tilknytning kan også innta utviklingsroller som kan være viktig i lokalsamfunn. Innenfor entreprenør- og lokalsamfunnslitteraturen har entreprenører og ildsjelers betydning for nærings- og samfunnsutviklingen fått mye oppmerksomhet. Dette er tiltaksomme personer som initierer og/eller fungerer som pådrivere for nyskaping eller utvikling. Her er beskrevet personer med evne til å ta ledelse, organisere ressurser og håndterer komplekse prosesser med mange involverte (Hafstad 1986). Gjennom å kople ressurser på kreative måter og utvikle nye aktiviteter vil de også kunne utfordre det bestående (Schumpeter 1938).

I litteratur skilles det også her mellom *bedrifts- og samfunns-entreprenører* (Bolkesjø & Brun 1998⁷, Teigen 1999, 2004, Borch & Førde red. 2010), som hevdes å ha ulike motivasjoner og resultater. Stikkord er her egeninteresse kontra samfunnsinteresse, individuell økonomisk fortjeneste kontra mer kollektive velferdsgevinster. I klassisk litteratur var søkelyset gjerne rettet mot gründeren og nyetablereren som en individuell og rasjonell økonomisk aktør. I nyere litteratur har andre belyst kollektive entreprenører og samfunnsentreprenører. Kollektive entreprenører er organisasjoner, sammenslutninger og lignende, som driver

⁵Historiske spor og ”stihengigheter” er begreper som har stått sentralt, dvs. at historisk skapte betingelser legger føringer på senere læring, kunnskapsoppbygging og investeringsmønstre. Selv om ny teknologi, konkurranseforhold m.m. kan gi brudd i utviklingsbaner, vil ofte nye bedrifter og næringer vokse fram med en viss forankring til tidligere skapte ressurser. .

⁶Mye av internasjonal regionallitteratur har mest sett på offentlige aktører og organisasjoner innenfor innovasjonssystemer og ”triple-helix”.

⁷Bolkesjø & Brun (1998) så på lokalsamfunnsentreprenøren som et spesiell kategori med tiltaksordførere som eksempler på aktører bak kollektivt entreprenørskap. .

utvikling og nyskaping (Teigen 1999)⁸. Begrepet samfunns-entreprenørskap har fått økt oppmerksomhet de senere årene, som en fornyelse som går utover entreprenørens og de involverte aktørers egne interesser (Borch & Førde 2010). Enkelte har beskrevet en samfunnsentreprenør som en person som står bak nye aktiviteter, tjenester eller organisasjoner med det siktemålet å skape et kollektivt gode for lokalmiljøet sitt (Borch & Førde 2010:18). Her vil både individuelle og kollektive aktører kunne spille en rolle i det som ofte vil være komplekse kollektive prosesser. Samfunnsentreprenørene er karakterisert ved at de vil kunne komme fra ulike sektorer og posisjoner i samfunnet (eks. næringsliv, offentlig sektor, sivilsamfunn), men har til felles at de gjør bruk av egne ressurser og krefter for å forbedre eller endre forhold i (lokal-) samfunnet. Bedrifts- og samfunnsentreprenører omtales i litteraturen oftest som to ulike typologier, mens det ofte vil være bestemte blandingsformer som gjør seg gjeldende i den virkelige verden.

Innslaget av ildsjeler og entreprenører vil kunne variere fra et lokalsamfunn til et annet, og slik sett bidra til ulike kapabiliteter for utvikling mellom steder. Entreprenører og ildsjeler vil kunne ha en mer merkbar eller synlig påvirkning på utviklingen på småsteder enn på større steder (Vestby 2005, Munkejord 2009, Borch & Førde 2010). Ildsjeler kan sees på som en nødvendig, men ikke tilstrekkelig forutsetning for å lykkes med egenbasert utvikling på små steder (Stokke et al. 2008). Ildsjeler og entreprenører med ressurser (kunnskap, kapital, tillit) vil kunne utvikle nye virksomheter og tiltak som skaper ringvirkninger og trekker til seg ressurser utenfra. Det vil i neste omgang styrke grunnlaget for ulike typer av tjenesteyting, og dermed kunne bidra til å skape *gode sirkler* som vil kunne bidra til *selvforsterkende vekst og utvikling*. Omvendt vil steder stille svakere om de mangler ildsjeler og personer som kan fungere som bedrifts- eller samfunns-entreprenører. I situasjoner der nøkkelbedrifter legges ned, etablerte næringer rasjonaliseres og markedet for lokal tjenesteyting

⁸ Innenfor institusjonell økonomisk teori er også mye av søkelyset rettet mot organisasjoner av ulike typer (bedrifter, virksomheter, myndighetsorganer, foreninger, sammenslutninger osv), og som ikke bare opptre som kollektive enheter med bestemte former for endogen dynamikk, men også som type kollektiv aktør som vil kunne opptre som viktige endringsenheter og drivkrefter i økonomisk og samfunnsmessig entreprenørskap.

skrumper inn vil et samtidig fravær av ildsjeler, entreprenører og nye virksomheter kunne forsterke *dårlige sirkler* og skape *selvførsterkede nedgang* i arbeidsplasser, tjenestetilbud og bosetting.

Rapportens hovedperspektiv ligger nærmest den endogene tilnærmingen til analyse av lokalsamfunn og regioner. Vi legger imidlertid vekt på at både lokalsamfunn, kommuner og regioner må forstås som åpne, forankrede og relasjonelle samfunn, dvs. hvor utviklingen er et resultat av både endogene og eksogene faktorer, og samspillet mellom disse. Vi retter søkelyset eksplisitt mot de endogene egenskapene ved utvalgte lokalsamfunn, kommuner og regioner, men trekker også inn viktige eksogene faktorer og betingelser i beskrivelser av historisk utviklingsforløp og framtidsutfordringer.

Analyseramme og elementer

I det følgende beskrives den analytiske rammen som vi legger til grunn for våre empiriske analyse av små kystkommuner⁹. Rammen er forankret til overordnede teoretiske perspektiver omtalt foran, men er her ytterligere konkretisert i forhold til studieobjektet.

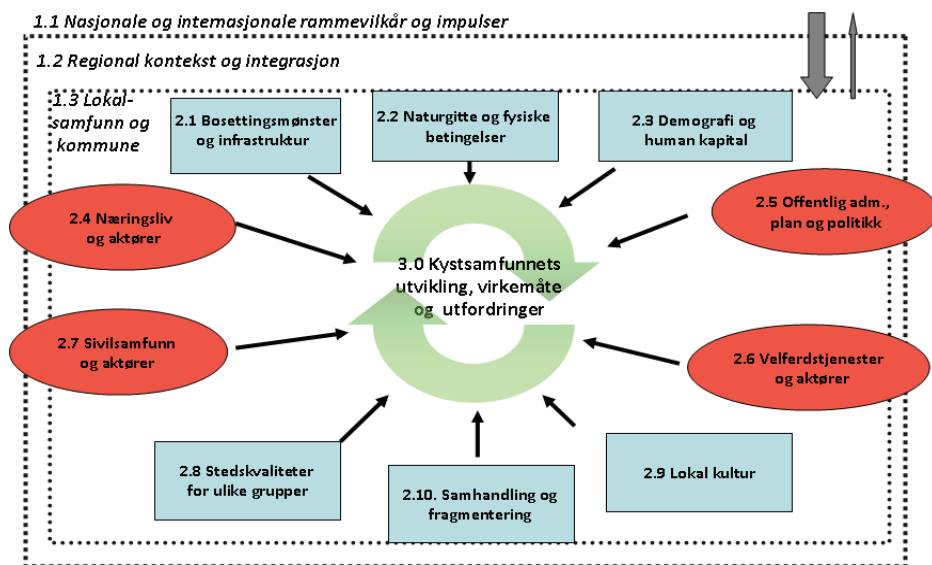
Vårt studieobjekt er altså *små kystkommuner*¹⁰ med fokus på deres utvikling, virkemåte og utfordringer som livskraftige og robuste samfunn. Her står den geografisk avgrensede *kommunen* i fokus. Her inngår vanligvis flere *lokalsamfunn* i form av kretser som ofte kan være ganske ulike med hensyn til nærings- og sektorstrukturer og utviklingsroller i en kommune. I kommuner med mange kretser har vi lagt størst vekt på å analysere de kretsene som har bidratt med klareste tilvekst i kommunen når det gjelder folketallet og/eller arbeidsplasser det siste tiåret. Kretse og kommuner er også integrert i større *regioner* av ulike typer (politisk-administrative, funksjonelle arbeidsmarkeder etc.), og som innvirker på kommuners og kretsers utvikling på flere måter. Slik sett er kretser, kommuner og regioner både integrerte og relasjonelle enheter hvis utvikling henger sammen. Samtidig er de ulikt påvirket av nasjonale og internasjonale nettverk og rammevilkår.

⁹ Det generelle perspektivet har naturlig nok relevans for flere andre typer av kommuner.

¹⁰Se note 1.

Analytisk kan en kommunes struktur, dynamikk og utvikling forenklet dekomponeres i eksogene og endogene faktorer, samt samvirke mellom dem. De *eksogene forhold* omfatter eksterne rammevilkår, impulser og relasjoner til omgivelsene, mens de *endogene forholdene* omfatter kommunesamfunnets lokale strukturer og ressurser, aktører og kapabiliteter, innenfor og mellom ulike samfunnsfelt (Figur 1.1). Innsikt i små kystkommuners historiske utvikling, dagens situasjon og framtidsutfordringer krever kunnskap om hver av delene og samvirket mellom dem. I det følgende beskrives mer inngående de ulike delene og sammenhengene mellom dem.

Figur 1.1 *Illustrasjon av eksogene og endogene faktorer som påvirker små kystkommuners utvikling, virkemåter og utfordringer.*

Det er flere *eksogene forhold* som påvirker den lokale utviklingen. Her skal vi trekke fram et par sentrale faktorer.

1.1 Internasjonale og nasjonale rammevilkår og endringsimpulser påvirker verdiskaping, velferdstjenester, levekår og handlingsmuligheter i lokalsamfunn og kommuner. Økt globalisering og migrasjon, kunnskapsøkonomien og utdanningssamfunnets framvekst samt nasjonale politikkendringer har de senere årene bidratt til økt konkurranseeksponering av steder, kommuner og regioner. Dette

har samtidig utløst et større utviklingspolitisk engasjement i kommuner og regioner for å styrke egen attraktivitet og utviklingsevne.

1.2 Regionale forhold handler om egenskaper og utviklingskapasitet i de regionene som kommunen er en del av. Kommuner vil kunne inngå i (i) identitetsregioner der felles historie, sosiokulturelle tradisjoner og beliggenhet kan bidra til identiteter og mentaliteter som har betydning for steder og kommuners attraktivitet og utviklingsevne. Kommuner inngår ellers i (ii) funksjonelle bo - og arbeidsmarkedsregioner. Dets egenskaper har betydning for hvilke arbeids- og servicetilbud befolkningen i kommunen har lett tilgang til, og ikke minst kommunens tilgjengelighet regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Ellers inngår kommuner i (iii) politisk-administrative regioner der særlig fylkesmann og fylkeskommune forvalter virkemidler og utviklingsoppgaver på flere samfunnsfelt av betydning for kommunal og regional utvikling. Samtidig deltar mange i kommuner (iv) interkommunale samarbeid om planlegging, kompetanseutvikling og tjenester.

Når det gjelder de *endogene forholdene* kan disse knyttes til flere egenskaper ved et kommunesamfunns ressurser, strukturer og handlingsarenaer.

2.1. Bosettingsmønsteret. Kommunens interne bosettingsmønster og kommunikasjoner representerer viktige betingelser for utviklingen. Befolkningens fordeling på tettsteder og spredtboende strøk, intern kommunikasjonsmessig integrasjon, og sammensetningen av kretser med ulik størrelse og utviklingsrolle, har på ulike måter betydning for kommunens utvikling, samhandling og utfordringer.

2.2. Naturressurser og kulturarv. Naturgitte ressurser¹¹ representerer viktige betingelser og forutsetninger for bosetting og verdiskaping i mange kommuner. Naturressursers økonomiske og samfunnsmessig verdi påvirkes av tradisjoner, kunnskaper, forvaltningsregimer og levekår. Lokal bruk og utnyttelse må i økende grad ta hensyn til bærekraft, brukerkonflikter og politisk-institusjonelle forhold på regionalt/nasjonalt nivå. Mange kommuner har for øvrig ofte en unik kultur-historie og/eller kulturarv i form av historiske minner, gjenstander og bygninger,

¹¹ Biologiske og fysiske ressurser og betingelser inkludert naturmiljø, landskapsformer og klima

som kan representere stedsbundene ressurser av verdi for identitetsbygging og utvikling av opplevelsesnæringene.

2.3. Demografi og humankapitalen. Befolkningens størrelse og sammensetning, samt endringer gjennom naturlig tilvekst, flytting og migrasjon, er svært viktige forhold i en kommunes utvikling. Humankapitalen omfatter befolkningens kunnskaper og kompetanser, og som man tilegner seg gjennom utdanning og mer erfaringsbaserte ferdigheter knyttet til bedrifts- nærings- og stedsspesifikke forhold. Endring og omstilling i lokalt arbeidsliv, utdanningstilbøyelighet og flyttemønstrene påvirker humankapitalens egenskaper og sammensetning. Demografien og humankapitalens sammensetning er et aggregert resultat av mange enkeltindividers tilpasninger og valg knyttet til utdanning, yrke/arbeid, livsformer og bosted. Steder og regioners ulike attraktivitet påvirker de aggregerte mønstrene som avtegner seg.

2.4. Næringslivet og aktørene omfatter bedriftene, næringsmiljøet og deres representanter i et område. Bedrifter og næringsmiljøers innovasjons- og utviklingsevne har betydning for tilgangen på arbeidsplasser i privat sektor. Det har også betydning for hva slags jobber som tilbys og dermed bedriftens og stedets attraktivitet. Det er flere forhold som påvirker bedrifter og næringsmiljøers utviklings- og konkurranseevne, slik som evne til kunnskapsinnhenting og innovasjon, rekruttering og samhandling.

Lokale næringsmiljøer som har utviklet ”klyngeegenskaper”¹², eller inngår i overlokale klynger eller innovasjonssystemer har ofte visse fordeler og muligheter for oppgradering og nyskaping. Lokal samhandling kombinert med overlokale nettverk vil imidlertid som oftest være verdifullt uavhengig av klyngetilknytning. Bedrifter som tar lokalsamfunnsansvar på ulike måter vil også kunne bidra til å styrke bedriftens og lokalsamfunnets attraktivitet. Ellers vil strukturen i det lokale næringsmiljøet kunne påvirke utviklings- evne, utviklingsretningen og sårbarheter på ulike måter.

¹²*Klyngebegrepet brukes ofte om mye ulikt, men brukes her om lokale/regionale næringskonsentrasjoner av flere bedrifter i samme og/eller relaterte bransjer og hvor det er interaksjoner mellom bedriftene (eks. samarbeid og konkurranse) og utviklet felles bevissthet, identitet og tiltak blant bedriftene (Malmberg & Power 2008).*

2.5. Kommunal styring, plan og politikk. Kommunen er en allsidig institusjon med betydning for utviklingen på flere måter. Som politisk institusjon har kommunestyrets vedtak i plan- og budsjettsaker betydning for den lokale utviklingsretningen. Kommunen yter lovpålagte velferdstjenester (se pkt. 2.6), forvalter statlig lovverk innen areal og samfunnsplanlegging¹³ og har viktige oppgaver innen økonomistyring og – planlegging. Ellers driver kommunen kultur- og tjenestetilbud i samarbeid med frivillige lag og foreninger. Disse ulike ”sektor”-oppgavene påvirker den lokale samfunnsutviklingen. Samtidig har kommunene ofte et bredere siktemål som lokale samfunnsutviklere gjennom ulike tiltak for å skape flere arbeidsplasser og utvikle attraktive lokalsamfunn. Det er store variasjoner i kommuners engasjement, praksiser og roller i lokalt utviklingsarbeid. Kommunal planlegging og utviklingsarbeid er ellers koplet til institusjoner og virkemidler også på fylkesnivå (se pkt.1.2).

2.6. Velferdstjenester og aktører. Her inngår kommunale, statlige og private velferdstjenester som har vesentlig betydning for levekår og arbeidsmarked i lokalsamfunn og regioner. I de fleste små kommunene domineres dette av de lovpålagte, kommunale velferdstjenestene som barnehage, grunnskole, SFO, eldreomsorg, helsestasjoner m.m. Utviklingen av disse tjenestene har bidratt avgjørende til å skape mer stabile og robust lokalsamfunn og distriktsregioner. Drivkreftene i sektorens utvikling er demografiske strukturer og utviklingstrekk lokalt foruten nasjonal velferdspolitik. På lokalt nivå kan kommunale myndigheter og institusjonene i første rekke påvirke utbyggingsmønstrer, tjenesteinnholdet, kompetansetiltak og rekrutteringspolitikk.

2.7. Sivilsamfunnet og aktører. Dette omfatter vanligvis de delene av den private sfæren som opererer uavhengig av markedet og

¹³Kommunen har ansvaret for (1) *Kommunal planstrategi* (strategiske valg knyttet til samfunnsutviklinga), (2) *Kommuneplan* (overordna plan for utvikling av kommunesamfunnet og for bruk og vern av areal i kommunen), og (3) *Reguleringsplan* (arealplankart med avgjerder som fastlegg bruk og vern i bestemte område). Innbyggerne har rett til, og skal få mulighet til, å uttale seg i saker som gjelder kommunal planlegging. Det er et kommunalt ansvar å arbeide for størst mulig offentlighet og reell medverkning i planarbeidet. Kommunene skal ha et spesielt ansvar for å sørge for å få innspill fra grupper som krever spesiell tilrettelegging (f.eks. barn og unge). Tidlig i planprosessene bør kommunen bestemme hvordan medvirkningen skal skje.

offentlig autoritet. Her regnes gjerne aktører og organisasjoner som arbeider for å styrke felles identitet, trivsel og interesser for bestemte grupper og/eller lokalsamfunnet som helhet. Frivillige lag og foreninger og sosiale bevegelser av mange ulike slag vil her kunne inngå (eks. knyttet til idrett, musikk, religion, familie, kvinner, fag/næring, politikk etc.). Sivilsamfunnet består med andre ord av svært viktige deler av et velfungerende samfunn. Dets egenskaper vil kunne ha stor betydning for steder og regioners kvaliteter og attraktiviteter som bosted og næringssted.

*2.8. Stedskvaliteter og attraktivitet*¹⁴ handler både om objektive fakta og subjektivt opplevde kvaliteter ved et sted. Med økende steds konkurranse har spørsmålet om stedskvalitet og stedsidentitet fått økende oppmerksomhet som grunnlag for å holde på de som bor der og trekke til seg besøkende, bedrifter og tilflyttere.

Begrepet *sted* kan forstås og analyseres ut fra ulike perspektiver. Innen samfunnsgeografien kan en skille mellom tre hovedforståelser av sted, en objektiv/materiell forståelse av sted som geografisk avgrenset område ("Location"), en subjektiv/opplevelsesmessig forståelse av sted ("sense of place") og en intersubjektiv/kontekstuell forståelse av stedet som ramme rundt hverdagslivet ("locale")¹⁵. Disse forståelsene er overlappende heller enn konkurrerende. Innen arkitektur og fysisk planlegging er en opptatt av stedets historiske utvikling, naturgitte og bygde omgivelser, og at steder har sin distinkte karakter ("genius loci")¹⁶.

2.9. Lokal kultur omfatter felles sosiale og kulturelle tradisjoner, verdier, normer og regler samt praksiser som former atferd og handlingsmønstre. Kultur har blitt beskrevet som det "mennesket til enhver tid tenker, føler, sier og gjør" med den tilføyelse "at det en gjør, gjelder bestemte atferdsmønstre og måter å forholde seg til omverdenen på, og som vedvarer og stadig gjentar seg til tross for skiftende ytre omstendigheter. Kultur i denne forstand er å betrakte som resultat av en bestemt mentalitet, dvs. et folks eller

¹⁴Begrepet *attraktivitet* brukes gjerne mer eksplisitt om det settet av faktorer som bidrar til at steder / regioner klarer å holde på og/eller trekke til seg, både folk og kapital utenfra. Hva som gjør noen steder mer attraktive vil da handle mye om bestemte steds- og regionkvaliteter, og relasjonelle forhold mellom ulike steder og regioner.

¹⁵ Iflg. Berg og Dale (2004)

¹⁶ Iflg. Norberg-Schulz (1992)

en gruppe menneskers måte å tenke og føle på” (iflg. Vea 2009, s.19.). Lokal kultur vil slik sett kunne fremme og hemme entreprenørskap og innovasjon, konkurranse og samhandling samt utviklings- og omstillingsevne i et område.

2.10. Samhandling og fragmentering påvirker kommuners og regioners utvikling. Steder som har utviklet sosial kapital av gjensidig tillitt og gode samarbeidsrelasjoner regnes ofte for å ha fordeler. Gunstige samhandlingsmønstre vil kunne bidra til å styrke lokal utviklingsevne og attraktivitet.

Generelt pågår det motvirkende prosesser på feltet. I næringslivet fører økt internasjonalisering og spesialisering til at overlokale eierskap og verdikjeder styrkes og delvis overtar for lokale. Profesjonalisering, spesialisering og kommunikasjoner gjør at lokalsamfunn blir sterkere integrert i overlokale delarbeidsmarkeder. Økt mobilitet og arbeidsinnvandring kan skape økt fragmentering sosialt. På den annen side pågår det motsatte prosesser. Tettere samarbeid, nye arenaer og møteplasser utvikles på ulike felt i mange lokalsamfunn og kommuner. Mange steder utvikler næringslivet tettere samarbeidet for å styrke tilgang på kompetanse og arbeidskraft, og utvikle bedre infrastrukturer og attraktivitet lokalt og regionalt. Mange offentlig-private samarbeid, foruten interkommunale samarbeid, har blitt etablert og utviklet de senere årene for å styrke lokal og regional utviklingskapasitet. Nye samarbeids- og integrasjonstiltak utvikles for å øke trivsel og attraktivitet i kommuner og regioner.

Lokale samhandlingsmønstre påvirkes også av andre forhold. Endringer i nasjonal politikk kan utløse lokale interessekonflikter, som svekker samhandlingsevnen lokalt. Mindre samfunn er sårbare for langvarige konflikter mellom nøkkelaktører eller interesser fordi det svekker samhandlingsevnen. Endringer i nasjonal politikk med negative lokale konsekvenser kan imidlertid også øke det lokale samholdet og stimulere til fellesstrategier.

Egenskapene ved omtalte prosesser og forholdet mellom dem vil variere fra en kommune til en annen. I konkrete analyser er man gjerne ute etter å belyse egenskaper og betingelser for lokal samhandling for styrket utviklingsevne og attraktivitet. Søkelyst rettes da ofte mot forhold som fremmer og hemmer samhandling, hvilken grad konkrete fellestiltak (eller mangel på sådanne) som er iverksatt og hvordan de er kommet til. Man er også gjerne ute etter

å forstå hva som kan forsterke og forhindre lokal samhandling framover.

3.0. Samfunnsutviklingen i en kommune vil i fortid, nåtid og framtid være påvirket av egenskaper ved de omtalte delene (2.1-2.10) og samvirket mellom dem. Foruten innsikt i virkemåten til de ulike delene kreves derfor innblikk i hvordan de samvirker og skaper bestemte utfall og virkninger i den lokale konteksten. Denne helhetlige tilnærmingen kan brukes i syntese til å beskrive og forklare historiske utviklingsprosesser, belyse suksessfaktorer og fiaskoer, foruten viktige faktorer som innebærer styrker, svakheter, muligheter og utfordringer framover.

1.2 Om Lurøy/Lovund-studien

1.2.1 Problemstillinger

Denne rapporten er en empirisk analyse av Lurøy kommune, med et særlig fokus på Lovund. Analysen tar utgangspunkt i de overordnede problemstillingene og den analytiske rammen som ble omtalt foran, og som kan konkretiseres i følgende spørsmål:

- Hva kjennetegner Lurøy kommune og øya Lovund økonomiske og sosiale egenskaper og utviklingstrekk?
- Hvordan kan Lurøy kommune og Lovunds ”relative suksess” m.h.t. befolknings- og arbeidsplassutvikling de siste 10 årene beskrives og forklares? Hvilke ”suksessfaktorer” ligger bak?
- Hva kjennetegner Lovund og Lurøy kommunes styrker og svakheter per i dag, og hvilke muligheter og utfordringer er det framover med å utvikle en livskraftig og robust kystkommune og kystsamfunn?

1.2.2 Metoder og data

I denne studien har vi basert oss både på kvantitative og kvalitative data og metoder. Følgende informasjons- og datakilder er benyttet:

1. Dokumenter av ulike typer er brukt, som forskningslitteratur, bygdebøker, kommunale og fylkeskommunale dokumenter. I

prosjektet har vi også hatt en tidligere NIBR-rapport (2008:5) om steds- og næringsutvikling på Lovund å bygge videre på. Det er også brukt noe informasjon fra kommunens web-sider. Kildene oppgis fortløpende i teksten.

2. *Kvantitative data* baserer seg på offisielle data fra Statistisk sentralbyrå (SSB), og ulike videreutviklede NIBR-versjoner av disse. Data fra Statistikkbanken, Kostra og SSBs kommunedata er brukt. Hoved-delen av våre talldata er imidlertid basert på råfiler fra ulike SSB-registre, som så er videreutviklet i egne NIBR-versjoner. Dette gjelder bedrifts-, sysselsettings- og arbeidsmarkedsdata (basert på SSBs bedrifts- og foretaksregister), befolknings- og flyttedata (basert på SSB/NIBRs flytteshistoriefiler). Kildene oppgis fortløpende i teksten.

3. *Informantintervjuer* er gjennomført med personer i næringsliv, kommunal virksomhet og sivilsamfunn. Informantene fra disse tre hovedgruppene har fordelt seg slik:

- *Næringslivet*: Syv representanter for bedrifter i Lovund, hovedsakelig bedriftsledere. I tillegg har vi intervjuet et par næringsrepresentanter fra andre kretser i Lurøy kommune over telefon.
- *Kommunal virksomhet*: Fem informanter, herav ordfører, plan- og utviklingssjef, næringskonsulent, representanter for Lovund lokalutvalg og leder av en velferdsetat.
- *Sivilsamfunnet*: 10 informanter, fordelt på ulike aldersgrupper, kjønn, bofaste og innflyttere, hovedsakelig på Lovund, men også noen fra andre kretser i Lurøy.

Lister over relevante informanter ble innhentet fra åpne datakilder, foreninger og enkeltpersoner. De fleste informantene (næringsliv og kommune) ble så valgt ut med basis i formelle posisjoner i nøkkelbedrifter og institusjoner, mens et mindretall ble valgt ut som ressurspersoner uten formelle posisjoner (sivilsamfunnet). Semistrukturerte intervjuer ble gjennomført med basis i intervjuguidene som ble tilpasset informantens posisjon og tilknytning i sektor og lokalsamfunn. Intervjuene foregikk ved personlige møter i Lurøy høsten i 2010. Noen intervjuer ble senere tatt på telefon, foruten enkelte oppfølginger av tidligere intervjuer.

4. *Dialogmøte*. Vi arrangerte et dialogmøte i Lurøy (Lovund) 16. juni 2011 for å presentere foreløpige resultater og få tilbakemeldinger på det videre arbeidet. Det var 17 personer til stede, som representerte ulike grupper (næringsliv, kommunesektor, sivilsamfunn). Foruten plenumsdiskusjon ble det organisert gruppearbeid der enkelte oppgaver knyttet til en SWOT-analyse av Lovundsamfunnet ble drøftet og besvart (styrker, svakheter, trusler, utfordringer, muligheter/tiltak). Møtet ga mange gode innspill til arbeidet med rapporten, og kan sees på som et korrektiv og supplement til vårt øvrige informasjonsgrunnlag.

Vi deltok samtidig på det tradisjonsrike Lovundseminaret som ble gjennomført 17. – 18. juni 2011. Seminaret ble arrangert av privatpersoner på Lovund med støtte fra Kystinkubatoren, og er det tredje seminaret i rekken (tidligere var 1972 og 1993). Her møtes både praktikere, politikere og forskere. Faglige innlegg, diskusjoner i plenum og samtaler i løpet av dette seminaret har også bidratt til informasjonsgrunnlaget i prosjektet.

1.2.3 Rapportens oppbygging

Rapporten omtaler i kapittel 1 prosjektet ”Livskraftige kystsamfunn” som helhet (kap.1.1). Foruten bakgrunn, mål og overordnede problemstillinger beskrives der det analytiske rammeverket. Deretter beskrives casestudiens konkrete opplegg, spesielt med hensyn til problemstillinger, metode og data (kap. 1.2). Kapitlene 2-9 inneholder for det meste beskrivelser og analyser av ulike deler av samfunns- og næringsutviklingen i Lurøy kommune fram til i dag, med spesiell vekt på Lovund og utviklingen de siste 10 årene. I kapittel 10 trekkes trådene sammen igjen og rapportens tre hovedproblemstillinger besvares med basis i en helhetlig syntese.

2 Lurøy kommune og Lovund – noen nøkkelfakta

Befolkning, bosetting og regional integrasjon

Lurøy er en liten kystkommune (1900 innbyggere) på Helgelandskysten. Kommunen er karakterisert med en svært spredt bosetting der hele 81 prosent av befolkningen bor spredt og (23 prosent på landsbasis), og da bare 19 prosent i tettsteder. Lurøy er en øy- og fjordkommune med over tusen øyer. Tidligere var mange av øyene bebodd, men i dag er det fast bosetting bare på et fåtall av øyene. Det er imidlertid under 40 prosent av befolkningen som har fastlandsforbindelse. De nærmeste regionale sentraene er Sandnessjøen og Mo i Rana.

Øya Lovund er eneste tettsted¹⁷ og vekstsenter i kommunen. Øya er knappe 5 km², hvorav ca. 1 km² er strandflate med bosetting på nordøst siden. Landskapet er preget av Lovundfjellet på 625 m.o.h., som er godt synlig på mye av Helgelandskysten. Lovund er ellers kjent for den store lundefuglkolonien i Lundura på øyas nordside. Lundura er et viktig element i markedsføringen av øya som turistformål og for det lokale reiselivsanlegget.

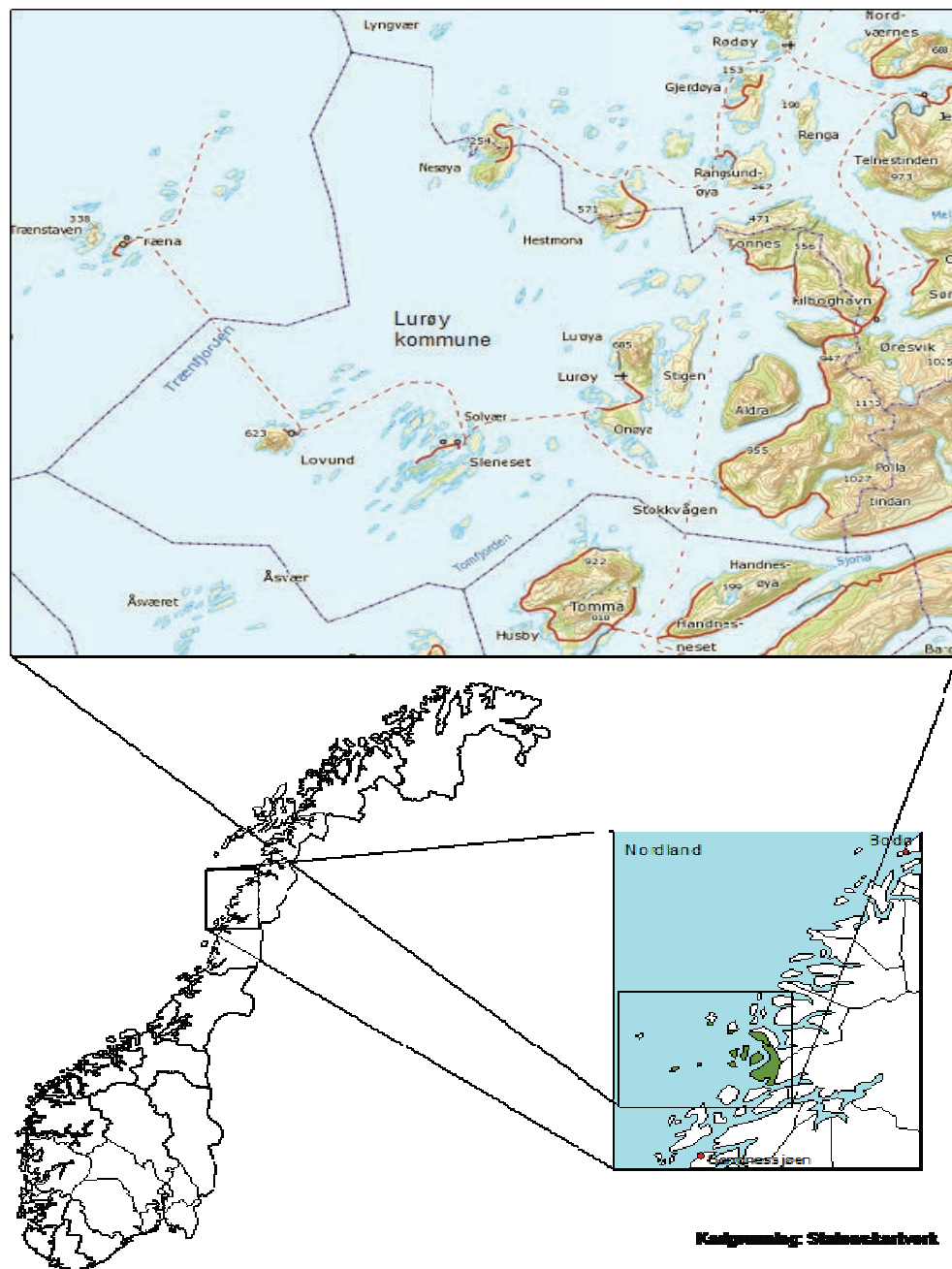
Lurøy er en del av Helgelandsregionen i Nordland fylke. Kommunen er medlem i Indre Helgeland Regionråd¹⁸, men var tidligere med i Ytre Helgeland Regionråd som historisk har vært mer naturlig for kommunen¹⁹. Lurøy valgte imidlertid å gå over til Indre Helgeland Regionråd fordi mye av næringslivet i dag retter

¹⁷ Dvs. hussamling med over 200 personer og under 50 meter mellom husene.

¹⁸ Indre Helgeland Regionråd består av foruten Lurøy kommunene Rana, Nesna, Hattfjelldal, Grane og Hemne.

¹⁹ Ytre Helgeland Regionråd består av kommunen Træna, Rødøy, Herøy, Alstadhaug, Dønna og Vefsn.

Figur 2.1 *Lurøy kommune består av mange øyer og fjorder på Helgelandskysten i Nordland fylke. I dag er det fastboende bare på noen få øyer og på fastlandet.*

seg mot Ranaregionen knyttet til transport, salg og eksport av laks. Det er hurtigbåtforbindelse fra Sandnessjøen til ulike steder i Lurøy og Træna 1- 2 ganger daglig. Hurtigbåten til Sandnessjøen har en forbindelse daglig med hurtigbåt til Bodø. Det er ca to timer med hurtigbåt til Sandnessjøen og ca. fem timer til Bodø. Det er ferjeforbindelse til Stokkvågen (fastlandet) fire ganger daglig og to ganger på lørdager og søndager²⁰. Det er flyplass på Sandnessjøen og Mo. Træna kommune og Lovund/Lurøy samarbeider for tiden om å få til en helikopterrute til Mo.

Bosettings- og næringshistorikk

Bosettingen i Lurøy kommune var i en lang historisk periode forankret til fiske og noe jordbruk. Fiske foregikk på de rike og varierte ressurser i de nære kystområdene. Kombinasjonsbruk fiske og jordbruk var ganske vanlig. Over tid ble disse tilpasningene dels mer spesialiserte mot fiske på øyene og jordbruk i fjordene, og til dels noe andre yrkes- og næringskombinasjoner (inkl. sjøfart, bygg/anlegg, tjenesteyting) på husholdsnivå.

Den nasjonale fiskeripolitikk og strukturutvikling over lang tid bidratt til å redusere kystfiskets størrelse og betydning også i Lurøy kommune, selv om det fortsatt holder stand på et betydelig nivå. De siste 20-30 årene har imidlertid oppdrettsnæringen vokst fram som en den største sjømatnæring i kommunen, og har blitt langt større enn tradisjonelt fisket og foredling. Lokalsamfunnet Lovund har vært sentral vekstpol i denne utviklingen, og utgjør i dag et knutepunkt for oppdrettsnæringen i regionen.

Lurøy kommune hadde 1912 innbyggere per 1. januar 2011. Kommunen har opplevd en befolkningsnedgang de siste 10 årene på 9,3 %. Dette er litt over gjennomsnittet for små kystkommuner på landsbasis, men litt under hvis man sammenligner med andre små kystsamfunn i Nordland (tabell 2.1). Lovund har imidlertid hatt en sterk befolkningsvekst i samme periode, noe som betyr at andre kretser i kommunen har hatt en dramatisk befolkningsnedgang de siste 10 årene.

²⁰ Kilde: www.lovund.net. Ruteopplysning Trænaruten 18-191. Utskrift 28.09.2010

Tabell 2.1 *Nøkkeltall for folketalls- og arbeidsplassutviklingen i Lurøy kommune det siste tiåret.*

	FOLKETALLET		ARBEIDSPLASSE					
	2011		Absolutte endring 2000-2010*:					
			TOTALT	OFFENTLIG SEKTOR	PRIVAT SEKTOR			
					I ALT	PRIMÆR	INDUSTRI, OLJE/GASS	PRIVAT SERVICE
LURØY	1 912	-195	151	101	50	-6	29	27
			Prosent endringer 2000-2010*:					
LURØY	1 912	-9,3	18,6	39,1	9,3	-2,9	19,5	14,0
SMÅ KYSTKOMMUNER(<3000 innb.) I NORDLAND	40 676	-11,1	-6,1	6,3	-13,6	-19,6	-20,4	-6,1
SMÅ KYSTKOMMUNER (<3000 innb.) I LANDET	163 241	-7,9	-1,1	13,5	-9,7	-19,5	-21,6	2,6
LANDET	4 920 305	10,0	11,5	20,5	7,4	-18,7	-10,4	14,8
*For folketallet gjelder endringstallene 2000-2011								

(Datakilde: SSB/NIBR)

I løpet av de siste 10 årene har det vært en betydelig vekst i privat sektor i kommunen, særlig innen industri, i stor grad knyttet til oppdrett, og service (tabell 2.1). Dette skiller seg fra andre små kystkommuner under 3000 innbyggere både i Nordland og i landet for øvrig, som har hatt en sterk nedgang i privat sektor i samme periode. Hvis vi ser på primærnæringene landbruk og fiske har nedgangen vært langt mindre enn både i Nordland og i landet for øvrig. Av tabellen ser vi også at det har vært en sterk vekst i offentlig sektor i Lurøy, og betydelig høyere sammenlignet med andre små kystkommuner i Norge og i Nordland.

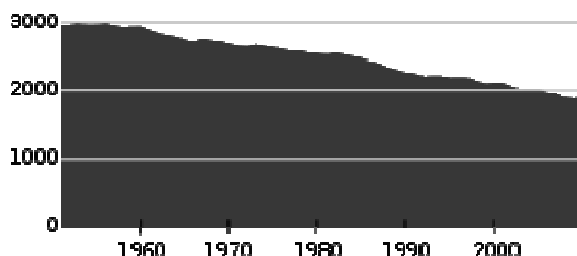
3 Befolkningen og humankapitalen

3.1 Befolkningsstruktur og utviklingstrekk

Hovedtrekk

Lurøy kommune har opplevd en netto befolkningsnedgang de siste tiårene (se figur 3.1), i likhet med andre kommuner i Ytre Helgeland. Mens befolkningen var 2265 per 1. januar 1990, er den redusert til 1912 personer per 1. januar 2011. Nedgangen er på 9.3 % siden 2000. Rundt 1960 var det i underkant av 3000 personer bosatt i Lurøy. Befolkningsnedgangen i Lurøy har skjedd på tross av veksten på Lovund etter 1990, noe som betyr at andre kretser har hatt en dramatisk befolkningsnedgang de siste 10 årene (se kapittel 3.4). I følge SSB sine framskrivninger vil folketallet i kommunen fortsette å synke fram til 2030.

Figur 3.1 *Befolkningsutviklingen i Lurøy 1950-2010*

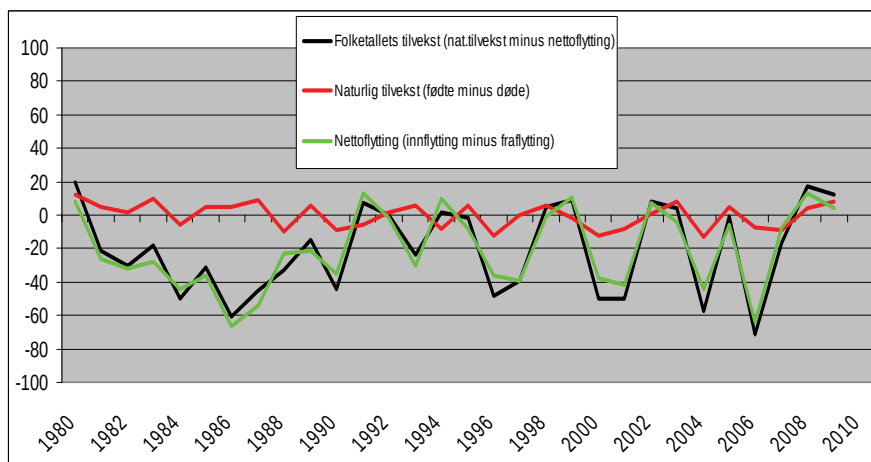

(Datakilde: SSB)

I figur 3.2 ser vi at den naturlige tilveksten i kommunen har vært relativt stabil og ligget rundt 0 fra 1980 til 2010. Nettoinnflyttingen

har i samme periode har stort sett vært noe negativ, selv om den har variert og i noen korte perioder vært svak positiv.

Figur 3.2 *Befolkningstilvekst, fødselsoverskudd og flyttebalanser i Lurøy i perioden 1980-2010).*

(Datakilde: SSB)

Andel innvandrere

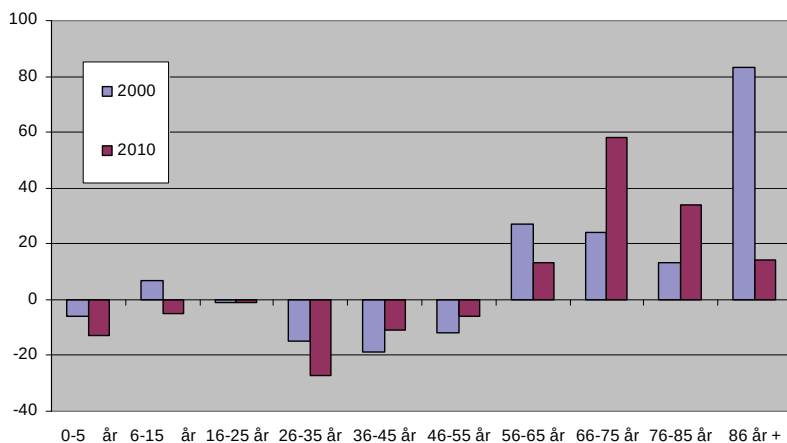
Kommunen har svært få innvandrere²¹ med ikke- vestlig bakgrunn. Andel innvandrere med vestlig bakgrunn ligger på nivå med fylket, men er bare ca. halvparten av andelen på landsgjennomsnittet.

Aldersstruktur

En detaljert fordeling etter aldersgrupper for Lurøy kommune (Figur 3.3) viser et underskudd i aldersgruppen 26- 56 år, de mest produktive årene. Endringer i perioden 2000 til 2010 viser at det har blitt flere i aldersgruppen 66-85 år sammenlignet med landsgjennomsnittet, men færre i gruppen over 86 år.

²¹ Innvandrere er av SSB definert som førstegenerasjonsinnvandrere og personer født i Norge av to utenlandskfødte foreldre uten norsk bakgrunn. SSB skiller mellom innvandrere med vestlig og ikke-vestlig bakgrunn. Som ikke vestlig regnes innvandrere fra det tidligere Øst-Europa, Asia, Afrika, Sør- og Mellom Amerika og Tyrkia. Eget, mors eller fars fødeland.

Figur 3.3 *Befolkningens aldersstrukturer i Lurøy kommune 2000 og 2010. Prosentvis avvik fra landsgjennomsnittet.*

(Datakilde: SSB/NIBR Flyttehistoriefilene)

3.2 Utviklingen i folketallet i ulike deler av Lurøy

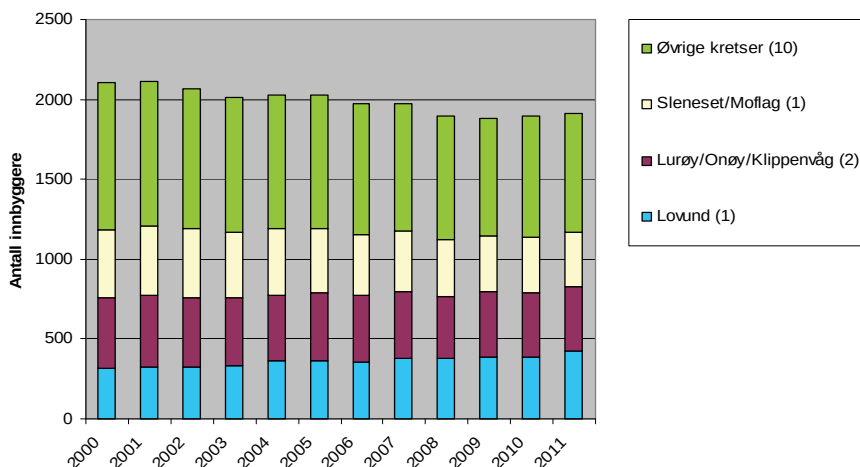
Tabell 3.1 og figurene 3.4 og 3.5 nedenfor viser store forskjeller i befolkningsutviklingen i de ulike delene av Lurøy kommune fra 2000 til 2011. Mens Lovund har opplevd en positiv utvikling med en vekst på over 33 % i perioden, har andre kretser opplevd en større eller mindre nedgang i samme periode. Vi ser at særlig Sleneset/Moflag og de øvrige kretsene har opplevd en særlig sterk nedgang på hhv. 19 og 20 %.

Tabell 3.1 *Hovedtall for folketallsutviklingen i ulike deler av Lurøy kommune 2000-2011.*

Kretser (antall):	Folketallet 2011	Endring 2000-2011	
		Absolutt endring	Relativ endring (%)
Lovund (1)	423	106	33,4
Lurøy/Onøy/Klippenvåg (2)	405	-34	-7,7
Sleneset/Moflag (1)	344	-82	-19,2
Øvrige kretser (10)	740	-185	-20,0
Lurøy kommune (14)	1912	-195	-9,3

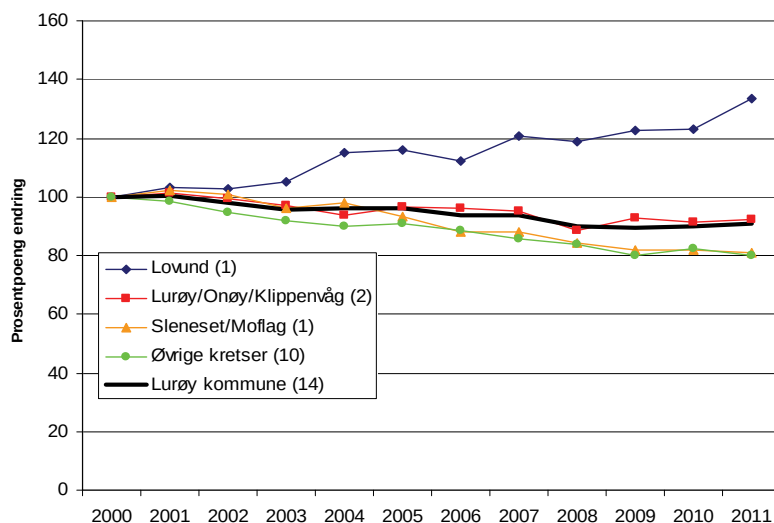
(Datakilde:SSB)

Figur 3.4 *Folketallet for hovedkretser i Lurøy kommune, absolutt utvikling 2000-2011.*

(Datakilde:SSB)

Figur 3.5 *Relativ utvikling (%) i folketallet for hovedkretser i Lurøy kommunes 2000-2011 (2001=100%-poeng)*

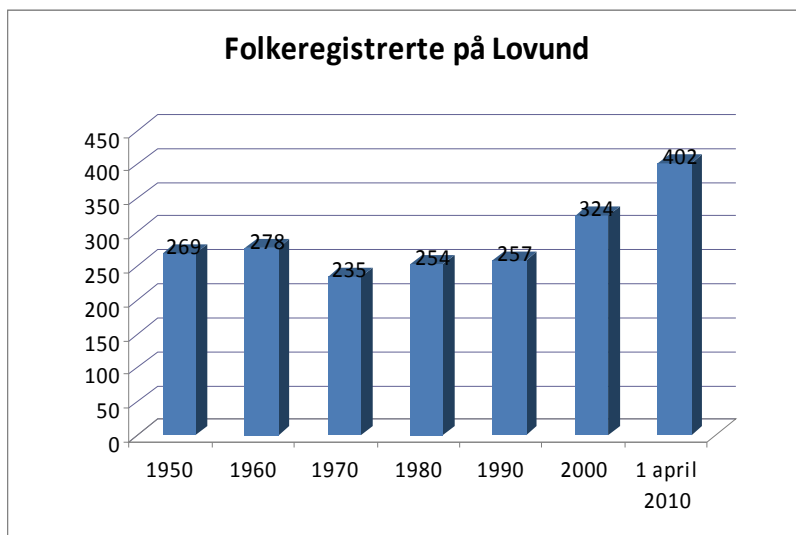

(Datakilde:SSB)

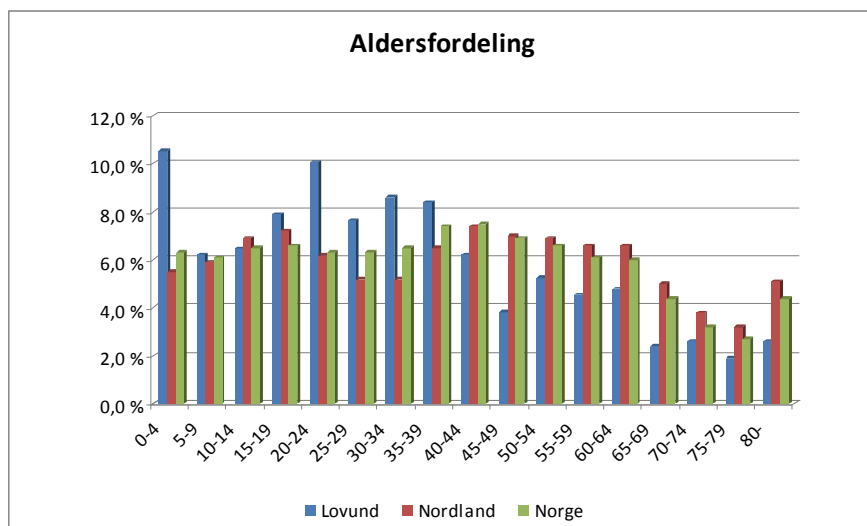
3.3 Nærmere om befolkningsutviklingen på Lovund

Figurene 3.6 og 3.7 viser at det har vært en sterk befolkningsvekst på Lovund etter ca 1990 og fram til i dag, fra 257 til over 400 mennesker.

Figur 3.6 *Befolkningsutviklingen på Lovund viser sterk vekst etter ca. 1990*

Figur 3.7 viser at Lovund er et ungt samfunn, med en særlig stor andel småbarn og stor andel unge voksne. Det er også en relativt stor andel i aldersgruppen 25- 39 år. Det er tilsvarende få mennesker i de eldre aldersgruppene. Dette bildet er atypisk sammenlignet med andre små kystsamfunn.

Figur 3.7 *Aldersfordeling Lovund*

3.4 Flyttemønsteret mellom Lurøy og resten av landet

Flyttemønsteret (i perioden 1970-2008 for personer som i dag er mellom 40-54 år) viser at Lurøy har hatt et stort flyttetap til andre deler av landet over de siste tiårene (se tabell 3.2). Det største tapet har gått til landet utenfor fylket, særlig Osloregionen, men tapet til fylket ellers har vært nesten like stort, og særlig til Bodø- og Ranaregionen. For kvinner har nettoutflyttingen vært størst til fylket for øvrig, mens det for menn har vært landet for øvrig. Totalt er nettoutflyttingen av kvinner noe høyere enn menn fra Lurøy.

Mens 52 % av all utflytting går til fylket, kommer hele 64 % av tilflyttingen fra eget fylket. Det har ikke vært nettoinnflytting fra utlandet for denne gruppen. Om vi hadde hatt tall også for yngre aldersgruppene (dagens 20-40 åringer) ville det antakelig vært noe nettoinnflytting fra utlandet.

Tabell 3.2 *Nettoflyttingen mellom Lurøy og andre områder for dagens 40-54-åringer (født 1956-70, og fulgt fra de er 15 år).*

	MENN			KVINNER			SUM		
	Tilflyttere fra	Fraflyttede til	Tap/gevinst vis a vis	Tilflyttere fra	Fraflyttede til	Tap/gevinst vis a vis	Tilflyttere fra	Fraflyttede til	Tap/gevinst vis a vis
Flytting I ALT	59	224	-165	77	254	-177	136	478	-342
1. Innenfor fylket	41	105	-64	46	143	-97	87	248	-161
Midt-Helgeland	3	22	-19	8	26	-18	11	48	-37
Bodø/Rana	28	64	-36	34	89	-55	62	153	-91
Vefsn/Brønnøy	4	11	-7	2	18	-16	6	29	-23
Ofoten-Lofoten-Vesterålen	6	8	-2	2	10	-8	8	18	-10
2. Landet for øvrig	17	113	-96	25	104	-79	42	217	-175
Oslo-regionen	2	36	-34	5	44	-39	7	80	-73
Øvrige byregioner på Østland	4	9	-5	6	10	-4	10	19	-9
Storbyregioner for øvrig	2	13	-11	6	13	-7	8	26	-18
Kyststrøk ellers	7	40	-33	3	20	-17	10	60	-50
Innlandsstrøk ellers	2	15	-13	5	17	-12	7	32	-25
3. Utlandet	1	6	-5	6	7	-1	7	13	-6

(Datakilde: Kjetil Sørli NIBR/SSB).

Videre ser vi av tabell 3.3 at fraflyttingen blant kvinner i Lurøy er ekstremt høyt (73 %), samtidig som tilbakeflyttingen er veldig lav (16 %), og under normalt nivå for kvinner i distriktskommuner. Nivåene for menn ligger mer på gjennomsnittet for dem i distriktskommuner. Det er stor forskjell mellom kvinner og menn i bofasthet, som vi også finner på landsbasis. Vanligvis skyldes dette blant annet at menn i større grad enn kvinner overtar næringsseiendom.

Tabell 3.3 *Folketallet for 15 årskullene som er fulgt gjennom voksenlivet fra 15 år og oppover.*

	Menn	Kvinner
Folketall, 15-årstrinnet	363	349
Folketall, 40-54 år	198	172
Flyttetap	-165	-177
Bofaste	74 (20%)	40 (11%)
Tilbakeflyttere	65 (18%)	55 (16%)
Fraflyttede	224 (62%)	254 (73%)
Tilflyttere	59	77
Videreflyttere	160	235

(Datakilde: Kjetil Sørli NIBR/SSB).

Stokke et al. (2008) har kartlagt befolkningsutviklingen og flytting blant folk i rekrutteringsfasen i Lurøy kommune ved å følge fem årskull, født i 1963-1967 fra de var 15 til de var 40 år. Tallene viste at ved utgangen av 2005 var tilflyttingen litt lavere enn i periferikommuner flest. Videreflyttingen var svært høy. Det er mange som kommer til Lurøy, men de fleste drar videre. Gutter fra Lurøy flytter i større grad ut av fylket, gjerne til Vestlandet. Jenter flytter i større grad til Mo i Rana og Sandnessjøen (familieetablering i regionen). De som flytter videre har enten ingen utdanning, eller høy utdanning, og dette er et vanlig mønster. Personer med mellom utdanning finner seg som regel bedre til rette enn folk på ytterkanten av skalaen.

Befolkningsutviklingen for Lurøy kommune viste at naturlig tilvekst (fødte minus døde) har vært nokså stabilt. Tall som viser nettoflytting (innflytting minus fraflytting) svinger fra år til år. Etter ca 2006 har det vært en positiv utvikling i folketallet i kommunen som helhet.

3.5 Utdanning og sosioøkonomiske forhold

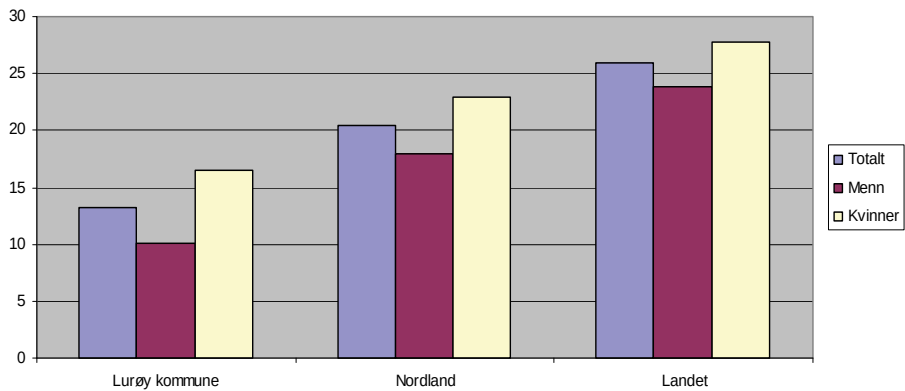
Utdanningsnivå

Lurøy kommune har en lav andel av befolkningen med høyere utdanning²², se også Figur 3.8 3.6. Stokke et al. (2008) har analysert utdanningsnivået i Lurøy nærmere og finner blant annet at Lurøys innslag av personer med høyeste utdanning ikke er vesensforskjellig fra periferikommuner²³ flest. Rekruttering til utdanning blant ungdommen er litt lavere enn periferikommuner flest, men langt høyere enn for de andre øykommunene i Midt-Helgeland (spesielt for gutter). Forfatterne påpeker at Lovund trolig har en god del av æren for det (ibid:36).

²² Andel av befolkningen 16 år og eldre med høyere utdanning: Kommunen: 13,2%, fylket: 20,4%, landet: 25,9% (SSB 2009. www.ssb.no 28.03.2011)

²³ Med periferikommuner menes de ca. 200 minst sentrale kommunene i landet (med sentralitet 0 etter SSBs standard).

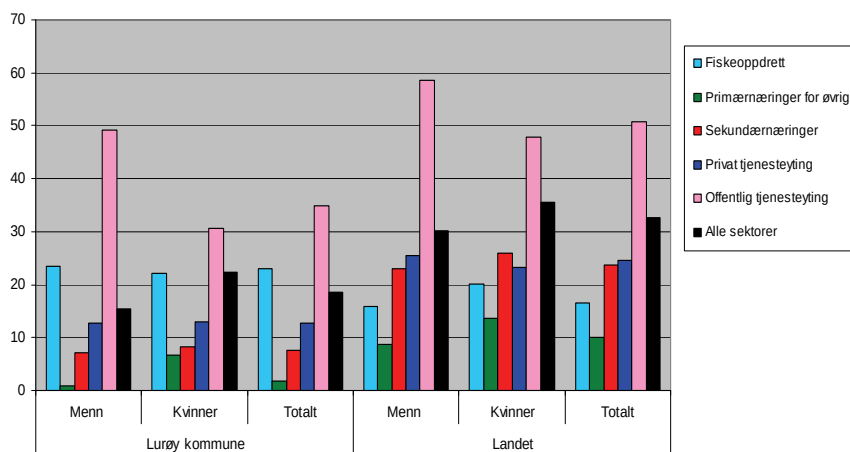
Figur 3.8 *Andel av befolkningen 16 år og eldre med høyere utdanning (UoH). Prosent*

(Datakilde SSB)

I arbeidslivet er det også et betydelig lavere utdanningsnivå blant yrkesaktive i Lurøy kommune enn på landsbasis, se Figur 3.9 7. Dette gjelder alle næringer og sektorer med ett viktig unntak; oppdrettsnæringen. Innenfor oppdrett er utdanningsnivået i Lurøy kommune betydelig høyere enn på landsbasis for begge kjønn. Dette er også næringen med det høyeste utdanningsnivået i kommunen, selv om offentlig sektor ligger enda høyere lokalt men lavere enn nivået på landsbasis. Både oppdrettsnæringen og offentlig sektor spiller med andre ord de viktigste rollene for rekrutteringen og sysselsettingen av personer med høyere utdanning til Lurøy kommune.

Figur 3.9 *Andel yrkesaktive i Lurøy med UgH-utdanning i ulike næringer og sektorer 2008*

(Datakilde: SSB)

Sosioøkonomiske indikatorer

Brutto-inntektsnivået²⁴ i Lurøy kommune ligger klart under nivået på fylkes- og landsbasis totalt og for begge kjønn. Internt i Lurøy kommune er det også en betydelig kjønnsforskjell i bruttolønn, men den er noe mindre enn på landsbasis mellom kjønnene. Ut i fra våre undersøkelser på Lovund kan mye tyde på at det også må være betydelig forskjeller i gjennomsnittelig bruttolønn mellom de ulike kretsene i kommunen.

Tabell 3.4 *Bruttoinntektsnivå for kvinner og menn i Lurøy kommune i andel av nasjonalt nivå (=100) 2008*

	Lurøy kommune	Nordland fylke	Landet
Totalt	83	89	100
Menn	99	105	123
Kvinner	68	73	78

(Datakilde: SSB-kommunedata)

²⁴ Bruttoinntekt pr innbygger >17 år (2008): totalt/menn/kvinner i Lurøy: 288100/340400/233700, i fylket: 306800/362300/251900, og landet: 345300/423100/269000. (SSB kommunedata 2010) www.ssb.no 28.03.2011)

Siste året SSB publiserte levekårsindeks for alle landets kommuner kom Lurøy på 259 plass av landets 430 kommuner. Lurøy skåret best med hensyn til gode levekår med sine relativt sett lave andel personer på attføring og på sosial hjelp, mens kommunens levekårsindeks ble trukket ned av relativt høy andel arbeidsledige og andel på uføretrygd. Det finnes ikke tall på kretsnivå, men mye kan tyde på betydelige variasjoner mellom kretser. På Lovund har det eksempelvis ikke vært arbeidsledighet de siste årene, slik at kretsen nok skiller seg fra andre kretser i Lurøy kommune for den ene indikatoren.

Andel sosialhjelpsmottakere er betydelig lavere i Lurøy enn både i Nordland fylke og landsgjennomsnittet²⁵. Andel uførepensjonister i kommunen er høyere enn fylket og landet som helhet²⁶, mens andel barn på barnevernstiltak er på nivå med fylket og litt høyere enn landsgjennomsnittet²⁷.

²⁵ Andel sosialhjelpsmottakere (2009) i kommunen, fylket og landet er hhv. 1,8%, 4,5% og 3,9%. (SSB kommunedata 2010 www.ssb.no 28.03.2011).

²⁶ Andel uførepensjonister 16-66 år (2008): Kommunen/fylket/landet: 13,5%/12,1%/8,9%. (SSB 2010 www.ssb.no 28.03.2011).

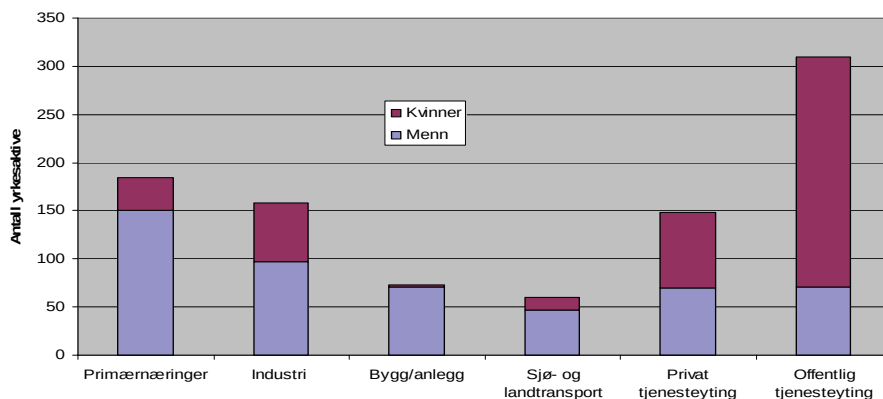
²⁷ Andel barn 0-17 år på barnevenstiltak (2009) i kommunen/fylket/landet: 5,0%/5,0%/4,3% (SSB kommunedata 2010 www.ssb.no 28.03.2011).

4 Sysselsetting og arbeidsmarked

Yrkesaktive på hovedsektorer

Hoveddelen av den *yrkesaktive befolkningen som er bosatt i Lurøy* arbeider innenfor tjenesteyting (se figur 4.1 og 4.2), men antallet innenfor primærnæringer og industri er betydelig og ligger andelsvis klart høyere enn landsgjennomsnittet. Det er fiske/fangst, oppdrett og fiskeindustri som dominerer innenfor henholdsvis primærnæringer og industri, mens det innenfor tjenesteyting er helse/sosial, handel, transport og bygg/anlegg som dominerer. Utpendlingen fra kommunen er forholdsvis beskjeden slik at hoveddelen av arbeidsmarkedet som de yrkesaktive benytter er innenfor kommunen.

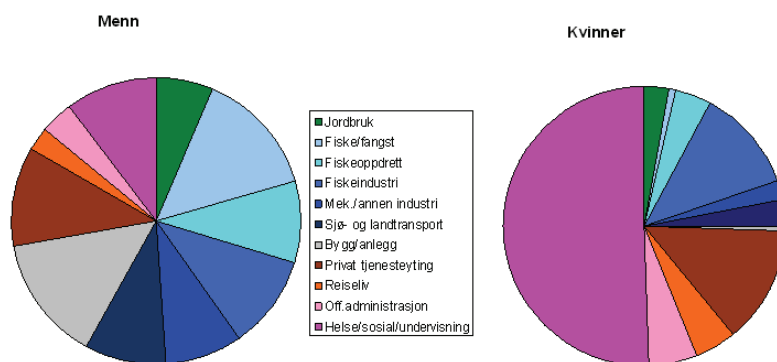
Figur 4.1 *Yrkesaktive bosatt i Lurøy fordelt på hovedsektorer 2008*

(Datakilde: SSB/NIBR-Flyttehistoriefilene).

Et hovedtrekk ved dette arbeidsmarkedet er den sterke kjønnsdelingen (se figur 4.1 og 4.2). To hovedtrekk trer fram. Blant menn er det en større spredning på flere næringssektorer enn kvinner som er sterkere konsentrert til få sektorer. Kjønnsdelingen innenfor ulike næringssektorer blir derfor også skjev. Menn dominerer sterkt innenfor typiske kystyrker som fiske/fangst, oppdrett, mekanisk industri, sjø- og landtransport, mens kvinnene dominerer innenfor typiske omsorgsykker (helse/sosial) men er også godt representert innenfor fiskeindustri og handel. Denne kjønnsdelingen har for øvrig karakterisert arbeidsmarkedet for store deler av kyst-Norge i lang tid.

Figur 4.2 Yrkesaktive kvinner og menn bosatt i Lurøy fordelt på næringer og sektorer (2008)

(Datakilde SSB)

4.1 Sektorstrukturer og utviklingstrekk

Ser vi så på sammensetningen av arbeidsplasser i Lurøy kommune er det også flest arbeidsplasser innenfor offentlig tjenesteyting (339), før privat tjenesteyting (217), primærnæringer (193) og industri (176). Det siste tiåret har det også vært en sterk tilvekst av arbeidsplasser særlig i offentlig sektor (+39%/95 arbeidsplasser), oppdrett (+75%/46 arbeidsplasser), industri (+20%/29 arbeidsplasser) og handel (+67%/37 arbeidsplasser) (tabell 4.1).

Industriveksten har vært relatert til oppdrettsnæringens vekst og utvikling.

Veksten innenfor *offentlig sektor* har særlig kommet innenfor helse og sosial, og har vært stimulert av både nasjonal og lokal velferdspolitik, samt demografiske utviklingstrekk. Veksten i *privat sektor* har særlig vært stimulert av vekst og utvikling innenfor oppdrett og sjømatindustri, samt handelsvirksomhet. Andre deler av privat sektor har gått sterkt tilbake, og særlig tidligere store næringer som landbruk og fiske²⁸.

Tabell 4.1 *Utviklingen i sysselsettingen i ulike sektorer i Lurøy kommune 2000-2010*

		Lurøy		Landet	
		Arbeids- plasser 2010	Endringer i arbeidsplasser 2000-2010		
			Absolutt	Relativt (%)	
ALLE SEKTORER		925	145	19	12
PRIVAT DOMINERTE SEKTORER		586	50	9	8
1 PRIMÆRNÆRINGER		193	-6	-3	-19
	Landbruk	27	-11	-29	-18
	Fiske/fangst	58	-41	-41	-42
	Oppdrett	108	46	75	26
2 OLJE/GASS		0	0	0	38
3 INDUSTRI		176	29	20	-13
	Næringsmiddel	131	17	15	-16
	Verksted/Mekanisk	0	-1	-79	6
	Annen industri	45	13	41	-17
4 PRIVAT TJENESTEYTING		217	27	14	15
	Energi, bygg/anlegg	49	2	4	21
	Sjøfart (sjøtrans+formidling/utleie av arb.kraft)	3	-1	-23	-4
	Forretningsmessig tjenesteyting	24	2	9	19
	Hotell/restaurant	14	-8	-36	0
	Handel	92	37	69	9
	Annen transport og transporttjen	18	0	2	-3
	Andre tjenester	17	-6	-26	16
OFFENTLIG DOMINERTE SEKTORER		339	95	39	21
5 HELSE- OG SOSIALTJENESTER		206	97	88	33
6 UNDERVISNING		68	-3	-4	20
7 OFFENTLIG ADMINISTRASJON		48	8	20	-2

(Datakilde SSB)

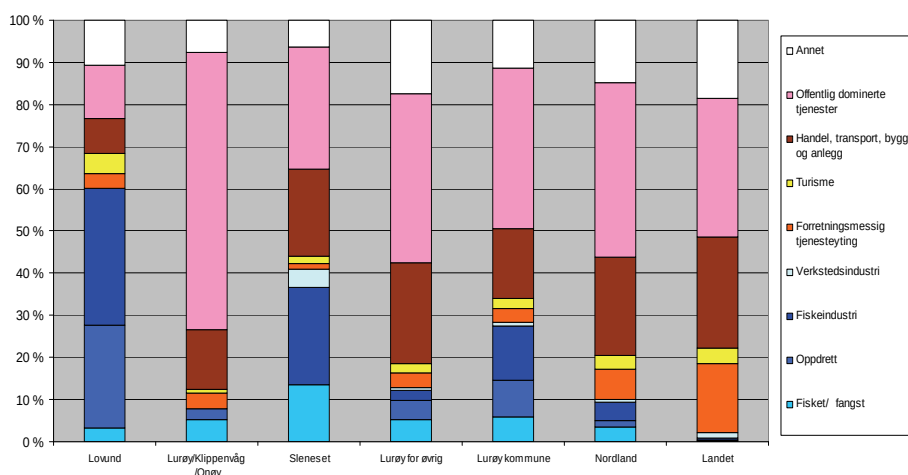
Samlet har arbeidsmarkedet i Lurøy kommune vært preget av betydelige omstillinger det siste tiåret med redusert

²⁸ I følge strategisk næringsplan 2007-2011 er antall aktive brukere på gård redusert fra 71 i 1999 til 45 i 2007. Nedgangen er særlig stor innen melkeproduksjon. Antall fiskere med hovednæring innen yrket er blitt redusert fra 178 utover i 1995 til knappe 80 fiskere i 2006. Den samme tendensen gjelder de som har fiske som biinntekt.

arbeidsplassstilgang og rekruttering til de tradisjonelle primærnæringene og sterkt vekst innenfor oppdrett, sjømat, handel og omsorgssektor. Alt i alt er arbeidsmarked blitt mer allsidig, selv om kjønnsdelingen langt på vei består.

Et viktig særtrekk ved Lurøy er at arbeidstilbudet, sammensetningen og utviklingen varierer mye mellom de ulike *kretsene internt i kommunen*. Et hovedtrekk er den høye andelen arbeidsplasser innenfor marine næringer (fiske, oppdrett, sjømatindustri) på *Lovund* og til dels på *Sleneset*, mens kretsene i innlandet, fjordene og øyene for øvrig har et mye større innslag av andre typer arbeidsplasser særlig innenfor offentlig og privat tjenesteyting samt jordbruk (hoveddel av "annet" i figur 4.4.).

Figur 4.3 *Andel arbeidsplasser i ulike næringer og sektorer innenfor hovedkretser i Lurøy kommune 2009*

(Datakilde: SSB BoF/NIBR-versjonen)

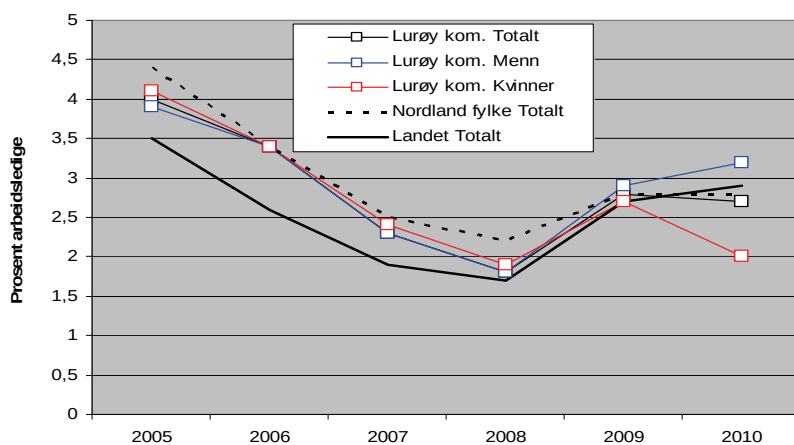
Når vi ser nærmere på absolutt og relativ *utvikling i arbeidsplasser på kretsnivå* (1999-2009) går det fram at hoveddelen av veksten har i kommunen har kommet i kretsene Lurøy/ Klippenvåg/Onøy (særlig offentlig sektor og handel), Lovund (særlig innenfor oppdrett og offentlig sektor, men også noe i handel og turisme) og til dels på Sleneset (sjømat, handel, offentlig sektor). Utviklingen i andre kretser har vært mye svakere og preget av nedgang i antall arbeidsplasser. Lovund har vært Lurøy kommunes viktigste krets for å skape vekst i arbeidsplasser innenfor privat sektor, og da

særlig innenfor sjømatnæringen, mens de øvrige kretsene har fått sine fleste arbeidsplasser innenfor offentlig tjenesteyting de senere årene.

4.2 Arbeidsledighet og utvikling

Arbeidsledigheten i Lurøy kommune hadde fallende tendens i årene før finanskrisen (2008), men har siden vært noe økende. Ledighetsnivå i Lurøy lå gjennomgående ca. 0,5 prosentpoeng høyere enn på landsbasis (men under Nordland fylke) i årene før finanskrisen, men siden har ledighetsnivåene nærmet seg hverandre, og for det siste året er ledigheten lavere i Lurøy enn på landsbasis. Den registrerte ledigheten for kvinner og menn har vært omtrent lik i Lurøy kommune fram til 2009, hvorefter det skjer en differensiering til fordel for kvinnene. Dette kan ha med at aktiviteten i offentlig sektor og den oppdrettbaserte industrien ikke ble så hardt rammet av finanskrisen som en del andre mer typiske mannsdominerte næringer.

Figur 4.4 *Registrert helt arbeidsledige kvinner og menn i Lurøy kommune 2005-2010 i prosent av arbeidsstyrken .*

(Datakilde: SSB-Statistikkbanken)

Figuren viser at per i dag (2010) er arbeidsledigheten blant kvinner lav, mens den er klart høyere blant menn i Lurøy kommune.

5 Næringsmiljø og utvikling

5.1 Dagens næringsstrukturer

5.1.1 Variasjon og spesialisering

Det er 261 små og mellomstore bedrifter og 925 arbeidsplasser i næringslivet i Lurøy kommune (tabell 5.1). I kommunen er det en ganske variert næringsstruktur med innslag av ulike typer av primærnæringer, industri og tjenesteyting av ulike typer. Samtidig er kommunen relativt sterkt spesialisert innenfor sjømatnæringene (fiske, oppdrett, næringsmiddel), dvs. disse næringene er sterkt overrepresentert i Lurøy kommune sammenliknet næringenes sysselsettingsandel på landsbasis.

Som tidligere omtalt (kap. 4) er hovedtyngden av sjømatnæringene i kommunen lokalisert til Lovund. Unntaket er fisket, hvor de fleste i kommunen holder til i kretsene Onøy, Lurøy og Sleneset. Landbruket er også klart størst i kretsene i fjordbygdene og på fastlandet²⁹.

Utviklingen det siste tiåret har vært karakterisert av reduksjon i antall bedrifter men vekst i antall arbeidsplasser i privat sektor (se tabell 1 i vedlegg). Innenfor oppdrett, industri, og tjenesteyting har det vekst i arbeidsplasser og stabil utvikling i antall bedrifter, mens det har vært sterk nedgang i antall driftsenheter og arbeidsplasser både innen landbruk og fiske.

²⁹ Det er igjen kun 43 aktive gårdsbruk i Lurøy, mot 71 i 1999. Nedgangen er særlig stor når det gjelder melkeproduksjon (Lurøy kommune 2007).

Tabell 5.1 *Bedrifts- og bransjestrukturer i Lurøy kommune 2010*

		Bedrifter	Arbeidsplasser		Grad av spesialisering*
			Antall	Prosent (%)	
ALLE SEKTORER		317	925	100	1,00
PRIVAT SEKTOR		261	586	63	0,96
1	PRIMÆRNÆRINGER	112	193	21	6,83
	Landbruk	43	27	3	1,18
	Fiske/fangst	58	58	6	21,27
	Oppdrett	11	108	12	39,67
2	OLJE/GASS	0	0	0	0,00
3	INDUSTRI	16	176	19	1,78
	Næringsmiddel	5	131	14	7,30
	Verksted/Mekanisk	3	0	0	0,02
	Annen industri	8	45	5	0,72
4	PRIVAT TJENESTEYTING	133	217	23	0,46
	Energi, bygg/anlegg	37	49	5	0,66
	Sjøfart	7	3	0	0,38
	Forretningsmessig tjenesteyting	29	24	3	0,20
	Hotell/restaurant	11	14	2	0,49
	Handel	25	92	10	0,66
	Annen transport og transporttjen	11	18	2	0,47
	Andre tjenester	13	17	2	0,27

*Dvs. grad av over-/underrepresentasjon målt i lokaliseringskvotienter (næringens andel lokalt i forhold til næringens andel nasjonalt, dvs. LK>1,0 er overrepresentasjon).

(Datakilde: SSB-BoF).

5.2 Sjømatnæringen og relaterte næringer

5.2.1 Tradisjonelle næringer

Kombinasjonsbruk fiske og jordbruk har tradisjonelt vært de viktigste næringsveiene i Lurøy, som for de fleste andre kystkommuner. I tidligere var de som bodde på mange av brukene leilendinger (Bang 2009). På Lovund har fiske alltid vært bærebjelken for bosettingen, sammen med litt jordbruk. Jordbruket har relativt sett blitt mindre viktig jo lengre ut mot havet man kommer, da dyrkingsforholdene blir mer og mer marginale. På Lovund ble derfor jordbruk ikke noe alternativ næringsvei til fisket, men heller et tilskudd i en enkel naturalhusholdning. De fleste brukene hadde sauer som kunne utnytte de gode beiteforholdene oppe i fjellet. Innmarka ble i utgangspunktet drevet gjennom et stort antall teiger, hvor produksjonen skjedde i et fellesskap. Systemet med bofellesskap og

innmarka i teigblandinger, ble i løpet av 1800-tallet og tidlig 1900-tall, utskiftet – hver bruksenhet fikk sitt areal i inn- og utmarka. Bygninger ble flyttet fra fellestun til gardens eget areal.

Fisket ble utøvd både med baser ulike steder i Lurøy og omegn, bl.a. linefiske på Trænabanken. Etter som fiskefartøyene ble større deltok man også i det sesongbaserte skreifisket i Lofoten og på Finnmarkskysten. I perioden 1864-1874 opplevde en på Lurøy, med Lovund i spissen, et eventyrlig sildefiske (Bang 2009). Det førte til stor tilstrømning av folk og båter. I 1870 ble det registrert hele 2283 fiskere og 456 båter på Lovund. Sildeeventyret tok imidlertid slutt like brått som det begynte. Dette førte bl.a. til en viss utvandring fra Lovund på slutten av 1800-tallet inntil ca. 1925. Det har også vært et betydelig seifiske på Lovund, og dette fisket fikk stor betydning for Lovund på 1950-60-tallet, da det bl.a. ble etablert tre lokale fiskemottak. Store mengder sei ble tatt i land og tørket for eksport. Kvinnene spilte i den forbindelse en meget viktig rolle, og utgjorde en avgjørende arbeidskompetanse og la grunnlaget for rekruttering av fleksible og kompetente fagarbeidere på fiskemottakene. Noen av disse var også med og utviklet de tradisjonelle fiskemottaksaktivitetene til dagens moderne lakseindustri. I tiden fram til 1977 ble det utviklet et produkt på Lovund som ble kalt ”godbiten”, lagd av saltet og røkt sei tilsatt rød farge (derfor kalt seilaks). Bedriften besto fiskemottak og produksjon (Bang 2009).

De marginale jordbruksressursene gjorde Lovund-samfunnet spesielt sårbart når fiske etter viktige arter som sild, makrellstørje og sei avtok og det ble stopp i eksporten av tørket sei på 1960-tallet, selv om det sesongmessige Lofotfiske har utgjort et relativt stabilt element for fiskeflåten. Antall fiskere har gått drastisk ned, og i dag er det kun rundt 10 årsverk fiskere igjen på Lovund. Søking etter alternative næringsveger ble da viktig, og i denne kritiske situasjonen for øysamfunnet kom den gryende satsingen innen lakseoppdrett tidlig på 1970-tallet.

5.2.2 Oppdrettsnæringen – med særlig fokus på Lovund

Utviklingen av laksenæringen på Lovund er allerede beskrevet grundig (Stokke et al. 2008; Hirsti 2002; Johnsen og Lindal 2006). Vi vil derfor ikke gå i detalj, men gjengi noen helt sentrale

hovedpunkter i denne utviklingen. Den klart største bedriften på Lovund, i Lurøy kommune og regionen som helhet, er *Nova Sea AS* med ca. 170 ansatte. Dette er også blitt den største oppdrettsbedriften i Nord-Norge. Hovedkontoret med administrasjon og ledelse, salg og logistikk (17 ansatte), samt industrien/slakteriet (85 ansatte), er lokalisert på Lovund (www.novasea.no). Slakteriet er også avhengig av en rekke sesongarbeidere. Produksjonen, dvs. selve merdene, er alle lokalisert i 11 av Lurøys nabokommuner i Helgeland. Nova Sea er altså også blitt en regionalt viktig bedrift for Helgeland, og ikke bare viktig for Lovund og Lurøy.

En mindre oppdrettsbedrift er også etablert på Lovund; *Lovundlaks AS*. Dette er en lokal bedrift med hovedkontor på Lovund og med produksjonen lokalisert andre steder i Lurøy kommune. Selskapet hadde i 2008 åtte ansatte og en omsetning på 95,8 millioner kroner. Laksen slaktes på anlegget til Nova Sea.

Starten på oppdrettseventyret på Lovund begynte alt på begynnelsen av 1970-tallet, med gründerne Steinar Olaisen og Hans Petter Meland i spissen. Begge var utdannet lærere, et yrke de også praktiserte de første årene etter at de flyttet tilbake til Lovund. Oppdrett av laks var i starten en beskjedent virksomhet som de drev med på fritida. Mens Olaisen etter hvert utviklet et konsern som i dag er Nova Sea, etablerte Meland det lokale firmaet Lovundlaks.

Oppdrettskrisen på slutten av 1980-tallet rammet også Lovund, men i motsetning til mange andre oppdrettsbedrifter i regionen klarte Lovund-bedriftene seg relativt godt. Bedriftene kom seg ikke bare velberget gjennom krisen, men kom også styrket ut. Det er i alle fall to helt grunnleggende forklaringer til dette. Det første er at bedriftene nøt stor tillit hos sentrale finansieringskilder, særlig Sparebanken Rana (i dag Helgeland Sparebank) og Nordlandsbanken, samt offentlige etater som fylkeskommunen, Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND, i dag Innovasjon Norge) og kommunen (Stokke et al. 2008). Den andre årsaken er at bedriftene fikk kjøpt opp konsesjoner og utstyr rundt om i regionen billig av andre som hadde gått konkurs. Det gjaldt særlig Nova Sea, hvor forløperen Seafarm Invest ble etablert 1991 (ibid.). I 2006 ble Seafarm Invest og Nova Sea (som da drev slakteriet på Lovund) fusjonert, og det nye selskapet tok navnet Nova Sea AS.

Formålet med fusjoneringen var å styrke aktiviteten i de to selskapene gjennom økt samarbeid og få fokus på hele verdikjeden. Nova Sea er i dag et av lokomotivene blant bedriftene på Helgeland, og er en av Nord-Norges største oppdrettsbedrifter. Bedriften omsetter for om lag 900 millioner kroner årlig (www.novasea.no).

Det er blitt forsøkt etablert torskeoppdrett på Lovund, med basis i Helgelandstorsk AS som ble etablert i 2003 og var eid av Nova Sea. Initiativtaker var Steinar Olaisen og bedriften hadde et par fast ansatte. Dette har imidlertid ikke vært så vellykket bl.a. på grunn av sykdom og for langsom vokseperiode, og ble avviklet i likhet med mange andre tilsvarende satsinger på torskeoppdrett rundt om langs kysten. Man satser nå gjennom et 3-årig forskningsprosjekt i stedet på oppdrett av leppefisk gjennom firmaet *Nordland Leppefisk*. Leppefisken er blitt viktig for oppdrettsnæringen da den spiser lus og er dermed et økologisk virkemiddel for avlusning av laks. Det har også vært prøvefiske av leppefisk i Lovund, noe som har vært en positiv biintekt for noen fiskere i regionen. Fram til nå har dette fisket i størst grad skjedd i Sør-Norge.

Figur 5.1 *Oppdrett av leppefisk på Lovund*

Oppdrettsvirksomheten på Lovund har gitt grobunn for relaterte næringer på øya. Den ene er lakseemballasjebedriften *Atlantic Styro AS*, som ble etablert i 1983 av far og sønn Karl og Lorents Pettersen (Johnsen 2008). Karl drev tidligere en av Lovunds to av datidens landhandlere. Lorents startet på sin side sin yrkeskarriere som røkter i oppdrettsbedriften til Steinar Olaisen. Bedriften som familien Pettersen startet opp produserer lakseemballasje basert på isopor, og var bedriften som dro i gang industribyggingen på Naustholmen på Lovund (se figur 5.1). Slakteriet Nova Sea bygde sitt anlegg ikke lenge etter også på Naustholmen. Atlantic Styro er en av de største produsenter av lakseemballasje i landet, og har hatt sine to største kunder i Nova Sea, som er nærmeste nabo, og Marine Harvest Norge sitt slakterianlegg i nabokommunen Herøy. Bedriften har bygget en spesialtilpasset båt for å frakte kasser.

Figur 5.2 *Atlantic Styro produserer lakseemballasje*

Figur 5.3 *Spesialutviklet båt for frakt av lakseemballasje*

Selskapet har for tiden 20 fast ansatte og omsatte i 2006 for ca. 50 millioner kroner. I Herøy har man nylig etablert en egen kassefabrikk, noe som betyr at Atlantic Styro har mistet Marine Harvest som kunde og bedriften må derfor redusere antall ansatte og tilpasse sin produksjon. Det lokale eiendomsselskapet *Bur Eiendom AS*, som ble etablert i 1998, eier alle eiendommene, mens Atlantic Styro eier produksjonsutstyret. BUR Eiendom er også medeier i flere andre selskaper på Lovund og andre steder i kommunen.

Den tredje bedriften som har etablert seg på Naustholmen er *Aquarius*, som er landets tredje største produsent av olje og protein med basis i slo og avskjær fra fiskeindustrien. Bedriften ble stiftet i 1998 og produksjonen kom gradvis i gang fra 2001 og 2002. Tidligere var basisen råstoffer fra lakseindustrien, men i dag er basisen hvitfiskindustrien hvor de får tilsendt produktene (pelagisk fisk) fra slakteriet på Træna og andre steder i regionen/landet. Hovedårsaken til dette skifte var å sikre tilstrekkelig tilgang med råstoff. Bedriften har opplevd mye underskudd de første årene, og både eiere og banker fikk store tap. Bedriften måtte bl.a. gjennom to runder med refinansiering. Men bedriften har fått god hjelp fra andre bedrifter på Lovund, som har vært inne på eiersiden.

Selskapet går i dag med overskudd og består av 10 årsverk. Dette er et godt eksempel på at nære forbindelser lokalt gjør bedriftene mer robuste i den sårbare startfasen og kan akseptere visse tap de første årene. Til sammen arbeider ca. 110 personer i dette industriområdet på Lovund, av en befolkning på litt over 400 (Kystinkubatoren 2006).

Figur 5.4 *Naustholmen på Lovund, hvor slakteriet til Nova Sea, Atlantic Styro og Aquarius holder til. Foto: Bjørnar Olaisen*

Lovund Bedriftsservice leverer et spekter av tjenester til så å si alle bedriftene som er etablert på øya, og ble etablert 2000. Bedriften har i dag 6-7 ansatte, og har i følge daglig leder et nærmest ubegrenset marked. De prioriterer de store industribedriftene på Naustholmen, som tar ca. 90 % av deres kapasitet. Bedriften driver også et lite utvalg av spader og annet utstyr. I følge daglig leder er ikke dette noe de tjener penger på, men gjør det likevel da det er viktig for lokalsamfunnet. Tidligere hadde de også ansvar for posten, men denne tjenesten er nå overtatt av dagligvarebutikken Joker Lovund.

Det er ett reiselivsanlegg på øya, *Lovund rorbuhotell* med både rorbuer og hotell, som ble etablert i 1988. Før det var det vandrerhjem/turisthytte på stedet. I 2008 var syv personer

sysselsatt på heltid på hotellet, og i tillegg er det flere sesongarbeidere. En viktig del av driften, særlig utenom sommersesongen, er kurs, konferanser og lignende som bedriftene på Lovund og regionen ellers arrangerer. Ansvarlig for driften i 2008 påpekte i den forbindelse at man er avhengig av de lokale bedriftene, fordi selve turistdelen er for spinkelt i dag med for kort sesong. Det er også flere fagfolk knyttet til den pågående byggeaktiviteten på øya som bor på hotellet i kortere perioder.

For å støtte opp under og videreutvikle næringsmiljøet på Lovund og i regionen rundt ble *Kystinkubatoren AS* etablert i 2006. Eierne er Nova Sea, SIVA, Aquarius³⁰, Bur Eiendom og Lovundlaks. Nordland fylkeskommune har inngått en femårig utviklingsavtale med inkubatoren med kr. 500 000 i utviklingstilskudd i året. Lurøy kommune har støttet inkubatoren med kr. 100 000 i året. Også SIVA bidrar og er med i nettverket. Inkubatoren forutsetter å gi et vesentlig bidrag til vekstkraften innen havbruk og fiskerirelatert virksomhet på Lovund, men også langs resten Helgelandskysten. Den skal være en motor for idéskaping og igangsetting av ny virksomhet. Videre skal selskapet (Kystinkubatoren 2006:15):

1. Bidra til å utvikle og styrke lakseoppdrettsvirksomheten fra stamfisk til marked
2. Bidra til å utvikle og styrke pelagisk industriproduksjon i regionen
3. Være en regional motor for nyskaping og utvikling innen oppdrett og andre arter
4. Bidra til større mangfold i næringslivet (flere bein å stå på)
5. Fremme merkevarebygging omkring fiskeprodukter fra Helgelandskysten
6. Bidra til nærings- og infrastrukturutvikling som øker regionens tiltrekningskraft på unge mennesker

Foretningsideen er: "Industriinkubatoren skal ta utgangspunkt i behov og ideer for utvikling av havbruks- og fiskerirelatert næringsvirksomhet. Ved bruk av relevant spisskompetanse, lokalt og nasjonalt nettverk og tilgjengelig entreprenørskap og ved aktivt arbeid mot finansieringskilder, skal selskapet skape ny virksomhet.

³⁰ Aquarius har overtatt aksjene til Modolv Sjøset på Træna.

Slik virksomhet kan være knoppskyting i/ fra eierbedrifter, med også annen aktivitet som fremmer selskapets målsetning” (ibid:15). Et hovedmål er at selskapet hvert år over en femårsperiode skal være en utløsende faktor for minst to nye havbruks- eller fiskerirelaterte virksomheter (Nordland fylkeskommune 2007³¹).

Et av de lokale prosjektene på Lovund som Kystinkubatoren har støttet er oppdrett av leppefisk. Inkubatoren var også med å støtte opp under satsingen på torskeoppdrett på øya. Kystinkubatoren har engasjert seg i alt 45 ulike prosjekter, hvor 24 er ferdigstilt. Syv av disse har ført til nye bedriftsetableringer. Vel halvparten av prosjektene har vært relatert til satsingsområdene innen havbruks- og fiskerinæring. Inkubatoren skulle opprinnelig vare fram til sommeren 2011, men har nå fått forlengelse til 2015.

Lokalt eierskap dominerer

Et kjennetegn med mange av bedriftene på Lovund er det sterke fokuset på lokalt eierskap. Den største bedriften Nova Sea har etablert det lokale eiendomsselskapet Vigner Olaisen AS. Det lokale selskapet *Vigner Olaisen AS* er største eier i Nova Sea med ca. 51 % av aksjene. Marine Harvest AS har ca. 42 %, mens de ansatte eier ca. 3 % (ibid.). Lovundlaks er fullt ut lokalt eid. Atlantic Styro er også lokalt eid.

Den sterke satsingen på lokalt eierskap i oppdrettsbedriftene på Lovund, skiller seg fra den generelle trenden i oppdrettsnæringen i Norge, som stadig er blitt mer sentralisert. Mens mange andre oppdrettsbedrifter har valgt å lokalisere seg i mer urbane strøk, har man på Lovund valgt å satse lokalt på tross av relativt perifere beliggenhet, i alle fall når det gjelder biltransport. Noen av informantene var opptatt av å få fram at Lovund ligger gunstig til mht. sjøverts ferdsel.

For Nova Sea har man måttet balansere hensynet til å bygge et konsern hvor det er sterkt behov for tilstrekkelig kapital og kompetanse, og det å satse på lokalt eierskap. Nova Sea har bl.a. etablert en strategisk allianse med det internasjonale storselskapet innen lakseoppdrett; Marine Harvest AS.

³¹ <http://www.nfk.no/ncms.aspx?id=49716B01-B392-4265-88DE-7D4F06FB0896&design=&ax=center:1fd53b2e-0b65-4e93-bfab-6825846dc8b0,0>

Satsingen på lokalt eierskap har vært en helt avgjørende premiss og bærebjelke i bedriftsetableringene på Lovund, hvor det å bidra med utvikle Lovund som sted har vært vel så avgjørende som det å etablere økonomisk lønnsomme næringer (Stokke et al. 2008). I den forbindelse har man også vært bevisst på å overføre denne grunnholdningen til neste generasjon bedriftsledere på Lovund.

Bedriften Aquarius skiller seg imidlertid ut, med at vestlandsselskapet Hordafor, som holder til i Austevoll, kom inn som eier med 66 % av aksjene i 2008. I følge daglig leder for Aquarius var dette helt nødvendig for bedriften, selv om det er utypisk for Lovund-bedrifter. Forklaringen på dette var i følge informanten i bedriften at det var viktig å få inn en så sentral aktør som Hordafor sterkt inn på eiersiden med sin kompetanse og sitt nettverk. Man har fått en arbeidsdeling, hvor Hordafor sitt anlegg i Austevoll tar imot lakseavfall, og Aquarius på Lovund tar imot avfall fra hvitfiskindustrien. Råstoffet kommer stort sett fra fiskeindustrien i Nordland/ Nord-Norge, bl.a. nabokommunen Træna.

Næringsmiljøer i andre kretser i Lurøy kommune

Det er også andre fiskeribedrifter i Lurøy enn de på Lovund. Fiskeforedlingsfirmaet *Primalaks AS* holder til på Sleneset. Selskapet ble skilt ut fra Nova Sea høsten 2000, og kom i produksjon i 2001. Foretaket har spesialisert seg på salg av frossen laks, primært salg innenlands, og har hatt opp mot 29 ansatte. Desember 2010 måtte imidlertid selskapet permittere flesteparten av de ansatte på grunn av markedssvikt. Det er også blitt satset på turisme på øya, bl.a. Langneset AS som satser på fisketurisme, samt Sleneset rorbuer. Av andre litt større bedrifter er Sleneset Trelast, Lurøypallen (en pallefabrikk) og Jacobsen Mekaniske verksted. Sleneset har fremdeles en del aktive fiskere, ca 20 årsverk. Det er også et fiskemottak i kretsen.

På Kvarøy har de *Kvarøy fiskeoppdrett*, som startet opp i 1976. Dette er en familiebedrift hvor dagens leder er tredje generasjon. Bedriften har 9 ansatte, og er blitt en hjørnesteinsbedrift på øya med ca 70 fast bosatte. Noen av informantene betegnet Kvarøy som noe lignende Lovund, bare i mindre målestokk, hvor man også her har hatt sentrale gründere som har satset stort på å utvikle lokalsamfunnet. Øya hadde et eget slakteri fram til 2006, da de måtte legge ned. I dag leverer bedriften laks til et slakteri rett sør

for Bodø. Da slakteriet på Kvarøy ble nedlagt etablerte firmaet datterbedriften *Kvarøy skalldyr*, som har 3-4 ansatte, samt sesongarbeid for mellom 6 og 12 personer. Bedriften tar imot og videreforedler taskekrabbe. Områdene i Helgeland er i følge informanter et av de rikeste krabbeområdene i landet, og er blitt en viktig biinntekt for mange fiskere i regionen og bidrar til å forlenge sesongen. Foreløpig sliter bedriften med lønnsomheten, men de velger likevel å fortsette da det gir verdifulle arbeidsplasser på øya og håp om at virksomheten skal bli lønnsom om ikke så lenge. I 2009 ble *Kvarøy sjøbus* etablert, som satser på turisme/fisketurisme. Det er også en snekkerfabrikk på øya, med 5-6 ansatte.

På Onøy er mesteparten av den kommunale administrasjonen, både kommunen og andre offentlige etater. I privat sektor er bedriftene Lurøy Byggevarer, Lurøy Bygg og Helgeland Båtservice. Det er også satset på tursime de siste årene, med bl.a. rorbuer og spisesteder. Det er ennå noen fiskere, ca 20 årsverk. I tillegg er det noe landbruk; melkeproduksjon, sau og storfe.

Innlandsdelen av Lurøy kommune, som er en egen krets, består av flere små foretak, mest innenfor landbruk og noe fiske. Av virksomheter er fire reiselivsaktører, lutefiskproduksjon, byggevarerbutikk, båtproduksjon, fiskemottak, bilverksted, rekefabrikk, regnskapskontor og Helgeland museum avd. Grønsvik. Det er ca 25 bønder, inkludert deltidsbønder. De fleste bøndene i kommunen er i innlandet. På Lurøy er det også bygget en del hytter de siste årene, men det gjelder i liten grad Lovund.

Kompetansebasert og yrker

Foruten behov for noe nøkkelkompetanse i noen av bedriftene, for eksempel innen ledelse, salg, markedsføring, marinbiologi og veterinær/fiskehelse, vektlegges i stor grad erfaringsbaserte kunnskaper og ferdigheter. Mye av kompetansen læres internt i bedriftene på Lovund, gjerne kombinert med fagbrevopplæring. Et eksempel er Atlantic Styro som gjennom samarbeid med Rana videregående skole har gitt ansatte mulighet for fagbrev, i stor grad basert på fjern- og selvstudium. Vektlegging av erfaringsbasert kunnskap gjelder særlig innen de industri- og produksjonsbaserte arbeidsplassene, men gjelder også i betydelig grad innen ledelse og administrative stillinger. Lederen for en av bedriftene på Lovund sa bl.a. at de hele tiden har lagt vekt på ”å bygge opp egne ledere fra bunnen av”. Konsernet Nova Sea har en del god utdannet i

bedriften, bl.a. spisskompetanse innen økonomi, fiskehelse og marinbiologi. De har også fått inn spisskompetanse i styret ved at Marine Harvest har kommet inn på eiersiden. Bedriften er også koblet til FoU-miljøer som SIVA og andre, både regional, nasjonalt og til dels internasjonalt. Lurøy kommune har et aktivt fokus på kompetanse, og har også støttet fagopplæringen i privat sektor i kommunen, bl.a. på Lovund.

Rekruttering av arbeidskraft

Det har stort sett gått greit med å rekruttere arbeidskraft til bedriftene på Lovund, både folk med og uten høyere utdanning. En grunn til at det ikke har vært så vanskelig å rekruttere folk med høyere utdanning kan i følge informanter være at Lovundmiljøet har vært velkjent i akvakulturbretser for å ha et aktivt og livskraftige oppdrettsmiljø. Nova Sea har også hatt en aktiv trainee-ordning rettet mot akvakulturutdanningen. Det har imidlertid vært enkelte utfordring med å sikre tilstrekkelig tilgang av produksjonsarbeidere. Man prøvde noen år å benytte et rekrutteringsfirma, men erfaringene var ikke så gode. Man fikk da inn folk som passet litt dårlig inn i det lille miljøet på øya, og folk som flyttet etter kort tid. De senere årene har bedriftene rekruttert selv i større grad enn tidligere, både nøkkelfolk med høyere utdanning og en del andre. Da har man lagt vekt på å rekruttere personer som man antar passer inn i miljøet og som kan tenkes å bli boende på Lovund over lengre tid. Dette har man kombinert med en type selv-rekrutteringseffekt der personer som har arbeidet på Lovund forteller om sine erfaringer til venner og bekjente, både i Norge og Sverige. Bedriftene i Lovund har også satset på boligbygging for utleie til ansatte, og her har man satset på gode og spesielle boliger for å styrke tiltrekningskraft og folks trivsel.

Samarbeid, nettverk og relasjoner

Det tyngste oppdrettsmiljøet i kommunen er samlet hos bedriftene på Naustholmen og Hamnholmen på Lovund (se figur 5.1, og figur 5.2). Flere av informantene påpekte fordelene ved at flere av de større bedrifter er samlet på et såpass lite område. På den måten blir det tett kontakt med mange formelle og uformelle møteplasser. Bedriftene er også i stor grad integrert ved at flere inngår som eiere i hverandres bedrifter. De tette båndene mellom næringsaktørene på Lovund, og viljen og evnen til å hjelpe hverandre når det trengs, er en viktig forklaring til suksessen på Lovund. Det er ikke bare

den finansielle kapitalen som har vært viktig, men vel så viktig er den sosiale kapitalen (Stokke et al. 2008). De tette utformelle båndene mellom oppdretterne på Lovund og Lurøy ble også trukket fram som et viktig kjennetegn i rapporten ”Norsk oppdrettsnæring ved inngangen til 90-åra” (Holm et al. 1990). I motsetning til nabokommunen Herøy, som etablerte en formell samarbeidsorganisasjon mellom oppdretterne gjennom Herøy Lakseoppdrett A/L i 1967, har man i Lurøy satset mer på de tette uformelle nettverkene mellom oppdretterne i kommunen (ibid.), som etter hvert er blitt mer konsentrert til Lovund.

At man har utviklet tette og gode fagmiljøer har også gjort det lettere å rekruttere høyt kvalifisert arbeidskraft, ble det påpekt. En av rekrutteringsstrategiene til Nova Sea er et ”trainee-opplegg” til studenter innen akvakulturutdanning. Kompetansen og fagmiljøet på Lovund innenfor dette feltet er i følge informantene godt kjent i oppdrettskretser i Norge. Man har oppnådd å bygge opp et godt omdømme som har bidratt til å gjøre det attraktivt å arbeide med oppdrett på Lovund.

Bedriftene inngår i tillegg i et omfattende samarbeid med andre bedrifter i kommunen og i regionen, i ulikt omfang. Nova Sea er blitt en viktig regional bedrift med produksjon av laks i 11 kommuner i Helgeland. I tillegg har bedriften brønnbåter og tilhørende mannskap i andre kommuner. Et betydelig antall ansatte i bedriften er dermed ansatte andre steder enn på Lovund. Oppdrettsvirksomheten gir dessuten også ringvirkninger ved at bl.a. Træna Båtservice og Tomma Aluminium leverer utstyr til båter og mærer til Nova Sea.

Noen av informantene på Lovund påpekte imidlertid at det er blitt noe mindre samarbeid mellom bedriftene og offentlige aktører. Delvis blir det forklart med at bedriftene nå er blitt så store at de klarer seg selv, og delvis med det sterke lokale eierskapet som bidrar til at kommunen kan tillate seg å ha en mer passiv rolle. Dette blir av noen sett på som en kontrast til nabokommunen Herøy, hvor Marine Harvest eier oppdrettsvirksomheten, og hvor kommunen hele tiden er svært aktiv i forhold til bedriften for å

Figur 5.5 *Næringsmiljøet på Hamnholmen, med hovedkontor for bl.a. Nova Sea og Lovundlaks. Foto: Bjørnar Olaisen*

sørge for at slakteri og andre funksjoner forblir i kommunen. Det må imidlertid presiseres at offentlige aktører som kommunen, fylkeskommunen og Innovasjon Norge har hatt og har stor betydning for mange av bedriftene på Lovund i deres etableringsfase. I tillegg har kommunen en viktig rolle i utvikling av skole, barnehage og andre offentlige tjenester, som også bedriftene er avhengige av. En annen viktig faktor er de gode relasjonene man har hatt til regionale banker som Nordlandsbanken og Helgeland sparebank. Disse var spesielt viktige for å komme styrket ut gjennom den kritiske fasen på slutten av 1980-tallet, da oppdrettskrisen i Norge var et faktum (Stokke et al. 2008).

I tidligere analyser ble det tette forholdet mellom bedriftene på Lovund og lokalsamfunnet for øvrig omtalt som en symbiose, noe som ble omtalt som Lovunds "vinnerformel" (Stokke et al. 2008). Dette inntrykket forsterkes ytterligere i denne studien. Flere av de store bedriftene på Lovund har vært bevisste på sin relasjon til Lovund som sted, både ved å investere i fellestiltak som kystkultursenter, squashhall, svømmebasseng, etc. Bedriftene har også hatt en bevisst rekrutteringspolitikk ved at man prioriterer folk man tror vil kunne trives og etablere seg på øya. Bedrifter på Lovund har i tillegg et samarbeid med skolen på Lovund. Man har

bl.a. fått til en ordning hvor ungdommen kan gå første året av videregående skole med bruk av nettundervisning og praksis i bedrifter på stedet. Skolen har også fått tilgang på datautstyr og annet materiell når bedriftene har skiftet ut utstyret sitt. Bedriftslederne på Lovund kan i lys av dette beskrives som samfunnsentreprenører, som i tillegg til å bygge bedrifter og sikre bedriftsøkonomisk lønnsomhet også bidrar til å bygge lokalsamfunnet som de er en del av (Borch og Førde 2010).

Gründerne på Lovund har helt siden starten vært svært bevisst på denne tette relasjonen, men det har ligget en spenning knyttet til om framtidens bedriftseiere og – ledere vil ”arve” den samme bevisstheten og kompetansen når det gjelder å balansere lokalt eierskap kombinert med sterk tilhørighet til stedet med konkurransedyktig bedriftsutvikling. Vårt inntrykk er at gründerne på Lovund har vært svært bevisste på å gi stafettpinnen videre til den yngre generasjon Lovundværing, hvor verdier knyttet til en kollektiv bevissthet om å satse på å utvikle øya til et godt sted å bo og leve er blitt videreført.

Nøkkelbedriftene på Lovund inngår også i omfattende nasjonale og internasjonale nettverk til leverandører, konkurrenter, kunder og kunnskapsmiljøer. Her foregår det omfattende erfaringsutveksling og kunnskapsdeling, som er svært viktig for lokalbedriftenes videreutvikling og konkurranseevne. Bedriftene har stor nytte av den åpenhet og viljen til å dele erfaringer og kunnskaper som kjennetegner den norske oppdrettsnæringen.

Sosio-kulturelle betingelser for næringsutvikling og – innovasjon

Lovund har utviklet seg fra å være et fiskevær til et moderne samfunn som baserer seg på moderne oppdrettsindustri. En viktig forklaring til at denne overgangen har gått så smertefritt er at kompetansen innen fiske kunne overføres fra tradisjonelt fiskeri til den voksende oppdrettsnæringen. Nedgangen i sysselsettingen innen fiske har også bidratt til ledig arbeidskapasitet lokalt og regionalt, samtidig som dette har vært en arbeidskraft som kan det med å behandle fisk.

I tillegg har det vært en kultur for entreprenørskap og åpenhet for nye ideer på Lovund. Satsingen på oppdrett som ny næring på Lovund har derfor vært sosialt akseptert, og et tiltak som det er

blitt støttet opp under lokalt da man tidlig så at dette vil kunne være et viktig bidrag for å hindre en negativ utvikling knyttet til nedgangen i tradisjonelt fiske. I tillegg har det siden starten for oppdrettsnæringen på 1970-tallet vært stor åpenhet og gjensidig læring mellom bedriftene, både regionalt og nasjonalt. Bl.a. var oppdrettsgründerne på Lovund på besøk hos oppdrettere på Hitra for å lære på 1970-tallet. Samarbeidet har imidlertid i liten grad blitt formalisert gjennom etablering av lokallag etc., slik som var tilfelle i flere andre oppdrettskommuner, bl.a. Herøy (Holm et al. 1990).

Oppdrettsgründerne på Lovund var blant pionerene innen oppdrett i Norge, og sitter inne med en unik kompetanse. Denne kompetansen har man vært veldig bevisste på å overføre til neste generasjons bedriftsledere på Lovund. Det samme gjelder verdigrunnlaget knyttet til den kollektive bevisstheten om å bidra til å utvikle og ta vare på Lovund som sted.

Politisk-institusjonelle betingelser

Næringsmiljø og -utviklingen i Lurøy og Lovund spesielt er påvirket av politisk- institusjonelle rammevilkår på flere områder.

Utviklingen i fiskeripolitikken har generelt ført til større fiskebåter og økt geografisk konsentrasjon av den norske fiskeflåten, både regionalt og nasjonalt. Struktur- og kvotepolitikken har vært hovedårsaken til den sterke nedgang man også har hatt i Lurøy kommune når det gjelder fiskebåter og yrkesaktive fiskere de siste 10-15 årene. Helgelandskysten har lenge vært sårbar for en slik strukturutvikling på grunn av en stor andel små fiskefartøyer (Vareide 1995).

Utviklingen innenfor havbruksnæringen påvirkes av den økonomiske og politiske utviklingen både nasjonalt og internasjonalt. Utviklingen i lakseindustrien er sterkt påvirket av prisutviklingen og internasjonale konjunkturer. De siste årene har prisen på laks vært svært høy, noe som bl.a. er et resultat av sykdomsproblemer og produksjonsfall i Chile, som er Norges største konkurrent knyttet til eksport av oppdrettslaks. Også andre lands politikk knyttet til bl.a. tollsatser virker inn på utviklingen. Både USA, Russland og EU har bl.a. etablert straffetoll mot Norge på fersk laks. Reiselivet i Lovund og Lurøy er også påvirket av internasjonale og nasjonale konjunkturer og utviklingen i kjøpekraft i befolkning og næringsliv.

Den generelle utviklingen i oppdrettsnæringen har gått i retning av stadig færre og større selskaper, og en dramatisk nedgang i antall lakseslakterier (i følge Arealutvalget 2011 en reduksjon med nesten en tredjedel fra 1993 til 2009). At man på Lovund har maktet ikke bare å beholde både oppdrettsselskapene og slakteriet, men faktisk å styrke sin posisjon i lys av denne utviklingen er oppsiktssvekkende. I denne delen av Nordland kan man si at konsentrasjonen av næringen som har funnet sted har kommet Lovund til gode.

Av nasjonale rammebetingelser for oppdrettsnæringen er reguleringsregimet for produksjon ansett som den mest sentrale faktoren (Winther et al. 2011; Olafsen et al. 2002). Tildeling av tillatelser av oppdrett av laks og drift av oppdrettsanlegg er gitt i Forskrift om tillatelse til akvakultur av laks, ørret og regnbueørret (laksetildelingsforskriften) og Forskrift om drift av akvakulturanlegg (akvakulturdriftforskriften), som begge er hjemlet i Lov om akvakultur. Her står en rekke krav, bl.a. taket på total biomasse per oppdrettslokalitet, lokaliteter per konsesjon, avstandskrav mellom anleggene og krav til jevnlig brakklegging. Det er også en rekke krav knyttet til selve driften av anleggene. Når det gjelder nasjonale rammebetingelser ellers er det gjort en sammenligning av ulike lakseproduserende land med hensyn til skatter og avgifter, kostnader knyttet til etablering og drift, samt krav til miljøtiltak (Olafsen et al. 2002). I den undersøkelsen kommer Norge relativt godt ut sammenlignet med viktige konkurrentland som Skottland, Canada og Chile.

I den nasjonale fiskeri- og havbrukspolitikken er marin sektor utpekt som en av fem satsingsområder i Soria-Moria-erklæringen. En sentral satsing her er å sikre næringen best mulig internasjonale rammevilkår, samt å sikre fiskeforedlingsindustrien stabil tilgang på råstoff og legge til rette for fortsatt vekst i havbruksnæringen (St. meld. nr. 21 2005-2006).

Samferdsels- og infrastrukturpolitikken er svært viktig for utvikling av små kystsamfunn og marine næringer. I den forbindelse har Lovund kommet gunstig ut med relativt god hurtigbåtforbindelse til Bodø og Sandnessjøen. Mange savner imidlertid en bedre mulighet for å komme seg kollektivt mellom de ulike kretsene i Lurøy kommune, noe som kunne gitt større grad av arbeidspendling innad i kommunen. I dag er det begrenset rutetilbud

mellom de ulike øyene og kretsene i kommunen, noe som bl.a. vanskeliggjør arbeidspendling mellom Lovund og de andre kretsene i Lurøy kommune. Hadde dette vært bedre kunne flere av kretsene i enda større grad hatt nytte av veksten på Lovund, ved at folk som arbeidet på Lovund kunne bosatt seg andre steder. Dette ville også dempet noe på boligmarkedet på Lovund, som nå er blitt meget stramt med høye priser grunnet relativt lite tilbud sammenlignet med etterspørselen.

Gode havne- og båtforbindelse er helt avgjørende for oppdrettsnæringen, og havneanlegget på Naustholmen (se figur 5.1) fra 2005 var den siste store investeringen på infra-struktursiden. Der har man nå en 600 meter lang molo og en industrikai. Selve anlegget kostet 110 millioner kroner, hvor hoveddelen ble dekket av Kystverket og fordelt gjennom regionale utviklingsmidler etter vedtak i fylkeskommunen. En viktig forklaring som ble gitt på hvordan man maktet å få Kystverket til å gå så tungt inn i denne investeringen var aktører på Lovund, samt tidligere ordfører i Lurøy kommune, sin aktive kontakt inn mot de aktuelle statlige myndigheter (Stokke et al. 2008).

Den nasjonale og kommunale skattepolitikken påvirker bedrifters overskudd og egenkapital, og deres muligheter for å investere lokalt i bedrift og samfunn. Her legger skattelovens bestemmelser om gaver fra personer/ bedrifter til lokalsamfunn/kommune begrensninger på mulighetene private har til å gi midler til lokale trivelsestiltak (eks. svømmehall). Dette er særlig uheldig for lokalsamfunn der bedrifter går godt, men hvor fortssatt utvikling krever omfattende investeringer i attraktivitetstiltak som kommunen ikke har råd til.

Næringspolitikken implementert gjennom Innovasjon Norge³², fylkeskommunen og kommunen hadde mye å si i etableringsfasen for mange av bedriftene på Lovund og ellers i Lurøy. Også de regionale bankene som Helgeland sparebank og Nordlandsbanken har vært sentrale bidragsytere som långivere og rådgivere. I dag er de fleste av bedriftene på Lovund såpass store og levedyktige at de lever uten slik offentlig støtte. Dagens innovasjons- og FoU-politikk går bl.a. ut på å etablere levedyktige næringsklynger og

³² Og forløperne til Innovasjon Norge; Distriktenes Utbyggingsfond (DU) og Statens Nærings- og distriktsutviklingsfond (SND)).

inkubatorer. I tråd med dette har man på Lovund etablert Kystinkubatoren AS, med støtte fra bl.a. SIVA, fylkeskommunen og kommunen. Nova Sea er med i Norwegian Centre of Expertise for oppdrettsmiljøer i Nordland (ARENA Innovasjon Havbruk). Målet er å styrke samarbeidet mellom oppdrettsbedriftene i fylket, bl.a. knyttet til markedsarbeid, rekruttering og kompetanse.

Den regionale utviklingspolitikken med Nordland fylkeskommune i spissen har hatt betydning for Lovund, både gjennom direkte bedriftsstøtte i bedriftenes tidligere faser og gjennom diverse samferdselstilskudd. For tiden arbeides det bl.a. med å utbedre bredbåndstilbudet i Lurøy, Rødøy og Meløy. Lurøy er med i Indre-Helgeland regionråd, som bl.a. har gitt innpill til Nasjonal transportplan om å få etablert en helikopterrute fra Bodø og til Lovund og Træna. Opprettelsen av en slik rute vil ha kunne ha stor betydning for utvikling av næringslivet i regionen. Lurøy kommune er som nevnt med i Indre Helgeland Regionråd, hvor Rana er regionsenter. Flere av Lurøy-bedriftene er med på eiersiden i Polarsirkelen Lufthavnsutvikling som jobber for å få etablert en storflyplass i Mo i Rana.

Lurøy kommune har i mange år hatt tilsatt en egen næringskonsulent og har hatt to generasjoner strategisk næringsplan. Kommunen har tilsatt en næringsleder i 100 % stilling og en landbrukskonsulent i 50 % stilling. Dagens strategiske næringsplan er fra 2007 (2007-2011). Mesteparten av de kommunale midlene knyttet til planen går til grunnlagsinvesteringer, men i følge informanter er lite gått til Lovund-bedriftene de siste årene. Det henger sammen med at de fleste bedriftene på Lovund i dag er så store og livskraftige at de ikke har samme behov, og midlene er gått til mindre bedrifter og bedrifter som er i etableringsfasen. I følge næringsplanen prioriteres primærnæringene i stor grad når det gjelder støtte, med begrunnelse i at de utgjør fundamentet for bosettingen i kommunen. Det satses også på samferdsel, særlig å bedre kollektivtilbudet mellom de ulike kretsene i kommune. Konkret skal det i følge planen arbeides med et rutetilbud som muliggjør arbeidspendling internt i kommunen og til nabokommunene. Midlene er for øvrig søknadsbaserte.

5.2.3 Næringsmiljøer i andre deler av kommunen

Det er også andre fiskeribedrifter i Lurøy enn de på Lovund. Fiskeforedlingsfirmaet *Primalaks AS* holder til på Sleneset. Selskapet ble skilt ut fra Nova Sea høsten 2000, og kom i produksjon i 2001. Foretaket har spesialisert seg på salg av frossen laks, primært salg innenlands, og har hatt opp mot 29 ansatte. Desember 2010 måtte imidlertid selskapet permittere flesteparten av de ansatte på grunn av markedssvikt. Det er også blitt satset på turisme på øya, bl.a. Langneset AS som satser på fisketurisme, samt Sleneset rorbuer. Av andre litt større bedrifter er Sleneset Trelast, Lurøypallen (en pallefabrikk) og Jacobsen Mekaniske verksted. Sleneset har fremdeles en del aktive fiskere, ca 20 årsverk. Det er også et fiskemottak i kretsen.

På Kvarøy har de *Kvarøy fiskeoppdrett*, som startet opp i 1976. Dette er en familiebedrift hvor dagens leder er tredje generasjon. Bedriften har 9 ansatte, og er blitt en hjørnesteinsbedrift på øya med ca 70 fast bosatte. Noen av informantene betegnet Kvarøy som noe lignende Lovund, bare i mindre målestokk, hvor man også her har hatt sentrale gründere som har satset stort på å utvikle lokalsamfunnet. Øya hadde et eget slakteri fram til 2006, da de måtte legge ned. I dag leverer bedriften laks til et slakteri rett sør for Bodø. Da slakteriet på Kvarøy ble nedlagt etablerte firmaet datterbedriften *Kvarøy skalldyr*, som har 3-4 ansatte, samt sesongarbeid for mellom 6 og 12 personer. Bedriften tar imot og videreforedler taskekrabbe. Områdene i Helgeland er i følge informanter et av de rikeste krabbeområdene i landet, og er blitt en viktig biinntekt for mange fiskere i regionen og bidrar til å forlenge sesongen. Foreløpig sliter bedriften med lønnsomheten, men de velger likevel å fortsette da det gir verdifulle arbeidsplasser på øya og håp om at virksomheten skal bli lønnsom om ikke så lenge. I 2009 ble *Kvarøy sjøhus* etablert, som satser på turisme/fisketurisme. Det er også en snekkerfabrikk på øya, med 5-6 ansatte.

På Onøy er mesteparten av den kommunale administrasjonen, både kommunen og andre offentlige etater. I privat sektor er bedriftene Lurøy Byggevare, Lurøy Bygg og Helgeland Båtservice. Det er også satset på turisme de siste årene, med bl.a. rorbuer og spisesteder. Det er ennå noen fiskere, ca 20 årsverk. I tillegg er det noe landbruk; melkeproduksjon, sau og storfe.

Innlandsdelen av Lurøy kommune, som er en egen krets, består av flere små foretak, mest innenfor landbruk og noe fiske. Av virksomheter er fire reiselivsaktører, lutefiskproduksjon, byggevarebutikk, båtproduksjon, fiskemottak, bilverksted, rekefabrikk, regnskapskontor og Helgeland museum avd. Grønsvik. Det er ca 25 bønder, inkludert deltidsbønder. De fleste bøndene i kommunen er i innlandet. På Lurøy er det også bygget en del hytter de siste årene, men det gjelder i liten grad Lovund.

6 Kommunal virksomhet og velferdstjenester

Kommunen er en allsidig institusjon med betydning for samfunnsutvikling lokalt på flere måter gjennom sin funksjon som politisk organ, velferdsprodusent, areal- og samfunnsplanlegger, rettelegger for næringsutvikling, støtte til kultur og idrett m.m. I tillegg til sektoroppgavene har kommuneforvaltningen ofte en videre siktemål som samfunnsutvikler som kan bidra til å flere arbeidsplasser og et mer attraktivt lokalsamfunn.

Vi skal i dette kapittel primært presentere noen utvalgte data vedrørende Lurøy kommune hentet fra SSB kommunestatistikk. Data er supplert med en kort beskrivelse av tjenestetilbudet i Lovund og informanternes opplevelse av tilbudet.

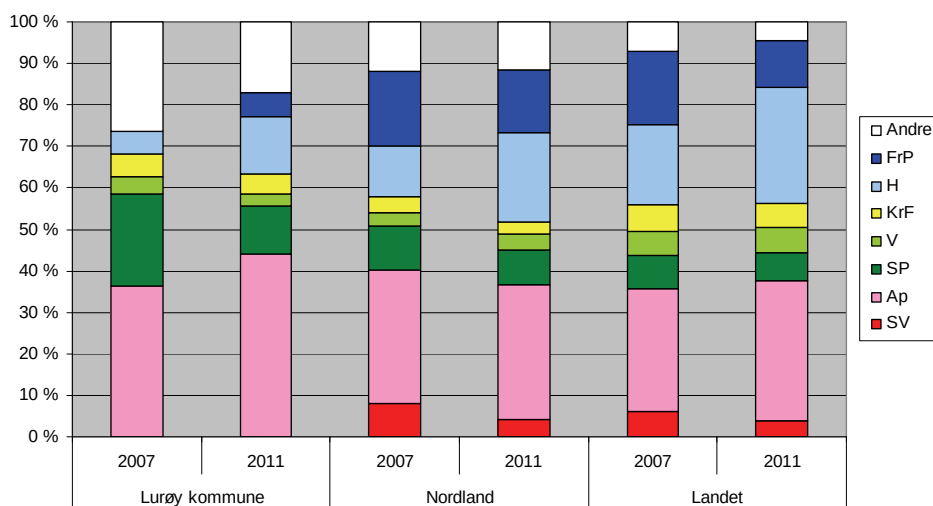
6.1 Politisk sammensetning

Kommunen som politisk institusjon har kommunestyret som sitt øverste organ. Der fattes beslutninger og vedtak i enkeltsaker, planer og budsjett som har betydning for utviklingsretningen lokalt. Lokalpolitikk og vedtak går ofte på tvers av de nasjonale partigrensene, selv om også en del av de partipolitiske skillelinjene nasjonalt stundom nedfeller seg i lokalpolitisk debatt og vedtak (eks. partienes holdning til kommunal eiendomsskatt på bedrifter). Den partipolitiske sammensetningen i kommunestyret speiler befolkningens holdninger og syn både i nasjonale og lokal saker, men danner en viktig lokalpolitisk ramme for utviklingstiltak og -politikk.

Tradisjonelt er det Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kystpartiet som har vært de tre største partiene i Lurøy kommune, og med

Arbeiderpartiet ofte som det største. Arbeiderpartiet har ordføreren i inneværende periode (2011-15) som det klart største parti, mens Senterpartiet hadde vervet i forrige periode (2007-2011). Ved siste valg gikk Senterpartiet og Kystpartiet sterkt tilbake, mens både Arbeiderpartiet, Høyre og Lovund Tverrpolitiske liste gikk betydelig fram. Samtidig kom Fremskrittspartiet for første gang inn i kommunestyret. Selv om høyrepartiene gikk markant fram ved siste kommunevalg, er imidlertid Høyre og Fremskrittspartiet klart underrepresentert i Lurøy kommune sammenliknet med nivået disse har i fylket og på landsbasis. Dette er nok påvirket av Lurøys utpregede distriktskarakter m.h.t. næringsstrukturen og et spredt bosettingsmønster.

Figur6.1 *Prosent av stemmene fordelt på partier ved kommunevalget i 2007 og 2011*

(Datakilde: SSB-valgstatistikk).

Lovund Tverrpolitiske liste (LTV) representerer den eneste listen fra en enkelt krets i Lurøy kommune. Ved de to siste kommunevalgene har LTV stilt lister, og ved siste valg ble oppslutningen fordoblet. LTV har derfor nå 2 representanter i kommunestyret, som består av 19 representanter. Bakgrunnen for listen skal være en oppfatning om at det ble tatt for liten hensyn til Lovunds utviklingsbehov i kommunale beslutningsprosesser.

I Lurøy har oppslutningen ved kommunevalgene ligget høyere enn nivået i fylket og på landbasis. Kommunestyret preges imidlertid av en lavere andel kvinner enn nivået på landsbasis³³.

Lokalutvalg

Lurøy kommune har etablert lokalutvalg i de enkelte kretser³⁴. Lokalutvalgene fordeler midler til tiltak i kretsen lokalt, og skal bidra til å ta opp saker en er opptatt av i de enkelte kretsene. Leder av lokalutvalget har talerett, men ikke stemmerett, i kommunestyret, dersom kretsen ikke har noen representant i kommunestyret. Hensikten med lokalutvalgene er å sikre minst mulig avstand mellom befolkningen og kommunens besluttende myndigheter.

6.2 Kommuneøkonomien

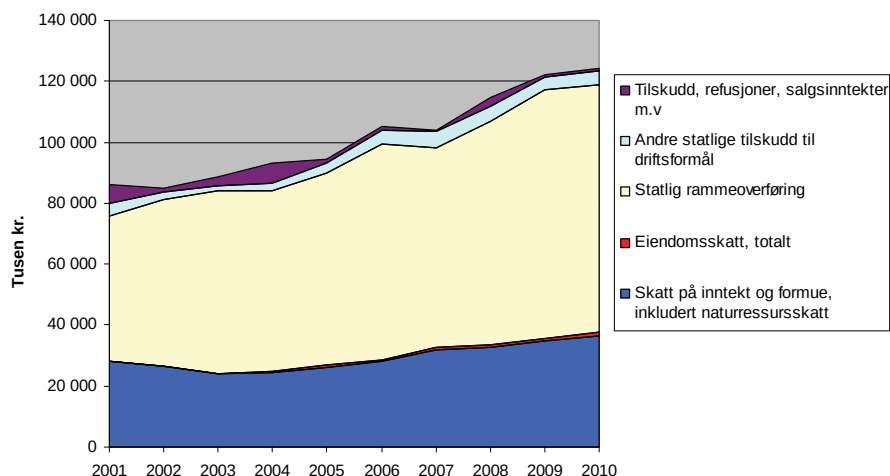
Lurøy kommunens virksomheter finansieres i hovedsak av skatteinntekter og rammeoverføringer fra staten. Skatteinntektene skriver seg i det alt vesentlige fra ordinær skatt på inntekt og bare en liten andel kommer fra kommunal eiendomsskatt på ”verker og bruk”³⁵ som ble innført for noen år siden.

³³ Iflg. SSB kommunedata var prosentandelen kvinnelige kommunestyrrerrepresentanter hhv. 26, 37 og 38 i Lurøy kommune, Nordland og landet i 2007 (SSB- Kommunedata)

³⁴ Lurøy kommune har syv lokalutvalg: Lurøy innland, Onøy/Lurøy, Sleneset, Lovund, Kvarøy, Sørnesøy og Hestmona.

³⁵ Skatten utgjør 7 promille av bedriftenes substansverdi. I 2009 var det utkrevet eiendomsskatt på kr. 1.100.000 i Lurøy kommune, hvorav en hoveddel kom fra oppdrettselskapene på Lovund (42%) foruten fra selskapet Rødøy og Lurøy Kraftverk (30%) (Kilde: www.luroy.kommune.no).

Figur 6.2 *Utviklingen for ulike kommunale inntekter (løpende 1000 kr) i Lurøy kommune 2001-2010*

(Datakilde:SSB:Kostra).

Overføringene fra staten omfatter rammeoverføringer og øremerkede tilskudd, hvorav førstnevnte er helt dominerende. Det siste tiåret har det vært en vekst på 70 % i statlige rammeoverføringer og 29 % i lokale skatteinntekter til Lurøy kommune (løpende priser). I samme periode har det vært en vekst på 55 % i Lurøy kommunens samlede frie inntekter.

Lurøy kommune har et relativt stort økonomisk handlingsrom med drøye 60.000 kroner i frie midler per innbygger (2009), som er betydelig bedre enn gjennomsnittet for kommunene i Nordland (38.000 kroner) og landet som helhet (34.000 kroner) (se figur 6.3). Samtidig gir Lurøys beliggenhet og bosettingsmønster naturlig nok en del kostnadsulempere i forhold til større og mer sentrale kommuner.

*Netto driftsresultat*³⁶ regnes som den viktigste indikatoren på sunn kommuneøkonomi. Lurøy kommunen har i de siste ti årene stort

³⁶Netto driftsresultat er et *sentralt overskuddsbegrep* i kommunesektoren. Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi opererer med netto driftsresultat som hovedindikator på økonomisk balanse. Utvalget anbefaler at driftsresultatet over tid bør ligge på 3 prosent. Det vil sikre at kommuner og fylkeskommuner kan opprettholde sin formue ved å sette av tilstrekkelige midler til framtidige investeringer. Netto driftsresultat beregnes

sett hatt et godt driftsresultat (se tabell under), selv overskuddet har svingt noe og har hatt en fallende tendens fra 2006. De siste årene har driftsresultat ligget under det som er anbefalt av teknisk beregningsutvalg, og har gjort at man bare hr klart å avsette små midler til framtidige investeringer. Netto driftsresultat for ett av disse siste svake årene (2009) lå bare på 1,2 %, som er under nivået i fylket og på landsbasis (se figur under).

Tabell 6.1 *Nettodriftsresultat og lånegjeld i Lurøy kommune 2000-2010*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Nettodriftsresultat i % av driftsinntektene	.	8,5	5,2	3,6	2,5	4,0	6,4	4,7	4,6	1,2	1,1
Netto lånegjeld per innbygger	.	.	.	14,2	18,0	21,8	22,4	22,2	23,9	25,5	25,2

(Datakilde:SSB-Kostra)

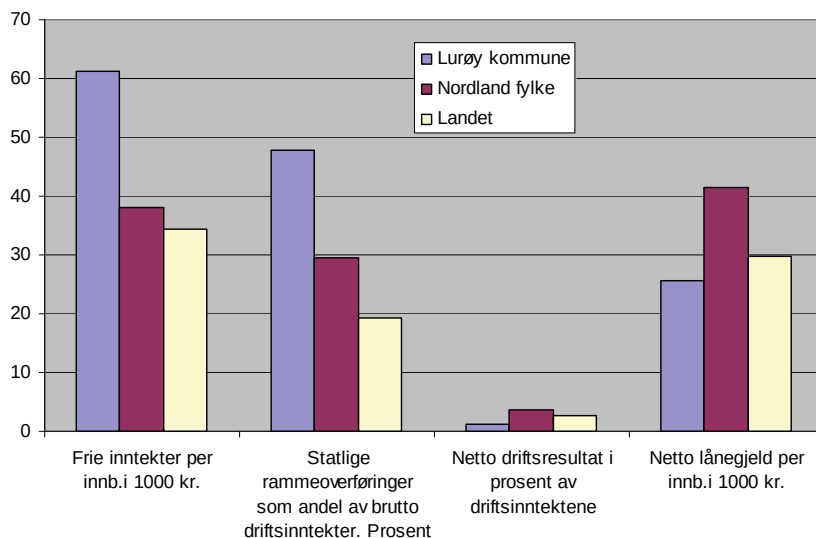
Kommunen har også pådratt seg en noe økende *lånegjeld* per innbygger, men nivået har ligget stabilt på 20-25.000 kr per innbygger de siste 4-5 årene. Nivået i Lurøy kommune ligger for øvrig betydelige under gjennomsnittet for kommunene i Nordland (42.000 kr.) og også under nivået for alle kommuner på landsbasis (29.600 kr.).

Fordelingen av de kommunale bruttoutgiftene på virksomhetsområder er i hovedsak sammenfallende med nasjonale fordelinger ved at det er helse og sosial samt grunnskole som er de store områdene. Det er imidlertid enkelte nyanser som skiller Lurøy kommune fra gjennomsnittet av kommuner i fylket og nasjonalt. Utgiftene til barnehage, grunnskole, pleie og omsorg ligger noe lavere enn fylket og lands-gjennomsnittet, mens Lurøy kommune har klart høyere utgiftsnivåer til administrasjon (sentral-administrasjon, politisk virksomhet, fellesinvesteringer etc) og kommunale helsetjenester sammenliknet med fylket og landet. Noen av dette skyldes nok en kommune med spredt bosetting på mange øyer.³⁷

som driftsinntekter fratrasket driftsutgifter, renter og avdrag, og angis ofte i prosent av driftsinntektene. Driftsinntektene er summen av skatteinntekter, statlige rammetilskudd, øremerkede tilskudd, refusjoner og overføringer i forbindelse med løpende drift, samt salgs- og leieinntekter.

³⁷ Tall i KOSTRA (SSB) over administrative kostnader skal man imidlertid være forsiktig å overfortolke og sammenlikne mellom kommuner. Dette skyldes at kommunene har ganske ulike tradisjoner og praksiser med budsjettering og

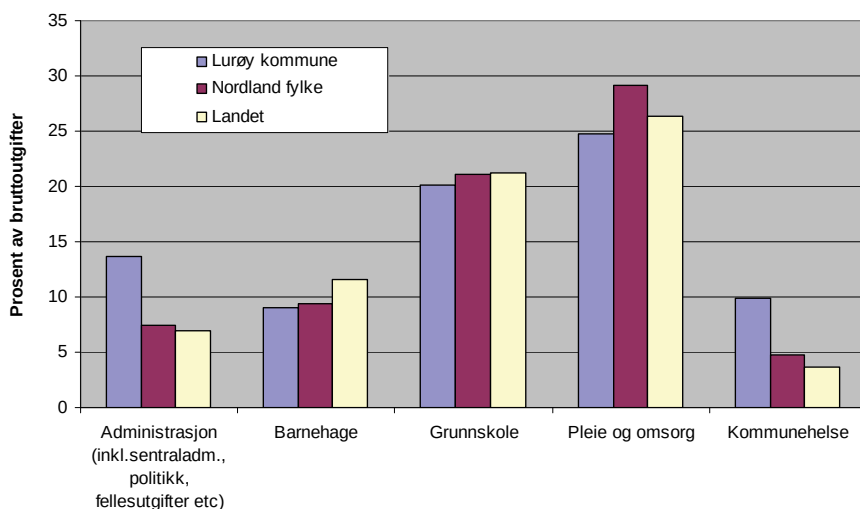
Figur 6.3 Nøkkeltall for kommuneøkonomien i Lurøy kommune 2009

(Datakilde:SSB Kommunedata).

plassering av felleskostnader (eks. enkelte legger kostnader til IKT, kompetanseutvikling under administrative kostnader, andre legger slike kostnader under de ulike sektorenes og organisasjonens kostnader).

Figur 6.4 *Kommunale bruttoutgifter fordelt (%) på virksombetsområder – Lurøy kommune 2009*

6.3 Velferdstjenester

Tjenestetilbudet Lurøy kommune

Lurøy kommune har full *barnehagedekning* for barn i alderen 3- 5 år og høyere barnehagedekning for de minste barna enn både fylket og landet som helhet. Det er for de minste barna det har vært vanskeligst å oppnå målet om full barnehagedekning. Her er kommunen langt fremme.

Andel *eldre over 80* år som er beboere på institusjon er omtrent på nivå med fylket og landsgjennomsnittet. Det samme gjelder andelen eldre over 80 år som mottar hjemmetjenester. De kommunale tjenestetilbudene er fordelt slik i kommunen:³⁸

Aldersundet (innlandet fra Sila til grense Rødøy): barneskole, barnehage, heldøgns omsorgstjeneste hovedsakelig lokalisert i omsorgsboligkollektivet Alderspaviljongen, heldøgnsstjeneste for psykisk utviklingshemmede Boveiledningstjenesten, desentraliserte legekontorer for to leger mv (kontordag torsdag), fysioterapi,

³⁸ Oversikt fra helse- og sosialsjef i Lurøy kommune i mail 7. juli 2011

helsesøster, ergoterapeut, psykisk helse. Kommunalt prosjekt tilbud med bo og arbeidstilbud for vanskeligstilt ungdom gjennom stiftelsen Frikult. ASVObedriften Brapro med 15-20 plasser.

Konsvik (innlandet fra grensen til Rødøy til og med Tonnes): barnehage, barneskole, ungdomsskole, desentraliserte legekontorer for to leger mv (kontordag mandag) heldøgnsbemannet omsorgstjeneste hovedsakelig lokalisert i omsorgsboligkollektivet Konsviktunet. Omsorg på Kvarøy, Hestmoma og Sørnesøy administreres herfra.

Onøy/Lurøy: barnehage, barneskole, ungdomsskole. Lurøy omsorgssenter med institusjonsplasser og heldøgnsbemannede omsorgsboliger. Fysioterapitilbud i omsorgssenteret. Hovedkontorer for legetjenesten og en helsesøster i lokaler i rådhuset på Onøy. Hovedkontorer for helse – og sosialetaten. NAV, Sosialtjeneste, BV og miljøarbeider rus. Stasjon for legeskyssbåt/ambulansebåt Æskulap på Onøy.

Sløneset: barnehage, barneskole, ungdomsskole, desentraliserte legekontorer for to leger mv (kontordag tirsdag) heldøgnsbemannet omsorgstjeneste hovedsakelig lokalisert i omsorgsboligkollektivet Kløverheimen. Tilreisende helsesøster og fysioterapeut.

Lovund: barnehage, barneskole, ungdomsskole, desentraliserte legekontorer for to leger mv (kontordag onsdag) heldøgnsbemannet omsorgstjeneste hovedsakelig lokalisert i omsorgsboligkollektivet Lovundtunet. Tilreisende helsesøster og fysioterapeut.

Kvarøy: barnehage, barne- og ungdomsskole.

Sørnesøy: Interkommunalt tilbud for barne- og ungdomsskole på Nordnesøy(Rødøy).

Andre tjenester i Lurøy

Andel elever med spesialundervisning er på nivå med fylket og omtrent på nivå med landsgjennomsnittet. Legedekningen i kommunen ligger over både fylket og landsgjennomsnittet.

Kommunale utleieboliger

Lurøy kommune har ifølge nettsidene³⁹ ordinære utleieboliger og utleieboliger beregnet for ungdom (Ungbo) og eldre (eldreboliger og eldretun).

Tjenestetilbudet på Lovund

Av offentlige tjenestetilbud har Lovund barne- og ungdomsskole, to barnehager, to kirker (den ene er Den Evangelisk Lutherske Frikirke), gravlund, eldreboliger/helsestasjon og post. Private tjenestetilbud omfatter blant annet ny butikk og frisør. På grunn av den desentraliserte kommunestrukturen er ikke noen lege fast stasjonert på Lovund, men det kommer legebåt en gang i uka.

Det har vært stor tilflytting til Lovund, og kretsen har uvanlig mange barn i barnehagealder. Både skole og barnehage har blitt bygget ut i senere år. Bedriftene har bidratt til denne utbyggingen, blant annet ved utbygging av svømmehallen. Utviklingen i folketallet og barnekullene kan tyde på at skolen snart har behov for ytterligere utbygging.

³⁹ www.luroy.kommune.no

Figur 6.5 *Lovund er et ungt samfunn, og utviklingen kan tyde på at skolen snart har behov for ytterligere utbygging.*

6.4 Kommunale planer og strategier

Da vi hadde møte med representanter for Lurøy kommune hadde de utlyst stilling for ny kommuneplanlegger, da de ønsker å rullere gjeldende kommuneplan etter plan- og bygningsloven. Denne gangen vil de først utarbeide samfunnsdelen til kommuneplanen. Gjeldende kommuneplan ble vedtatt av Lurøy kommune 20.06.2006, og er en arealplan som også inkluderer sjøområdene. Det er også utarbeidet og vedtatt kommunedelplaner for flere av kretsene; Lovund, Sleneset, Onøy/Lurøy, Aldersund, Konsvikosen, Tonnes og Stokkvågen. Ellers er mye av utviklingen i kommunen styrt av reguleringsplaner.

Kommunen har en strategisk næringsplan 2007-2011, som nå er under rulling. Foreliggende plan er utarbeidet i samarbeid med bedrifter i kommunen, gjennom bedriftsbesøk, arbeidsseminarer og flere møter i en oppnevnt arbeidsgruppe. Et viktig formål med planen er en fornuftig fordeling og bruk av kommunens næringsfond. Fondet består av et statlig fond (næringsfond I),

kommunalt fond (næringsfond II), et fiskerifond og et fond øremerket ungt entreprenørskap. Tilskuddene som ble gitt i 2010 lå stort sett under kr. 50 000, som er i tråd med næringsstyrets ønsker om at det bare unntaksvis skal gis støtte som tilskudd på store beløp. En stor del av tilskuddene går til ulike reiselivsprosjekter. Nærings- og tiltaksstyret består av fire næringsrepresentanter og tre politikere.

6.5 Interkommunalt samarbeid

Representanter for Lurøy kommune påpekte at de samarbeider mest med andre kommuner på prosjektbasis, og ikke så mye på tjenestesiden. Et unntak er at kommunen samarbeider med andre kommuner, bl.a. Alstadhaug, knyttet til pedagogisk-psykologiske tjenester og barnevern. Man søker nå et nærmere samarbeid med nabokommunen i nord, Rødøy, bl.a. på kulturfeltet. Et prosjektrettet samarbeid er knyttet til Kommunal- og regionaldepartementet sin småsamfunnssatsing, hvor Lurøy samarbeider med Rødøy og Træna. Som tidligere nevnt er også Lurøy med i Indre-Helgeland regionråd.

6.6 Viktige utfordringer og rammebetingelser

Den desentraliserte strukturen i kommunen gir utfordringer men også muligheter. En såpass desentralisert kommune som Lurøy er er både dyr og utfordrende og drifte, og det oppstår lett konkurranse mellom kretsene med hensyn til hvem som skal tilgodeses med knappe kommunale midler.

Det er ellers en utfordring en krets som Lovund har helt andre utfordringer enn de fleste kretser for øvrig der det er fraflytting og ”forgubbing”. Lovund har på sin side en sterk vekst i barn og unge, noe som betyr at Lovund har behov for stadig utbygginger og forbedringer av skole, barnehage. Lovund har hatt en viss fordel av å ha et svært lønnsomt næringsliv som har maktet og villet stille med betydelige midler for å investere i lokale fellesgoder, og som i større eller mindre grad også utløst offentlige midler. I mange andre kretser har næringslivets muligheter for å investere i fellesgoder vært mer begrenset, og problemstillinger

knyttet til nedleggelse av skoler på grunn av steig færre barn, vært et mer akutt problem.

Den er ingen tvil om at det kommunale inntektssystemet er svært viktig for utviklingen av offentlig sektor i en kommune som Lurøy. Et for Lurøy kommune relativt gunstig system og betydelig statlig overføringer til kommunene de senere årene, har vært svært viktig for utvikling av tjenestetilbud og vekst i offentlig arbeidsplasser i Lurøy. Utviklingen av prinsippet i det kommunale inntektssystemet, og størrelsen på de statlige overføringene, er imidlertid noe som bestemmes nasjonalt og er under sterk påvirkning av den politiske sammensetningen på Stortinget og regjering. Her ligger det et betydelig usikkerhetsmoment i tiden framover.

7 Sivilsamfunnet

Sivilsamfunnet beskrives vanligvis som de områder av samfunnslivet som er selvorganiserte og dermed faller utenfor både det markedsstyrte og det statlig organiserte (Korsnes m.fl. 1997: 279). Sivilsamfunnet består av både formelle og mer uformelle organisasjoner, grupper eller nettverk. Det sivile samfunnet springer ut av hverdagslivets interesser og organiseringer, og er ikke profittbasert, men basert på frivillighet. Vi skal i dette kapittel gi en beskrivelse av den formelle organiseringen i frivillige lag og foreninger og mer uformelle grupperinger i sivilsamfunnet, og som kan ha betydning for utviklingen av attraktive lokalsamfunn. Skillet mellom formelle og uformelle grupper og organiseringer kan likevel være flytende, for eksempel kan det oppstå midlertidige grupper som kan være i virksomhet over lengre tid, for eksempel knyttet til konkrete saker.

Skillet mellom sivilsamfunn og andre samfunnsfelt kan også være uklart i praksis, ikke minst i en liten kommune som Lurøy og et lite lokalsamfunn som Lovund, der en kan finne aktører som har flere ”hatter”. Det kan for eksempel være fols som er aktive i ulike frivillige lag og organisasjoner samtidig som de har andre roller innen næringslivet eller politikken. Mange kjenner hverandre og møtes jevnlig på ulike arenaer, og det kan få betydning for samhandlingen på tvers av ulike samfunnsfelt.

7.1 Frivillige lag og foreninger

Det fremgår av kommunens nettside⁴⁰ at det er omlag 90 foreninger og interesseorganisasjoner i kommunen (idrettslag,

⁴⁰Se note 39.

teaterlag, ungdomslag, skytterlag, misjonsforeninger, pensjonistforeninger m.fl.). Sett i forhold til folketallet er det relativt sett mange foreninger. Det kan trolig også henge sammen med den desentraliserte befolkningsstrukturen og bosettingsmønsteret.

Det finnes flere frivillige lag og foreninger på Lovund, som har lange tradisjoner som viktige samfunnsaktører. Dette gjelder for eksempel ungdoms- og idrettslaget, Lovund kvinne- og familielag og Frikirken (Den Evangelisk Lutherske Frikirke). Frikirken har tradisjonelt stått sterkt på Lovund, og spiller fortsatt en aktiv rolle i lokalsamfunnet, og har fortsatt en rekke aktiviteter, spesielt for barn og unge. Lovund kvinne- og familielag arrangerer en rekke basarer hvert år for å samle inn penger til gode formål i lokalsamfunnet, som for eksempel skolemusikken, gatelys, kurs osv. Representanter for Kvinne- og familielaget opplever at det kan være vanskelig å rekruttere nye, men ”vi kjemper til det siste”, som det ble sagt. Ungdoms- og idrettslaget driver tilbud til barn og unge, som svømmeopplæring, fotball, volleyball og lignende.

Representanter fra frivillige lag la vekt på at de har fått god støtte av bedriftene på Lovund, senest til etablering av seilforening og innkjøp av seilbåter, og at det er viktig for den virksomheten de driver. Bedriftene har også støttet bygging av både squashhallen og svømmehallen, mens treningssenteret er etablert av en privat person. Ungdoms- og idrettslaget jobber nå bl.a. med å anlegge flerbrukshall, og har nylig satt opp to grillhytter på utfartssteder utenfor tettstedet, en på Risneset med ”golfbane” og en i Hestvika. Med nye tilflyttere har det kommet nye lag og foreninger, som for eksempel dykkerklubb, kino, osv.

Figur 7.1 *Lokalhistorisk museum på Lovund, etablert av ildsjeler og med støtte fra bedriftene.*

Informanter på Lovund var opptatt av at det stadig kommer nye tilbud om aktiviteter og møtesteder, men at det kan bli en utfordring å holde liv i aktivitetene, fordi en er såpass få. Når ildsjeler som starter nye tilbud som for eksempel kino og dykkerklubb, flytter igjen, faller tilbudet bort, dersom ikke nye kan overta. De som driver etablerte lag og organisasjoner kan også oppleve nye tilbud som konkurrerende fordi en er for få mennesker til å drive alle tilbudene. Det kan også bli en utfordring å drifte tilbudene, for eksempel svømming for voksne. Det er gratis å bruke svømmehallen, men det forutsetter at frivillige stiller som gratis badevakt. Bruken av tilbud som svømmehall og squashhall varierer både med hva en har kapasitet til og hva en har tid/interesse/mulighet for å delta i.

Informanter opplever at man er for få til å drifte alle aktivitetene. Noen mente at en heller burde slutte opp om eksisterende foreninger enn å starte nye. Andre la vekt på det positive i at det stadig kommer nye aktiviteter, og at det er viktig for å utvikle lokalsamfunnet.

7.2 Formelle og uformelle møtesteder

Siden Lovundsamfunnet har opplevd stor tilflytting kan det være viktig å forstå hvordan og hvor folk møtes. Her spiller både formelle og uformelle møteplasser en viktig rolle for hvordan man blir kjent. En informant påpeker at nettopp fordi det ligger en del utfordringer i hvordan de lokale møter tilflytterne, blir møtestedene viktige. Formelle lag og foreninger har gjerne sine egne møtesteder, samtidig som slike møtesteder også kan ha en funksjon som uformelle møtesteder.

Informanter påpekte at nye aktivitetstilbud som squashhall, svømmehallen, treningssenteret som viktige kvaliteter og viktige møtesteder. Kino, dykkerklubb og seilforening er eksempler på nye aktiviteter og tilbud etablert av tilflyttere og med støtte fra bedriftene. Bruken av møtestedene skifter og driften er sårbar, fordi det ikke er så mange å ta av. Noen av tilbudene kan derfor vært lagt ned i perioder.

Informanter beskrev veien som en viktig uformell møteplass. Opplevelsen av det oversiktlige og trygge og enkle hverdagslivet dreier seg både om at det er kort vei til ”alt”, og at man møtes på veien til og fra, i alle fall så lenge en velger å gå og sykle. Noen mente at det har blitt mer bilkjøring. Da møtes man ikke lenger på samme måte, og det skaper vanskelige forhold for myke trafikanter, blant annet på vei til og fra barnehagen.

Butikken med lørdagskafeen ble beskrevet som et viktig uformelt møtested, der også tilflyttere opplever at det går an å ta kontakt med folk man ikke kjenner.

Figur 7.2 *Kaffekroken i butikken og uteplassen foran er et viktig uformelt møtested.*

De mange basarene ble også beskrevet som en uformell møteplass, samtidig som de genererer mye aktivitet. For noen oppleves basarene nærmest som ”å gå på byen” fordi det ble litt ”action”, det er underholdning, mye kakebaking og mange komiteer. At hotellet nå har åpent året rundt og har et restauranttilbud ble også sett som positivt for lokalsamfunnet.

Figur 7.3 *Hundtjønna har tradisjonelt vært en viktig lekeplass der barn lekte med båter og fiske sommerstid og gikk på skøyter vinterstid. Den har også vært en viktig ressurs i produksjon av is (Bang 2009). Dammen har nylig blitt rensket opp og det er anlagt stier og benker.*

Ungdoms- og idrettslaget har en rekke tilbud, og er et viktig møtested. En ungdom som representerer ungdomsutvalget var imidlertid opptatt av at ungdommen ønsker andre tilbud som for eksempel fritidsklubb og dans, og ikke bare idrett og musikk. Lovund har ikke noen ungdomsklubb. Ungdom møtes derfor ofte hjemme hos hverandre eller går rundt i bygda. Ungdomsmiljøet på Lovund er lite, og ungdomsutvalget har derfor jobbet med å få til flere møter mellom ungdom fra alle kretser, bl.a. ved å arrangere skiturer til Sverige.

7.3 Uformelle grupper og nettverk i sivilsamfunnet

Lovundsamfunnets sterke vekst kan representere en rekke nye muligheter og utfordringer for sivilsamfunnet. Vi skal her beskrive

hvordan møtet mellom de nye og de fastboende oppleves av informantene.

De som er fra Lovund mente at det er greit å komme til Lovund som tilflytter, men påpekte at tilflytterne også selv må ta initiativ. Det ble forklart med at Lovund er et lite og oversiktlig samfunn der man bryr seg om folk. En informant beskrev folk som romslige og ”overbærende”, for eksempel i forhold til familier med dine, mine og våre barn. En ungdom mente at det er lett for barn å komme inn i gjengen fordi det ikke er noen klikker.

Det kan se ut som det likevel er en viss skepsis til at det etter hvert har blitt en opphoping av tilflyttere i leieboliger på Hamnholmen. Noen mente at mange utleieboliger på ett sted kan bli en liten ”ghetto” når folk bare går fra jobb og rett hjem. Noen mente også at det finnes tilflyttere som bare kommer for en periode for å jobbe og tjene penger, og så drar de igjen. En informant beskrev sesongarbeidere, enten det dreier seg om ukependlere eller folk som er på Lovund i 1/2 eller ett år, som folk som lever et ”plattformliv”, og han var skeptisk til denne utviklingen da dette kan undergrave fellesskapet og samholdet. Dette problemet var især knyttet til en periode da bedriftene leide inn arbeidskraft gjennom bemanningsbyråer. Det har en senere gått bort fra fordi en mente at arbeidsvilkårene var for dårlige, og at det igjen ga stort gjennomtrekk av folk. Bedriftene har nå valgt en annen strategi for rekruttering og satset på egen boligbygging for å sikre mer stabil arbeidskraft, se kap5. Likevel ble det opplevd som et problem at det er for stort gjennomtrekk, ikke bare av sesongarbeidere, men også av folk som bor på Lovund i noen år, og så flytter videre. Fastboende kan oppleve at det skaper utrygghet. Det kan føre til at man slutter å snakke med nye fordi man ikke vet om de blir. Det igjen kan ha ført til at noen kan føle seg lite inkludert i lokalsamfunnet.

Bedriftene har en del sesongarbeidere, og et for stort innslag av midlertidig arbeidskraft kan skape skiller mellom ”dem” og ”oss”. Så lenge tilflyttere velger å leie i stedet for å bygge hus kan det oppfattes som at de ikke satser helt og fullt på Lovund. En mente at man i enda større grad burde oppmuntre folk til å bygge hus, fordi det da er større sjanse for at de blir. ”Jeg har etter hvert blitt litt kynisk, og ser det an, vil de bli eller ikke”, sa en tilflytter som er fra Lurøy kommune, om måten han møter nye på. Det kan gjøre

det vanskeligere å bli kjent også for tilflyttere som har et lengre perspektiv. En tilflytter som har bodd på Lovund i fem år opplevde å være velkommen på Lovund, men hun hadde bare andre tilflyttere som sine nære venner. Det kan henge sammen med at hun opplevde at de hadde en litt annen livsstil enn folk flest på Lovund, og at det hadde tatt litt tid før folk skjønnte at de var ”ok” likevel. De har i ettertid valgt å flytte. En informant mente at det skal noe til før folk faktisk blir boende på Lovund:

Flertallet av de som blir er nok de som har funnet en Lovundværing (informant)

Det kan se ut som tilflyttere kan kategoriseres i ulike grupper. De som er sesongarbeidere og drar igjen. De som er en stund, noen år kanskje, men som flytter igjen. Og de som finner en ”lovundværing” og blir. Utfordringene for lokalsamfunnet kan være hvordan en takler behovet for sesongarbeidere, og hvordan en søker å få folk som har vært en stund til å bli.

Det kan også se ut som det er ulike syn på når en regnes som en av de bofaste, og det kan representere en utfordring for tilflyttere. Flere informanter påpekte at bare de som er fødd og oppvokst på Lovund er ”ekte” lovundværing. En informant som er født og oppvokst på fastlandet i Lurøy kommune, og som har bodd på Lovund i nesten 10 år, mente at verken han eller barna er Lovundværing. Han sammenlignet det med at man i andre sammenhenger snakker om 2. generasjonsinnvandrere. For å bli ”ekte” Lovundværing” må man ha røtter der, både foreldre og besteforeldre. Ekte Lovundværing skiller seg ut ved at de ikke reiser bort i helger, fridager osv. fordi de har familien sin på Lovund, mens han og familien ofte reiser bort for å besøke familien som altså bor andre steder. Derfor er de ikke ekte lovundværing, heller ikke barna som er født og oppvokst der. Disse erfaringene sammen med andre utsagn om at bare de som gifter seg med en lovundværing blir, kan tyde på utfordringer mht å beholde de som tross alt har vært en stund.

Informanter har ulike oppfattelser av hvordan de lokale møter tilflyttere som bringer med seg en annen kultur og livsstil. En mente at det nettopp er blandingen av lokale folk og den kulturen de representerer og tilflyttere med ny kompetanse som er en viktig forklaring på Lovunds suksess. Det vises også ved at informanter setter pris på nye aktiviteter og tilbud som nye folk etablerer. En

annen informant opplevde at hun hadde en litt annen livsstil enn folk flest, og at det tok tid før hun ble godkjent.

7.4 Engasjement og dugnadsånd

Det kan se ut som en har litt ulike syn på dugnadsånden og engasjementet blant folk på Lovund. En av tilflytterne beskrev folk på Lovund som veldig engasjerte. For henne var det fantastisk at så mange stilte opp på dugnader og i lokale lag og foreninger. Folk lokalt mente at det var mer dugnad før enn i dag, og at tilflyttere engasjerer seg lite. Folks syn på dugnad er med andre ord preget av hva slags erfaringer en har fra før og hva en sammenligner med. Kommunen har i beskrivelser av lokale lag og foreninger på sine nettsider uttrykt bekymring for hvordan en kan ta vare på folks engasjement. Utfordringen kan forstås på bakgrunn av den generelle individualiseringen i samfunnet. Det rammer små lokalsamfunn ekstra, fordi en er så få, og i tillegg er fysisk ”isolert” på en øy. På den andre siden mente en informant at små lokalsamfunn skaper mer kreativitet fordi alle må bidra. Det er, ifølge han, en fordel at små samfunn er oversiktlige og at det dermed er det lett og ubyråkratisk å få til ting.

Noen av de lokale var kritiske til at tilflyttere etablerte nye tilbud i stedet for å støtte opp om eksisterende lag og foreninger. Slike utsagn kan se ut å stå i motsetning til de positive utsagn om fornyelse. Skal en utvikle nye tilbud kan det lett gå på bekostning av eksisterende tilbud, fordi det ikke er nok folk til å opprettholde dem. Det illustrerer sårbarheten i et lite lokalsamfunn og utfordringene med å involvere tilflyttere. Dette var et viktig tema i dialogmøtet som ble gjennomført på Lovund som en del av datainnsamlingen. Deltakerne som representerte sivilsamfunnet var opptatt av tiltak for å inkludere nye i lokalsamfunnet og i de ulike aktivitetstilbudene, blant annet at nye må få bedre informasjon om stedet.

Beskrivelser av frivillige lag og foreninger, nye tiltak som settes i verk viser i sum et livskraftig og attraktivt lokalsamfunn der dugnadstradisjonen tross alt fortsatt står sterkt, og der det stadig kommer til nye aktivitetstilbud og møtesteder. Informanter som representerer sivilsamfunnet var opptatt av hvor viktig det er at bedriftene støtter dette både mht etablering og drift.

8 Stedskvaliteter og stedsidentitet

Vi skal i dette kapittel se på stedskvaliteter med betydning for opplevd livskvalitet på Lovund. Folks beskrivelser av kvaliteter ved stedet får også betydning for stedsidentitet og hvordan en karakteriserer stedet og de som bor der. Egenskaper og kvaliteter ved stedet er konkrete uttrykk for steders attraktivitet.

8.1 Stedskvalitet

Det gode hverdagslivet

På spørsmål om hva som er de viktigste kvalitetene ved Lovund var informantene først og fremst opptatt av det som kan beskrives som det gode hverdagslivet. Det gode hverdagslivet rommer mange elementer. Mange utsagn dreier seg om beskrivelser av tryggheten, naturen, stillheten, roen, og at det er lite stress i hverdagen med kort vei til alt. Naturen representerer muligheter for friluftsliv og, ikke minst stillhet, fred og ro. At det i tillegg er kort vei til alt betyr at det er enkelt å få hverdagskabalene til å gå opp: å handle og hente barn i barnehage på vei til og fra jobb, og at barn kan ta seg frem selv, osv. Informanter har bevisst valgt å flytte til et lite sted fordi de ikke ønsker at barna skal vokse opp med stress i hverdagen. At det er et lite og oversiktlig samfunn gjør at det er trygt for barn å vokse opp på Lovund. En informant beskrev Lovund som et samfunn der en er ”opplært i å hilse på alle”, selv om han nå opplever at han har mistet litt av oversikten. Tryggheten dreier seg både om at det er et oversiktlig samfunn, lite kriminalitet og at barna har en større frihet, fordi de kan bevege seg fritt, og samfunnet ikke er så organisert. Lovund beskrives som et samfunn der ”alle kjenner alle”, og at en ser det som positivt fordi ”man bryr seg” om hverandre og har omsorg for hverandre.

Trygghet og forutsigbarhet er rammer rundt hverdagslivet. Andre beskrev det som et oversiktlig samfunn på godt og vondt: ”Alle vet når du har vært på fylla”.

Noen informanter så det som positivt at samfunnet har blitt litt mindre gjennomskiktig. Andre mente at samfunnet har endret seg mye på grunn av tilflyttingen. Tidligere opplevde man det som rart å møte fremmede på butikken. Noen mente at sesongarbeidere skaper mer utrygghet, at de har brakt med narkotika, og at man nå må låse døra. Andre mente at det er lite kriminalitet og hærverk, og forklarte det med at folk i små samfunn kan være med på å skape noe. I små samfunn har hvert enkelt menneske stor betydning. Da blir det mindre hærverk og mer nyskaping, ifølge han.

Arbeid og bolig – grunnlaget for en positiv utvikling

Tilflyttere pekte på at det at en lett kan få jobb er en viktig kvalitet, men så det også som viktig og svært attraktivt at bedriftene tilbyr boliger for de som ikke kan eller vil investere i egen bolig. Det ble fremhevet som særlig viktig at en også kan få leid gode familieboliger. En tilflytter pekte på at selv om hun har bodd på Lovund i fem år, har familien likevel valgt å fortsette med å leie bolig i stedet for å investere i egen bolig fordi hun opplever Lovund som et sårbart samfunn som er avhengig av lakseindustrien. Informanter mener også at det er lett å få ny jobb på Lovund dersom en ønsker eller har behov for det. Noen opplevde likevel at det kan være vanskelig å gjøre karriere, fordi jobber lenger oppe i jobbhierarkiet sjelden blir ledige. Dersom en ønsker å gjøre karriere kan en derfor bli nødt til å flytte fra Lovund.

En informant opplevde Lovund som et sted som er inne i en god ”karusell”, eller gode sirkler. Det som dro i gang den gode sirkelen er, ifølge henne, lakseindustrien og gründerne som ønsker at utviklingen skal komme hele samfunnet til gode. Gode sirkler begynner med en grunnleggende trygghet ved at det alltid er jobb å få og at det finnes et godt boligtilbud. Det gir et slags fundament for folk som flytter dit. Når flere flytter til øya utvikles et samfunn med ”nye unger” som sikrer grunnlaget for å drive butikken, skolen og andre tilbud, og nye mennesker som utvikler nye aktiviteter og tilbud. Det igjen bidrar til å gjøre stedet attraktivt for nye tilflyttere. Flere beskrev Lovund som et ”ungt samfunn” eller et ”nyskapende samfunn”, der det skjer mye nytt hele tiden.

Informanter ser det som en viktig kvalitet ved stedet at det skjer mye nytt, og at det stadig kommer nye tilbud om aktiviteter og møtesteder. Nye bygninger og anlegg synliggjør på en konkret måte at samfunnet fornyer seg. En slik omdanning og fornyelse av stedet kan også beskrives som urbane kvaliteter, det er nettopp det omskiftelige ved nye impulser som karakteriserer byen og det urbane, og som bidrar til at Lovund fremstår som attraktivt for unge og yngre familier. Som tidligere nevnt har Lovund et stort innslag av småbarn, unge voksne og unge familier.

Informanter snakket lite om de offentlige velferds- og tjenestetilbudene, og vi vet derfor lite om hva de betyr for deres vurderinger av Lovund som et attraktivt lokalsamfunn. Men som det fremgår av kapittel 6 har Lurøy kommune full barnehagedekning og skoletilbud til og med 1. klasse i videregående. Det kan tenkes at dette er tilbud som tas for gitt av informantene, og at de ses som viktige og nødvendige, men ikke tilstrekkelige til at Lovund vurderes som et attraktivt lokalsamfunn. Samtidig ble det uttrykt misnøye med for eksempel legedekningen. Lovund har legebåt bare en gang i uka, men de har ca 1/2 parten av alle barnehagebarn i kommunen. Det mente man er en uheldig skjevfordeling. Man mente også at skolen snart er full og må bygges ut igjen. Dette ønsker man å kombinere med en flerbrukshall, fordi man ikke har noe forsamlingslokale med plass til alle.

Vi kan oppsummere med at de *positive* kvalitetene ved stedet dreier seg om både materielle og immaterielle strukturer. Naturen gir muligheter for friluftsliv og representerer kvaliteter med stor betydning for opplevd livskvalitet, fred og ro i hverdagen. Gode boliger og nye møtesteder med nye tilbud er viktige kvaliteter i de fysiske omgivelsene. Gode boliger, en trygg jobb, nærheten til både offentlige og private service- og tjenestetilbud, trygghet og nære sosiale relasjoner legger grunnlaget for ”det gode hverdagslivet”. At det er et ungt og dynamisk samfunn, der det skjer mye, ses som viktig kvalitet. Kvalitetene ved stedet dreier altså om natur, fred og ro, som er typiske rurale kvaliteter, samtidig som det skjer mye nytt, som er typiske urbane kvaliteter. Immaterielle strukturer som felles verdier, normer og regler for atferd bidrar til trygghet, tilhørighet og forutsigbarhet.

Som *negative* kvaliteter ble det trukket frem at det er tungvint når man skal handle fordi man er avhengig av ferjesambandet. Skal

man handle må man til Mo på grunn av bilferje. Skal man til sykehus må man til Sandnessjøen, men der går det ikke bilferje. Informanter påpekte imidlertid at det likevel oppveies av at man i det daglige har fem minutter til alt.

Det ble også sett som en utfordring at ungdom må flytte ut når de skal begynne på videregående skole. På den andre siden så man også noe positivt i det – nemlig at ungdommen blir mer selvstendige.

At Lovund er en liten plass både geografisk og sosialt ble av flere også beskrevet som et problem. En informant beskrev Lovund som litt ”klaustrofobisk”, slik at hun av og til hadde behov for å reise bort. En annen hadde problemer med at det rett og slett er lite areal og begrensede valgmuligheter med turløyper. En forklarte at han ble nødt til å reise bort i ferien fordi han ellers møter jobben overalt, fordi han treffer folk som vil prate om jobben. Da følte han at han ikke fikk fri, og har derfor valgt å reise bort i feriene.

At det til tider har vært boligmangel og press på boligmarkedet, især ved sesongstart, ble sett på som en utfordring for kommunen. Det er en utfordring å få tilstrekkelig med boligtomter for nybygging. Ulempene med et lite sted dreier seg også om at det av og til kan være vanskelig dersom det oppstår konflikter for eksempel på jobben: ”Har du lyst å gjøre noe annet eller har du kommet på kant med sjefen, er det få alternativer”. Noen klarer å gå videre, og en mente at nordlendinger er gode til å legge ting bak seg. Andre velger å flytte.

Informanter trakk også frem sårbarheten ved å være et lite samfunn som noe negativt. Mye står og faller med enkeltpersoner, både i næringslivet og i lokalsamfunnet ellers. At Lovund er et lite og sårbart samfunn har en erfaring for fra tidligere. En informant viste til Lovunds historie, og lurte på om det vil gå med laksen som med sildeeventyret. Denne sårbarheten gjør at noen er tilbakeholdne med å investere i eget hus på Lovund.

8.2 Stedsidentitet

Stedsidentitet og tilhørighet – Lovundværing eller Lurøyfjerding?

Informanter mente at folk i Lurøy er stolte og fornøyde, og at de ulike kretser har en sterk identitet. Informanter er likevel enige om at folk på Lovund har en ekstra sterk identitet. Informanter påpekte hvordan denne sterke identiteten og tilhørigheten blant annet blir tydelig når folk presenterer seg. De som er fra Lovund pleier å presentere seg som: ”Æ e fra Lovund”. Folk fra andre kretser pleier å presentere seg som for eksempel: ”Æ e fra Tonnes i Lurøy kommune”. En informant snakket om at folk på Lovund har ”en kjærlighet for plassen”. Det gjelder særlig for de som er født og oppvokst på stedet, men kan også gjelde for tilflyttere som har valgt å bli. Utsagnene forteller om et sterkt engasjement for stedet og stor lokalpatriotisme.

Lovund er et øysamfunn, og det kan være en forklaring på at en opplever en særlig tilknytning til stedet pga. den fysiske isolasjonen fra omverden. Det ble bekreftet av informanter fra noen av de andre øyene. På øyparet Onøy og Lurøy opplever folk også fortsatt sterk tilhørighet til sin krets. Til tross for at det her har vært broforbindelse mellom disse to øyene i ca 100 år er det i følge en informant fortsatt noen som bevisst velger å ikke gå på fest i nabokretsens forsamlingshus. De har fortsatt to ungdomslag med hver sitt forsamlingshus, ble vi fortalt. Det vitner om sterk tilhørighet til sin egen øy og sin egen krets.

Tradisjon for nyskaping

Mange trekker frem at det som karakteriserer Lovund og de som bor der først og fremst er evnen til fornyelse og at det er et ungt samfunn. Man identifiserer seg med det som oppfattes som positive og viktige kvaliteter ved stedet. Dette bekreftes av utsagn som: ”Det er her det skjer”, ”Vi får til noe”, ”En spennende plass”, ”Folk tenker stadig nytt”, ”Det spesielle med Lovund er at man aldri gir opp”, ”Vi får til ting fordi vi er så nær hverandre”, er beskrivelser av folk og sted som blir trukket frem av informantene. De forklarer at Lovund alltid har måttet greie seg selv, og at de opplevde seg som ”lillebror” – de kom alltid bakerst i køen når kommunen skulle prioritere mht investeringer. Lovund måtte vente lengst på å få svømmehall for eksempel. Derfor har folk på

Lovund utviklet en tradisjon for å ordne opp selv. De kjempet og skaffet strøm selv og skaffet seg eget vannverk uten hjelp fra kommunen, ble vi fortalt. En informant påpekte at den sterke stå - på viljen kan føre til at en kan bli ”seg selv nok”. En sa det slik: ”Kommunen er ikke noe å bry seg om”. På Lovund kan man greie seg selv og ordne opp selv. Det kan skape vansker i forhold til andre kretser, og til kommunen. Folk fra andre kretser beskrev folk på Lovund som sterke utad og at det er derfor de lykkes:

Et eksempel er flerbrukshallen. På Lovund sa det pang. Vi vil ha en hall. På Konsnes er det delte meninger om lokalisering av en hall. Enigheten på Lovund er en styrke utad.

Informanten mente likevel at folk på Lovund er mer uenige innad enn utad. Det kan se ut som opplevelsen av å være ”lillebror” og det å være et isolert øysamfunn har ført til et sterkt samhold på Lovund, i alle fall utad. Det ble også bekreftet av en annen informant, som mente at Lovund sto samlet utad, fordi noen sentrale aktører var så tydelige i den måten de fremmet Lovunds interesser utad.

Utsagn som ”Nyskaping er bra, ellers hadde vi ikke vært der vi er”. ”Det må stadig skje noe nytt hvis vi skal overleve”, viser at det finnes en kultur for nyskaping. Beskrivelser ovenfor av Lovund som et ungt og engasjert lokalsamfunn underbygger slike utsagn. En informant mente at folk på små steder rett og slett er mer kreative og skapende fordi man kan være med på alt: ”Her er alt på stell”, folk er flinke å stelle med hus og hager, det er ”voldsomt” med dugnad, og ”Det skal bli et hardt slag for byråkratene i Oslo å få oss i kne”. Utsagnet kom fra en ihuga ildsjel som er født og oppvokst på Onøy, og som har stor tro på små kystsamfunn og folks evne til å stå på. Men da må man ha en innstilling til jobb og et engasjement som rekker utover det han beskrev som ”38-timersuken”. En annen informant mente også at det er lettere å nå frem i et lite samfunn: ”Det er kort vei oppover i systemet, og det er lett å nå frem med sine saker”. En informant påpekte at ønsket om fornyelse må balanseres med respekt for det som er:

De som har etablert virksomhetene her har vært ute i verden og lært. Det er viktig at nye viser ydmykhet for det som er, og at de som er her er åpne for forandring. Det blir en god balansegang.

Hardt arbeid og lov å lykkes

Utsagnene over om å stå på bekreftes av andre informanter, som viser til at det er en tradisjon for å jobbe hardt. En informant mente at Lovund er preget av Haugianisme – å be og å arbeide – som en arv fra forfedrene. Det har gjort at folk har utviklet en egen ansvarsfølelse for bygda, og bygger opp under lokalpatriotismen. Det kan også se ut som det er en aksept for å lykkes. En informant mente at det er godtatt å finne på ting og å tjene penger: ”Det er greit å være rik her”. Informanten påpekte at det har utviklet seg en nødvendig romslighet. Det er en aksept for å lykkes og bli rik. En annen begrunnet det at man lykkes på Lovund med at man er så nær hverandre, man vet om hverandre, og at det derfor ikke er noen jantelov her: ”Mange vil støtte deg på et lite sted”. Andre påpekte likevel at Lovund har ”et lite klasseskille”, og at det kan skape forskjeller mellom folk. En annen er likevel kritisk til at folk på Lovund bare jobber, og mente derfor at det var mindre kulturliv der enn i de andre kretsene i kommunen. Vedkommende var også kritisk til at det kan bli for lett for ungdom å begynne å jobbe med en gang de er ferdige med skolen og tjene bra i for eksempel oppdrettsnæringen. De burde heller reise ut og ta utdanning først, i følge informanten.

8.3 Stedskvalitet og stedsidentitet – virkelighet med flere fortolkninger

Foran har vi beskrevet folk på Lovund som opplever en særlig sterk tilknytning til stedet. Det er de positive kvalitetene som trekkes frem, og som en identifiserer seg med. Vi har også beskrevet hvordan informantene identifiserer seg sterkt *med* stedet, i liten grad *mot* stedet⁴¹. Det kan sees på som et uttrykk for at lokalsamfunnet vurderes som attraktivt. Det er interessant å forstå hva som utløser dette engasjementet for lokalsamfunnet.

Hvordan kan en forstå den sterke tilknytningen til stedet?

Informanternes beskrivelser av kvaliteter ved stedet og identifikasjon med stedet kan forstås ut fra ulike perspektiver på sted slik beskrevet i kapittel 1. Informanternes beskrivelser av natur, fred og

⁴¹Omtales av Rose, G. (1995) gjengitt i Berg, N.G. og Dale, B. (2004): Mennesker, steder og regionale endringer”. Tapir.

ro som viktige kvaliteter kan forstås ut fra sted som et geografisk avgrenset område. Det er den isolerte beliggenheten og nærheten til naturen som preger sted og folk, og som er kvaliteter med betydning for valg av bosted. Sted som geografisk avgrenset område, *location*, har innen samfunnsgeografien blitt benyttet for å beskrive næringsetablering på bakgrunn av objektivt gitte fakta ved lokaliseringen, men har vært mindre fokusert når det gjelder valg av bosted. Vi har sett at Lovund som et geografisk avgrenset område har betydning for kvaliteter ved stedet og folks opplevelse av tilhørighet. Den fysiske isolasjonen som et lite øysamfunn langt til havs kan bidra til sterk lokalpatriotisme fordi en er avhengig av hverandre på godt og vondt og fordi en er nødt til å stole på egne krefter. Slik kan det skapes en egen øykultur: ”Vi her på Lovund” med tradisjon for å stå på og sterk identitet.

Identifikasjonen med stedet og kvalitetene ved stedet dreier seg også mye om naturen. Det kan også forklares med, ikke bare det å være et øysamfunn, men å være et øysamfunn med en karakteristisk fjellformasjon, og et eksotisk dyreliv på grunn av Lundefuglen. Det er kvaliteter som er lett gjenkjennelige for omverden, og som kan forstås på bakgrunn av Norberg-Schulz (1992) begrep ”Genius Loci” om steder med en distinkt karakter. Helgelandskysten er karakterisert ved noen særlig markante fjellformasjoner i havgapet, som fjellene på Træna, Lovund, Hesthammeren m.fl. som kan oppleves som noe bestandig. Har man vært der, vil man alltid kjenne igjen den karakteristiske fjellformasjonen på Lovund og huske Lundefuglkolonien.

Figur 8.1 *Lovund er dominert av det karakteristiske Lovundfjellet.*

Dette brukes aktivt i omtaler og markedsføring av Lovund som sted, men utnyttelsen av fisket og lundefuglen inngår også i den historiske fortellingen om Lovund som lokalsamfunn. Kanskje dette likevel er karakteristikk som i større grad er knyttet til den historiske fortellingen og fortellingen til de besøkende og har mindre betydning, eller tas for gitt av de fastboende på Lovund? Ingen av informantene omtalte fjellet eller Lundefuglkolonien eksplisitt annet enn i generelle omtaler av den fine naturen. Slike fortellinger om betydningen av natur kan også være farget av kultur og tradisjon, og kan trolig fortone seg annerledes og mer romantisk for tilflyttere fra mer urbane strøk, enn for folk som er født og oppvokst på stedet.

En forklaring, som også har med den fysiske strukturen å gjøre, og som kan få betydning for hverdagslivet og sosialt liv, kan være tettheten i bebyggelsen, og dermed muligheter for hyppige uformelle møter – man møtes rett og slett på veien til og fra daglige gjøremål, i alle fall så lenge man går eller sykler.

Folk her er mer åpne enn i de andre kretser. Her er det mer aktivt liv. I de andre kretsene bor de mer spredt. Her ser man folk. På Onøy sitter folk og lurar bak

gardinene. Her er det kort vei til alt. Informant Lovund.

Lovund er eneste tettsted i kommunen, mens bebyggelsen på Onøy/Lurøy er mer spredt langs hovedveien, og det er langt fra ferjekaien og rådhuset til skolen for eksempel. Utsagnet om at man får til ting fordi man er så nær hverandre dreier seg om fysisk så vel som sosial nærhet i et lite og oversiktlig samfunn. Utsagn om at ”blod er tykkere enn vann”, om sentrale aktører som er i slekt med hverandre, viser et samfunn som er preget av sterkt samhold og en kultur med felles verdier og normer. Mange formelle og uformelle møtesteder kan bidra til å skape et trygt og oversiktlig miljø, slik det tidligere har blitt beskrevet i ulike bomiljøstudier⁴², se for eksempel Gjesdal Christensen (1991). Hun hevdet med utgangspunkt i studier av småhusbebyggelsen på Vålerenga i Oslo at i slike små hus blir livet annerledes.

Stedet er altså noe som knytter en gruppe mennesker sammen, noe som gir dem en felles identitet og legger grunnlaget for et fellesskap eller samfunn (Nordberg-Schultz 1992:12).

Informanternes beskrivelser av Lovund som et lite og tett samfunn som ramme om det gode hverdagslivet kan ses som bidrag i en lang debatt, der det finnes ulike perspektiver på bomiljøets betydning. Stedet som fysisk miljø og geografisk avgrenset område får betydning for opplevde stedskvaliteter og identifikasjon med stedet fordi mennesker påvirker steder og steder påvirker mennesker, slik det er påpekt av Berg og Dale (2004:44).

Informanternes beskrivelser av det gode hverdagslivet og tilhørigheten til stedet kan også forstås ut fra en forståelse av sted som ”*locale*” (Giddens 1991). ”*Locale*” forstås som ”settingen” for sosiale interaksjoner, der stedet formes gjennom sosial praksis, samtidig som stedet former sosial praksis. Fysiske strukturer gir betingelsene for menneskelig handling, samtidig som de er et resultat av menneskelig handling. Med sosial praksis menes rutinepregete aktiviteter i hverdagslivet. Det er informanternes opplevelse av det gode hverdagslivet og settingen rundt hverdagslivet som beskrives som viktigste kvaliteter.

⁴² Med bomiljø menes både fysisk og sosialt miljø.

Menneskers identifikasjon med stedet kan forklares både på bakgrunn av mer målbare (objektive) materielle strukturer, som det å være et geografisk avgrenset øysamfunn, og på bakgrunn av immaterielle strukturer som, tradisjonelt sett, felles normer og verdier og subjektive opplevelser av stedet. Innen samfunnsgeografien brukes begrepet "Sense of place" om folks subjektive opplevelser av stedet. En snakker også om tilhørighet til stedet som "rootedness", i motsetning til "rootlessness" (Relph 1976). Innen miljøpsykologien snakker en om "place attachment". Å uttrykke "kjærlighet for plassen" illustrerer et sterkt følelsesmessig engasjement for stedet. At folk opplever kjærlighet for plassen er ikke bare noe som informanter snakker om, men også noe som kommer til uttrykk for eksempel i beskrivelser av gründernes satsing på lokalsamfunnet. Sterkt følelsesmessig engasjement for hjemstedet og det at folk på Lovund presenterer seg slik de gjør bekrefter at mennesker og steder utvikler identitet i nært samspill fordi menneskelig identitet er romlig forankret, og steds identitet er forankret i sosial praksis, slik påpekt av Berg og Dale (2004). Det blir særlig tydelig i vår tradisjon med å ta navn etter det stedet en kommer fra, som vi kan se på Lovund, som på mange andre steder. Et eksempel er stedsnavnet "Fjellgaard" som finnes på kart over Lovund fra 1700-tallet (Bang 2010: 43), og som fortsatt er et vanlig navn på Lovund.

I tillegg kan folks opplevelse av å være "lillebror", og det at Lovund alltid har måttet kjempe ekstra hardt for å greie seg, gi stor styrke utad. "Motstand", fra omverden gjør at en må stå samlet utad for å overleve. Folk langs kysten har erfaringer med sterk motstand fra omgivelsene, ikke minst fra naturkreftenes herjinger med skipsforlis osv. Dette er erfaringer som også kan forklare en lokalkultur og identitet preget av Haugianisme. Opplevelsen av å være "lillebror" er ikke bare en individuell og subjektiv opplevelse, men en kollektiv forståelse av stedet som deles av flere. Den økte tilflyttingen til Lovund samtidig med at folketallet har gått ned i de fleste andre kretsene og i kommunen som helhet gjør at Lovund nå har blitt "storebror", og det kan skape andre og nye spenninger i "søskenflokken".

En viktig forklaring på sterk tilknytning til stedet kan også være suksessen på Lovund i senere år. Det gir stolthet å si at man er fra et sted som har lyktes, og som er kjent i omverdenen for å være en

suksesshistorie. Vi ønsker gjerne å identifisere oss med noen eller noe som oppleves som en suksess.

Hva betyr naturen?

Kvalitetene i naturen kan ses som naturressurser, som kan gi grunnlag for næringsutvikling, for eksempel innen turisme og reiseliv. Men naturen kan også være en kvalitet i seg selv som en viktig del av materielle strukturer rundt hverdagslivet.

Vakker natur løftes gjerne frem i markedsføringen av små steder. I markedsføringen av steder er det gjerne naturkvaliteter i form av opplevelser som for eksempel turmuligheter, jakt og fiske som trekkes frem. Jakt og fiske er aktiviteter som tradisjonelt verdsettes av menn. For informantene på Lovund er det i vel så stor grad naturkvaliteter som gir en opplevelse av fred og ro som har betydning for det gode hverdagsliv. Det er altså ikke nødvendigvis naturen som arena for aktivitet og opplevelser, men heller naturen som en ramme rundt hverdagslivet, at man så å si bor og lever i naturen, som gir livet et meningsinnhold. Natur er ikke nødvendigvis noe man må reise ut for å oppsøke, for eksempel for å gå en søndagstur. Naturen er en kvalitet i seg selv og som kan oppleves hjemme fra egen veranda.

Bygde omgivers betydning

Nye bygninger og anlegg ble av informantene trukket frem som kvaliteter ved stedet, først og fremst fordi de representerer nye tilbud. Samtidig kan vi på Hamnholmen finne et eksempel på at ny arkitektur er brukt bevisst for å signalisere at Lovund ikke er noe museum, men er et ungt samfunn. Her valgte en bevisst å gå til studenter fra Bergen arkitektskole da nye hus skulle bygges fordi en ville bort fra tradisjonell rorbuaktig bebyggelse, som representerer kopi av fortiden. Tilflyttere la stor vekt på betydningen av gode boliger for at Lovund oppleves som attraktivt. Andre informanter snakket lite om boligens betydning. Det kan muligvis forklares med at bolig og det å bo bra tas for gitt?

Begrepet "Placelessness" (Relph 1976) har en parallell i begrepet "stedstap" innen arkitekturteorien (Norberg-Schulz 1992). Både Relph og Norberg-Schulz har vært kritiske til at nye bygninger og anlegg har samme uniforme preg slik at mennesker ikke lenger finner fotfeste i omgivelsene. Det blir vanskelig å identifisere seg med stedet, og steder blir mer og mer like. Vi har sett at

informanter først og fremst identifiserer seg med andre egenskaper ved stedet enn de bygde omgivelsene. Beskrivelser av "plattformlivet" til sesongarbeiderne kan tolkes som at de er mer rotløse og lite integrerte.

Figur 8.2 *Nye boliger på Hamnholmen signaliserer at Lovund ikke er noe "museum", men et ungt samfunn som satser på "moderne boliger for moderne mennesker".*

Bygde omgivelser kan likevel få betydning for opplevde steds kvaliteter og for stedsidentiteten fordi nye møtesteder betyr tilbud om nye aktiviteter. Ny arkitektur og nye møtesteder kan beskrives som signalbygg, som vitner om et samfunn som satser, et samfunn som fornyer seg og som tiltrekker nye tilflyttere. Samtidig etableres rammer for nye sosiale relasjoner (gode sirkler). De bidrar dermed også til en omforming av stedsidentiteten, og forteller om et sted som også har attraktive tilbud med hensyn til boliger og innen fritids- og kultursektoren. "Moderne mennesker skal ha moderne hus", som det ble sagt. Folk på Lovund kan likevel ha ulike syn på den arkitektoniske utformingen av de nye boligene på Hamnholmen. Eiendomsselskapet har bygget mange nye boliger, og de fleste er mer i tråd med tradisjonell byggeskikk.

Opplevelsesøkonomi eller innlevelsesøkonomi?

Internasjonalt har en i senere år sett en stadig sterkere satsing på såkalte signalbygg, spesielt i form av kulturbygg og nye kulturtilbud, for å fremstå som attraktive, se for eksempel Kryss, veileder i kulturplanlegging, Statsbygg (2007) og Lønning (2009).

Lønning hevder at en slik satsing er ledd i en opplevingsøkonomi, der signalbygg skal tiltrekke seg tilreisende for opplevingsens skyld. Han er kritisk til en slik prioritering av (by-)folk som bare kommer for opplevelsens skyld og reiser igjen. Han argumenterer i stedet for det han beskriver som en innlevingsøkonomi som i stedet skaper lokalt engasjement:

Innlevingsøkonomi handlar om å delta, om engasjement, om inkludering, om å gjera staden til sin og seg sjølv til ein del av staden.(ibid:3).

På Lovund kan det se ut som nye møtesteder og nye tilbud er vel så viktige for å tiltrekke seg tilflyttere som tilreisende, og at nye bygg dermed først og fremst er uttrykk for en innlevingsøkonomi. Turister som kommer til Lovund kommer trolig først og fremst for å oppleve naturen, ikke minst lundefuglkolonien. For øvrig trenger det ikke nødvendigvis å være noen motsetning mellom hva som oppleves som attraktive tilbud for lokale og for tilreisende, kanskje tvert imot? Utbyggingen av hotellet på Lovund representerer et viktig tilbud for turister så vel som for lokale.

Steders betydning

Forskere innen samfunnsgeografi har ulike syn på stedets betydning. Noen hevder at i en globalisert verden mister stedet sin betydning fordi vi flytter oftere, vi har eiendom flere steder og kommuniserer på tvers av landegrenser osv. Beck (1998) beskriver dette som en slags ”stedspolygami”. Munkejord (2009) beskriver fenomenet som flerstedstilknytning eller porøse steder. Andre hevder tvert imot, at stedet får økt betydning fordi tilknytningen til arbeidslivet blir svekket i internasjonaliseringen (Nylund 2000:10). Informantenes beskrivelser av ”kjærlighet til plassen” viser at en her er langt unna opplevelser av stedspolygami. Men vi har også sett at informanter opplever en konflikt mellom dem med kjærlighet for plassen og dem som lever det som ble beskrevet som et ”plattformliv”. Det betyr at det er et stort spenn mellom de bofaste og andre som i praksis bedriver en slags ”stedspolygami”:

De kommer for å tjene penger for så å dra igjen. De har en løs tilknytning både til arbeidsmarkedet og det stedet de kommer til.

Tanken om at en løs tilknytning til arbeidsmarkedet fører til at stedet får økt betydning gjelder ikke nødvendigvis for deres forhold til Lovund. Informanter var opptatt av at dersom det blir for mange av den siste kategorien kan det true lokalsamfunnet og samholdet. Bedriftene på Lovund har erkjent problemet og har derfor valgt andre strategier for rekruttering av arbeidskraft. En har også valgt å praktisere boplikt for ansatte som skal jobbe i for eksempel administrasjon eller ikke-sesongpreget arbeid. Det er begrunnet med at folk betyr noe for stedet. Ettersom bedriftene har behov for en viss fleksibilitet mht arbeidskraft (sesongarbeidere) kan det være en utfordring hvordan de kan involveres i lokalsamfunnet, dvs. at stedet får en betydning også for dem.

Vi kan oppsummere med at folks opplevelse av sterk tilhørighet til og identifikasjon med Lovund som sted kan forklares med forhold både ved materielle strukturer, ikke minst naturen, og immaterielle strukturer som felles verdier og normer, kvaliteter i det gode hverdagsliv og sterk ”sense of place”. Lovund er et lite øysamfunn med en sterk øykultur og sterk identitet. Stedet har ikke mistet sin betydning, heller tvert imot. Lovund kan heller karakteriseres som et sterkt varemerke. Lovund oppleves å ha både rurale og urbane kvaliteter, og naturen er en kvalitet i seg selv. Vi har fått bekreftet at mennesker og steder utvikler identitet i samspill med hverandre, slik påpekt av Berg og Dale (2004). Det betyr at kvaliteter ved stedet med betydning for stedsidentitet og opplevelsen av tilhørighet kan forstås som et resultat av et komplisert samspill mellom mennesker og omgivelser. Lovund kan beskrives som et lite samfunn med en sterk identitet og en øykultur preget av stå-på-vilje, hardt arbeid, men også tradisjon for kontakt utad og nyskaping. Dette er imidlertid ikke noen statiske størrelser, men vil være i kontinuerlig forandring. Et sted som Lovund har opplevd sterk vekst i senere år. Det betyr at stedet og de som bor der har opplevd store forandringer og står overfor en rekke nye muligheter og utfordringer.

8.4 Selvpresentasjon og omdømme

Selvpresentasjon dreier seg om hvordan en presenterer seg selv utad, hvordan en ønsker å fremstå og hvordan en ønsker andre skal oppleve stedet. Slike presentasjoner kan avleses i informasjons- og turistbrosjyrer, på internettsider og i andre beskrivelser av stedet. Det dreier seg også om interne selvbilder, hvordan folk lokalt ser på seg selv og stedet. Ved å se på skriftlige presentasjoner og sammenholde dem med informantenes fortellinger kan en se hvorvidt bildene stemmer overens, eller om de spriker.

Stedets *omdømme* dreier seg om hvordan andre oppfatter stedet og de som bor der. Vi har ikke gjennomført noen egen omdømmeundersøkelser, men har vært interessert i å vite hvordan folk på Lovund ser på seg selv, og hvordan de tror andre ser på dem, og hvorvidt en har ulike eller sammenfallende syn på stedet. Vi har intervjuet folk i Lurøy om hvordan de ser på Lovund, men vi har ikke intervjuet folk utenfor kommunen om hvordan de ser på stedet.

Det kan se ut som folk på Lovund opplever at folk i de andre kretsene har litt ulike syn på Lovund. Noen opplever at folk lokalt i kommunen og i andre kretser ser på dem som ”stormannsgale” fordi det bygges og satses mye på Lovund. En mente at man ser på folk på Lovund som ”overlegne”, eller at man er ”seg selv nok” på Lovund, noe man mente kan være utslag av misunnelse. Noen mente at synet på Lovund internt i de andre kretsene i kommunen er todelt, at noen kan være misunnelige, mens andre ser opp til Lovund. En informant fra en av de andre kretsene ser på Lovund som et forbilde: ”Lovund er vårt flaggskip”. Denne informanten ser suksessen på Lovund som positivt og som noe andre kan lære av. ”Vi er avhengige av Lovund. Vi tjener gode penger pga. av Lovund”, mente han, og det kommer hele kommunen til gode.

Informanter mente at Lovund utenfor kommunen har et godt rykte. ”Lovund har bygget opp et godt omdømme”, ble det sagt om omverdenens syn på Lovund. Lovund er kjent langs kysten og i områder i Sverige der en har rekruttert flere tilflyttere. En informant mente at Lovund har rykte om et samfunn som har lykkes. Eksternt utenfor egen kommune opplever folk på Lovund at de har et positivt omdømme, og at de er kjent for å ha lykkes. Næringsdepartementet hadde nylig vært på befaring og var fulle av

”lovord”, ble vi fortalt. At staten bygget ut ny havn på Lovund ble også sett på som uttrykk for at myndighetene sentralt har tro på Lovund og satser på Lovund. Det er en del tilflyttere fra Sverige, og der oppfattes Lovund som å være ”en jättefin plass” og som et sted der det er mange rike mennesker. En informant opplevde at det var greit med lån, da hun fortalte at hun bor og jobber på Lovund. Å bo og jobbe på Lovund inngir tillit i banken, og det er enkelt å få lån. Også langs kysten og regionalt er Lovund anerkjent for sin suksess, ifølge informanter.

Det kan imidlertid se ut som at mennesker som ikke kjenner til Lovund kan ha et negativt syn på slike små lokalsamfunn. En ungdom fortalte at hun opplevde at ungdommer fra andre og mer sentrale steder ser på folk fra Lovund som ”bondeknøler” som bor på et lite sted med bare grusveier. Hun opplevde at andre ungdommer ikke lar seg overbevise om at det er fint å bo på Lovund. Det kan se ut som at de som kjenner til stedet har en positiv oppfattelse av stedet, i tråd med folks egne oppfattelser på Lovund, mens de som ikke kjenner til stedet kan ha et mer negativt syn på stedet preget av fordommer om livet i små perifere lokalsamfunn.

9 Samhandling og fragmentering

Samhandling har betydning for lokalsamfunn og kommuners egenskaper og utviklingsevne. Samhandling kan beskrives innenfor ulike aktørgrupper og samfunnsfelt, og mellom disse. I dette kapitlet retter vi søkelyset på samhandling mellom næringsaktører, mellom næringsaktører og sivilsamfunn, mellom næringsaktører og kommunen og andre offentlige aktører, og mellom de ulike kretsene i Lurøy. Over tid har det gjerne etablert seg visse samhandlingsmønstre der noen drivkrefter synes å være sterkere enn andre og det ligger interesser bak. Samtidig vil man ha viktige kontekstuelle forhold og faktorer som legger føringer på samhandlingen.

I Lurøy og Lovund – og i mange andre småsamfunn – er det interessant å se på samhandling i vid forstand uten for strenge plassering av aktørene i avgrensede samfunnsfelt. For det første er det ofte slik at grensene mellom ulike samfunnsfelt kan være litt uskarpe, bl.a. ved at flere aktører kan ha ”flere hatter” og opererer på flere samfunnsfelt samtidig og sammen med hverandre. Mange kjenner hverandre og møtes jevnlig på ulike arenaer. Den andre grunnen til at vi i analysen ikke avgrenser aktørenes tilhørighet til ett samfunnsfelt er at vi vil rette søkelyset på samhandling som skjer i skjæringspunktet mellom de ulike samfunnsfeltene næringsliv, sivilsamfunn og myndigheter. I dette skjæringspunktet ser vi at det ligger forhold som er av vesentlig betydning for utvikling og livskraft.

9.1 Strukturer som påvirker samhandling

Vi kan grovt dele inn strukturer som utgjør betingelser, forutsetninger og føringer for samhandling og aktørenes atferd i to hovedkategorier. Det ene er materielle strukturer (som fysisk miljø, teknologi, infrastruktur, naturressurser, befolkning, etc.) og det andre er immaterielle strukturer (som verdier, normer, lokal kultur, tradisjoner for samarbeid, etc.). Det viser seg også at disse to er forbundet med hverandre ved at materielle strukturer har betydning for formingen av de immaterielle.

Materielle strukturer på Lovund og i Lurøy kommune er knyttet til noen særskilte faktorer og forhold. De naturgitte forholdene og infrastrukturen gir sammen klare handlingsrom. Lurøy er en utpreget øykommune hvor Lovund ligger ytterst mot havet. Det tar tid og det er komplisert å komme til og fra de ulike kretsene i kommunen, og det er også relativt tidkrevende å komme til større sentra som Sandnessjøen, Mo i Rana og Bodø. Disse forholdene er med og preger immaterielle forhold som normer som selvstendighet og skaperkraft. Til de materielle strukturene hører selvsagt også næringsforholdene. I hvilken grad det eksisterer klare interessefellesskap – eller motsetninger – vil også ha betydning for hva slags samhandlingsmønstre som utvikler seg.

9.2 Samhandling mellom næringsaktører

Det er en tett samhandling mellom næringsaktørene på Lovund, noe som bl.a. kommer av de materielle strukturene ved at øya er såpass liten og isolert, og de fleste bedriftene er etablert i klynger på Naustholmen og Hamnholmen. På den måten blir det lett tett kontakt og med mange møtepunkter. I tillegg har man over tid utviklet en kultur for uformelle samarbeidsarenaer mellom næringsaktørene (Holm et al. 1990; Stokke et al. 2008). Samarbeidet har imidlertid også en formell karakter, ved at det er relativt vanlig at man har eierandeler i hverandres bedrifter.

Bedriftene på Lovund inngår i tillegg i et omfattende samarbeid med andre bedrifter i kommunen og i regionen, i noe ulikt omfang. Nova Sea er blitt en sentral regional oppdrettsaktør med produksjon av laks i 11 kommuner langs Helgelandskysten. I tillegg har bedriften brønnbåter og tilhørende mannskap i andre

kommuner. Oppdrettsvirksomheten gir dessuten også ringvirkninger knyttet til levering av utstyr til båter og mærder til Nova Sea. Dette skaper en bred regional kontaktflate. I tillegg er det også nasjonale og internasjonale kontaktflater knyttet til FoU-virksomhet og eksport og salg av laks.

9.3 Samhandling mellom næringsaktører og lokalsamfunn

Den tette samhandlingen mellom næringsaktører og lokalsamfunn ble i forprosjektet omtalt som Lovunds ”vinnerformel” og en sentral betingelse for den positive veksten (Stokke et al. 2008), et inntrykk som er blitt ytterligere forsterket gjennom denne studien. Det oppstår lett et gjensidig avhengighetsforhold mellom næring og sted på små plasser. Historisk har mye av det som i dag er et offentlig ansvar vært basert på frivillighet, samhold og dugnad. En slik dugnadsånd er en lokalkulturell praksis som er basert på gjensidig avhengighet og et uttrykk for verdier og holdninger, altså immaterielle strukturer som springer ut av de materielle strukturer. Noen av informantene påpekte imidlertid at større grad av sesongarbeidere og utskiftninger i befolkningen har medført at noe av denne kulturen er i ferd med å endres.

I teorier om staders og regioners evne til utvikling skiller en gjerne mellom bedriftsentreprenører og samfunnsentreprenører, bl.a. fordi de hevdes å ha ulike motiver og drivkrefter knyttet til hhv. egeninteresse eller samfunnsinteresse (Borch og Førde 2010). På Lovund ser vi at dette skille er mindre tydelig, og at gründerne både er bedriftsentreprenører og også samfunnsentreprenører (se kap. 5). Informanter som representerer sivilsamfunnet bekreftet beskrivelsen av gründerne som samfunnsentreprenører som en viktig forklaring på Lovunds suksess. De legger ikke skjul på at det er aktører med ressurser som styrer lokalsamfunnsutviklingen på Lovund:

De som styrer utviklingen er de som sitter på kapital.
Kapitalen er styrende for næringslivet.
Lokalsamfunnsutviklingen er personavhengig.

Det er en konsentrasjon av makt hos noen personer
som sitter i næringslivet og i politikken.

Det er likevel stor aksept for at gründerne har lagt premissene fordi folk ser at det er til fellesskapets beste. Det bidrar til at folk aksepterer at gründerne har stor innflytelse, og gir gründerne legitimitet i lokalsamfunnet:

De som har midler og ressurser har makt til å få igjennom sine ting. Se hva de kan få til de som har penger. Det kan bli sjalusi, men man blir vant til det. Vi skal bare godta. Samtidig er det de som får til vekst.

At gründerne så tydelig satser på lokalsamfunnet ved å bidra til å investere i svømmehallen, squashhallen og andre felles anlegg er konkrete og synlige utslag av denne satsingen på lokalsamfunnet, som folk setter stor pris på. Vi har sett at gründerne også på andre måter satser på lokalsamfunnet, for eksempel ved boligbygging og å praktisere boplikt og forsøk på legge til rette for arbeid også til partneren for å oppfordre tilflyttere til å bli.

Nært samarbeid mellom gründere som jobber for lokalsamfunnets beste representerer viktige ressurser i form av sosial kapital og samhandlingskapasitet. Likevel finnes også en viss skepsis til at det er forskjeller mellom folk på Lovund. Flere mente at man har et klasseskille på Lovund: "Vi har et lite klasseskille her", mente en informant som er tilflytter, og forklarte hvordan forskjellene blir synlige på ulike måter. På jobben er det "de" på kontoret som stiller med kapital, som er "overklassen" og så er det "de" i produksjonen. I fjor var "de" på kontoret på julebord i Mo, mens "de" i produksjonen var her. Det skapte debatt. I år skal alle være her, ifølge en informant. En annen mente at klasseskiller mellom de som tjener bra og de andre som tjener normalt, som for eksempel offentlig ansatte, skaper et "kunstig skille" som man ikke har andre steder i Lurøy.

Forskjellene kan få betydning for hvem en omgås. Informanter mente at det finnes en indre sirkel av "ekte" lovundværing med sentrale posisjoner som det kan være vanskelig å komme inn på. Det er et skille på hvem som går på besøk til hvem, men de fleste er godt likt av alle, ble det sagt. En tilflytter forklarte at han hadde forsøkt å få kontakt, men uten å lykkes. En annen tilflytter mente at "alle får være med". Informantene understreket likevel at gründerne er godt likt fordi de så tydelig satser på lokalsamfunnet. Det finnes med andre ord en aksept for disse forskjellene fordi en ser at det kommer lokalsamfunnet til gode.

Ulikheter med hensyn til ressurser og gjennomslagskraft kan gi seg utslag når nye tiltak er på dagsorden, for eksempel på åpne møter. Gründerne er tydelige i sine prioriteringer, og de som er uenige kan ha problemer med å si fra. Det kan føre til murring og misnøye i krokene, ifølge informanter. Eksempler der det har vært en viss lokal uenighet på Lovund er utbygging av åpne arealer i bygda. Bedriftene ønsker gjerne å bygge ut, mens andre mener man bør beholde åpne arealer og bevare matjorda. Noen grøntområder har allerede blitt bygget ut, og det ble av noen informanter opplevd som "urettferdig". Bedrifter ønsker utbygging og noen ønsker at folketallet skal øke opp mot tusen innbyggere, mens andre er uenige i det. Andre eksempler på sprikende interesser er tomteeiere som ikke vil bygge ut, samtidig som det er et press på arealer for utbygging. En informant mente at noen aktører ikke nødvendigvis ønsker flere ferjeavganger, mens andre vil ha flere ferjer. En informant mente at det også kan være ulike interesser mellom tilflyttere som ønsker at "ting skal skje" og "de gamle" som "vil ha det slik det var".

9.4 Samhandling mellom næringsaktører og kommunen og andre offentlige aktører

Flere av informantene påpekte at det i løpet av de siste årene er blitt mindre samhandling mellom bedriftene på Lovund og Lurøy kommune i næringsspørsmål, samt med andre offentlige aktører som fylkeskommunen og Innovasjon Norge. Dette blir delvis forklart med at bedriftene på Lovund nå er blitt så store at de klarer seg selv, og delvis med det sterke lokale eierskapet som bidrar til at kommunen kan tillate seg å ha en mer passiv rolle. Dette ble av noen av våre informanter på Lovund sett på som en kontrast til situasjonen i nabokommunen Herøy, hvor det internasjonale selskapet Marine Harvest eier oppdrettsvirksomheten. I Herøy er kommunen hele tiden svært aktiv i forhold til bedriften for å sørge for at slakteri og andre funksjoner forblir i kommunen, ble det sagt.

På den annen side så gründere på Lovund det som viktig at de i stor grad har fått styre selv, og at kommunen i liten grad har lagt seg opp i utviklingen. Følgende sitater fra informanter på Lovund illustrerer dette:

Lovund har alltid vært en ytterkant. Jeg kan ikke se at kommunen har gjort så mye for bedriftene i Lovund.

Det er næringslivet som har utviklet Lovund-samfunnet, ikke kommunen. Men kommunen har ikke stått i veien og lagt hindringer. Vi har fått lov å styre.

Det må imidlertid presiseres at kommunen, fylkeskommunen og Innovasjon Norge har hatt stor betydning for flere bedrifter på Lovund i deres etableringsfase og de første sårbare årene etter. I dag gir Nordland fylkeskommune og Lurøy kommune som nevnt støtte til den etablerte Kystinkubatoren på Lovund. Kommunen har også gitt støtte til flere av de mindre bedriftene på Lovund og andre steder i kommunen som er blitt etablert. Kommunen har også samhandlet nært med Lovundsamfunnet knyttet til investeringer og tiltak innen samferdsel/infrastruktur og utvikling av lokalsamfunnet. De siste årene er bl.a. kommunen investert og bygd ut skole og barnehager i flere omganger for å imøtekomme Lovunds behov knyttet til den sterke veksten i barn og unge. Kommunen har også samarbeidet med bedrifter på Lovund om nytt svømmebasseng. Mens kommunen finansiert anlegget med 13 millioner kroner, bidro bedriftene med 1,7 millioner kroner (informant Lurøy kommune).

9.5 Samhandling og konkurranse mellom kretsene i kommunen

Samhandling mellom kretsene i kommunen – sett fra kommunens side

Representanter fra kommuneadministrasjon og politisk ledelse la stor vekt på å få frem at Lurøy kommune har valgt en desentralisert struktur med desentralisert legekontor, skole, helse og omsorgstilbud osv., og beskrev seg som at ”vi er som flere små kommuner”. De påpekte at det er kostbart å drive en liten desentralisert kommune. De har ikke noe definert sentrum, men mente at en desentralisert struktur gir mer livskraft da det i større grad innbyr til at folk må ta ansvar for lokalsamfunnsutviklingen:

Det at vi er flere små samfunn betyr at folk må delta, de må ta ansvar, og det gir mer livskraft.

Kommunens representanter mente at det er lite konflikter og ”overraskende stor enighet” innad i kommunen, og at man har jobbet mye med å gi alle et mest mulig likeverdig tilbud.

Vi har ingen dype konflikter. Vi prøver å gi det mest mulig likeverdig tilbud.

Kretsene har ulikt næringsgrunnlag, men er befolkningsmessig nokså like, ifølge en representant fra kommunen. Men det ble påpekt at noen kretser har store ressurser på grunn av lokalt eierskap til bedriftene og at bedriftene satser på lokalsamfunnsutvikling.

Det er kommunens politikk å hjelpe de kretsene som sliter. Samtidig må vi ta høyde for de behovene som Lovund har med sprengt skole og barnehage.

Utsagnet illustrerer hvordan en fra kommunen søker å ta høyde for kretsenes ulike situasjon og ulike behov, selv om det er utfordrende.

Samhandling mellom kretsene i kommunen – sett fra Lovunds side

En desentralisert kommunestruktur kan resultere i at det kan bli konkurranse mellom de ulike kretsene. Folk på Lovund opplever, som vi har sett, en sterk tilknytning og lojalitet til ”sin” øy eller sin krets. Informanter fra Lovund opplever at det har vært drakamper mellom kretsene:

Det har alltid vært en kretsvis kamp. Man har gjemt seg bak partinavnet, men det er kretsen som i realiteten betyr noe.

En annen mente imidlertid det nå var blitt bedre samarbeidsklima mellom kretsene i kommunen:

Det har vært en kamp mellom distriktene i kommune, men det er bedre nå.

Informanten mente at kommunen har måttet investere mye i Lovund i senere år på grunn av lovpålagte oppgaver med utbygging av barnehage og skole, som knytter seg til den sterke veksten av barn og unge. Det er imidlertid en forståelse for at

kommunen må prioritere kretser med befolkningsnedgang når det gjelder investeringer:

Det er en utfordring at Lurøy sliter. Kommunen prioriterer distrikter som sliter.

En annen hadde også forståelse for det, men mente at det også er viktig for kommunen å satse på Lovund, fordi Lovund bidrar til positiv utvikling i de andre kretsene i Lurøy.

Informanter mente at manglende fokus på Lovund fra kommunens side ikke nødvendigvis skyldes vond vilje, men at man ikke helt har forstått Lovunds vekstutfordringer. Nå har man blant annet utfordringer mht vannforsyningen, noe som er en kommunal oppgave. Informanter trakk frem flere eksempler på hvordan forholdet mellom kretsene kan skape en konkurranse-situasjon mellom kretsene i ”søskenflokket”.

Per i dag (perioden 2007-2011) har Lovund fem representanter i kommunestyret ut av i alt 19 representanter. I to valgperioder hadde Lovund ingen representanter i kommunestyret. Informanter forklarte at de opplevde at folk fra Lovund ble strøket på listene av folk i de andre kretsene. En mente at det nok var litt misunnelse som ligger under, selv om man ikke vil overdrive dette. Det førte til at det ble opprettet en tverrpolitisk liste på Lovund, som per i dag har ett medlem i kommunestyret. Det er ingen andre kretser som har lokalpolitiske lister med representanter i kommunestyret. Representanter fra kommunen forklarte at en helst ønsket å unngå slike lokalpolitiske lister, og heller søker å få til at alle kretser er representert i kommunestyret.

Det pågår for tiden (2010) en diskusjon om bygging av flerbruks-hall i Lurøy. Lovund ønsker egen hall fordi dagens gymsal er for liten. Folk på fastlandet ønsker også flerbrukshall, men der er det noe uenighet om plasseringen på Kongsvik eller Stokkvågen. Det ble avholdt møter om saken der alle kretser deltok. Møtet ble av en informant beskrevet slik: ”De andre stemte imot Lovund, vi fikk bare en stemme fra de andre kretsene. De sto sammen mot Lovund”. Han tror likevel at de vil få til en flerbrukshall på Lovund. Han mener at kommunen snart må utvide skolen også, og da ønsker ungdoms- og idrettslaget å bygge hall samtidig. Han forklarte at bedriftene ønsker en stor hall, og at folk på Træna anbefaler at de bør bygge en stor hall, slik de har gjort på Træna.

Han er optimist og tror på at de får til hall på Lovund, blant annet fordi bedriftene gjerne vil bruke ressurser på Lovund. Flerbruks-hallen skal romme gymsal, ballbane, scene for konserter og lignende, stort kjøkken med mer slik at den kan brukes til alle større samlinger i bygda. Representanter for kommunen argumenterte for at en hall på fastlandet vil kunne brukes av flere enn en hall på Lovund.

Fordi bedriftene har støttet bygging av andre anlegg, kan det utvikles en forestilling om at "Lovund kan greie seg selv". Dermed kan andre argumentere for at kommunen bør prioritere de andre kretsene fremfor Lovund mht investeringer.

Det kan se ut som sterk lokalpatriotisme kan føre til en viss konkurranse om knappe kommunale midler. En informant mente å se byggedyret i denne konkurransen og en viss misunnelse over hva man har fått til på Lovund, eller misunnelse fordi Lovund har fått "så mye" (eks. ny barnehage og utbygging av skole). Andre mente at misunnelsen kan gå begge veier. De hadde forståelse for at andre kan bli misunnelige på Lovund, men kunne også kjenne på misunnelse den andre veien, for eksempel at Onøy har mye av kommuneadministrasjonen i sin krets. En tilflytter i Lovund fra en annen krets i kommunen mente for øvrig at misunnelse også kan skyldes en oppfating om at Lovund har fått "trumfet" igjennom enkelte offentlig investeringer (eks. ny barnehage, påbygging på skole) som har gått på bekostning av behov i andre kretser.

Representanter fra kommunen la stor vekt på at det ikke bare er Lovund som har hatt fremgang i senere år, men at også Onøy og Kvarøy har hatt vekst i folketallet, og at kommunen som helhet har hatt en liten vekst i folketallet i senere år. En informant fra en av de andre kretsene så tvert imot på Lovund som kommunens "flaggskip", og mente at Lovunds suksess kommer alle til gode.

Det er etablert flere ulike tiltak for å styrke samholdet mellom kretsene internt i kommunen. Informanter fra kommunen pekte på at de søker å skape et mest mulig likeverdig tilbud til alle. De mente at det er lite konflikter mellom kretsene fordi man har stor forståelse for de andres situasjon. Det skyldes blant annet at man har en samlet prosess i forkant av budsjettframlegget, der også lokalutvalgene deltar. Denne prosessen bidrar til å skape forståelse og aksept for kommunens prioriteringer mellom kretsene.

En ungdom på Lovund mente at også de kunne oppleve en viss konkurranse om hvem sin øy som er ”best”. Ungdomsrådet hadde derfor bevisst valgt å arrangere samlinger for ungdom fra hele kommunen for å bli bedre kjent og etablere kontakter på tvers av kretsene. Ungdomsgruppen er ikke så stor, og det i seg selv er en viktig årsak til at en ønsker å møtes på tvers av kretsene.

Noen informanter på Lovund gir uttrykk for at de har mer tilfelles med folk på Træna enn med de andre kretsene i Lurøy kommune. Træna er, i likhet med Lovund, et lokalsamfunn i vekst og de er avhengige av fersk fisk. Lovund har derfor samarbeidet med Træna med å bedre kommunikasjoner, blant annet ved å fremme et forslag om etablering av å utvikle helikopterrute og bedre kommunikasjoner med båt.

Samhandlingsressurser lokalt

Lokaliseringsdebatter og diskusjoner knyttet til prioritering og utbygging av ulike lokalsamfunn lokalt og regionalt er ikke noe nytt fenomen, men heller en forståelig og naturlig utslag av at det alltid vil være nødvendig å foreta prioriteringer. Steds- og næringsutvikling vil være preget av både konkurranse og samarbeid slik det kan være i en søskenflokk og at konkurranse kan være sunt for å få frem initiativ. Alle ønsker naturlig nok å ha gode tilbud som er lett tilgjengelige i sitt eget lokalsamfunn, og det kan ses som naturlig at det kan bli konkurranse mellom kretsene.

Representanter for kommunen var opptatt av å trekke frem suksessen i de andre kretsene i kommunen. Det er ikke bare Lovund som har hatt vekst, og de andre kretsene kan komme i skyggen av Lovunds suksess. Det kan tolkes som uttrykk for at kommunen ønsker å skape balanse mellom kretsene, og at en bevisst ønsker å løfte frem de andre kretsene fordi Lovund så ofte blir trukket frem. Det blir som foreldre, som ikke ønsker å gjøre forskjell på barna, og da blir det viktig også å se de som kanskje sliter. Informanter fra Lovund mente at kommunen gjør så godt de kan, men at man kanskje ikke helt forstår behovene på Lovund.

Fordi hvert lokalsamfunn har sin egen idrettskrets, skolekrets osv. er det få organisasjoner og få formelle og uformelle møtesteder som knytter Lurøy kommune sammen på tvers av kretsene. Den fysiske isolerte beliggenheten og dårlig offentlige kommunikasjoner mellom de ulike kretsene i kommunen forsterker

utfordringen. Samlende budsjettprosesser i Lurøy og ungdomslagets samlinger på tvers av kretsene er eksempler på å skape bedre samhandling mellom kretsene i Lurøy. Det kan imidlertid se ut som det er behov for flere slike arenaer for nettverksbygging og samarbeid mellom kretsene i kommunen.

Flere møteplasser og bedre kommunikasjoner kan bidra til brobygging mellom ulike lokalsamfunn. Informanter forklarte at det til og med har versert forslag om å bygge bru til Sleneset. På den måten kan en si at det jobbes med brobygging både konkret og i overført betydning. Innen samfunnsfagene snakker en også om brobygging, ”bridging social capital” som uttrykk for samarbeid og nettverksressurser mellom ulike lokalsamfunn, og ”bonding social capital”, nettverksressurser innen et lokalsamfunn (Putnam 2000). Lovund kan ses som et lokalsamfunn med mye ”bonding social capital”. Det er ikke snakk om enten eller, men både og, å utvikle relasjoner og nettverk både innad og utad.

10 Utvikling, suksess og utfordringer

I dette kapitlet samler vi trådene fra tidligere kapitler og gir en mer helhetlig analyse og drøfting i forhold til de tre sentrale problemstillingene som ble drøftet innledningsvis i kapittel 1.

10.1 Utviklingstrekk og egenskaper

I den første problemstillingen (se kapittel 1.2.1) stilte vi spørsmål om hva som kjennetegner Lurøy kommune og Lovund sin økonomiske og sosiale egenskaper og utvikling i et noe lengre historisk perspektiv.

Folketallet i Lurøy kommune nådde sitt historiske høydepunkt på slutten av 1950-tallet (2953 innb.), men har siden gått betydelig tilbake (1912 innb. i 2010). Det siste tiåret har den relative nedgangen i folketallet vært litt mindre enn gjennomsnittet for små kystkommuner i landet. Nedgangen i Lurøy skyldes (netto-) utflytting, mens den naturlige tilveksten (fødselsoverskuddet) som tidligere var positiv, har det siste tiåret vært tilnærmet lik null. Utviklingen har gitt en befolkningsstruktur i dag preget av en mindre andel unge, og større andel eldre, enn fylket og landet.

Internt i Lurøy kommune har utvikling vært svært ujevn mellom kretser. Av kommunens kretser har det vært klar befolkningsvekst i en krets (Lovund), stabil utvikling i 3-4 kretser (Lurøy, Olvik, Aldra) og ellers betydelig nedgang i de øvrige kretsene. Veksten i Lovund skyldes både fødselsoverskudd og (netto-) innflytting, mens fødselsunderskudd og (netto-)utflytting har karakterisert de fleste kretsene for øvrig. Utviklingen i Lovund har vært avgjørende for at Lurøy kommune har unngått en kraftig nedgang i folketallet,

og sikret at kommunen har kommet bedre ut enn gjennomsnittet for små kystkommuner i Nord-Norge.

Syssetningen i Lurøy kommune har tradisjonelt vært knyttet til primærnæringene og etter hvert også andre typer kystyrker (oppdrett, foredling, sjøfart, bygg/anlegg etc). Kombinasjonsbruk med fiske og jordbruk var tidligere vanlig, og senere også andre yrkeskombinasjoner. Øyfolket har imidlertid vært sterkest knyttet til fiske, fangst og foredling basert på rike og varierte fiskeressurser i de nære kyst- og havområdene. En del av jordbrukerne på øyene var leilendinger som leide jord av eiere som bodde annet sted. For folk i fjordene og indre deler av kommunen var imidlertid jordbruket av større betydning og her var det også snakk om selvstendige bønder.

Det tradisjonelle næringsmiljøet i kommunen har vært spredt lokalisert til mange lokalsamfunn, og med mange små enheter innenfor jordbruk, fiske og foredling. Generell strukturpolitikk og ressursforhold har ført til en betydelig nedgang i syssetningen i disse næringene over mange år. Den relative nedgangen innenfor fiskerinæringen har vært på nivå med landsgjennomsnittet over det siste tiåret, men de siste 5-6 årene har Lurøy kommune hatt en bedre og mer stabil utvikling innenfor fiskerinæringen enn landet som helhet og fiske er fortsatt en betydelig næring i kommunen.

De siste tiårene har det imidlertid vært en sterk vekst i Lurøy innenfor sjømatnæringen, foruten offentlig og privat tjenesteyting. Utviklingen innenfor sjømat har vært knyttet til en sterk vekst innenfor lakseoppdrett og relatert virksomhet. Grunnlaget har vært nasjonalt tidlige etableringer innenfor oppdrett på 1970-tallet på Lovund, og som senere er blitt utviklet til store oppdrettsbedrifter med regional forankring og globale markeder. Disse har gitt store lokale og til dels regionale veksteffekter for syssetningen også i andre sektorer. Lurøy kommune er i dag spesialisert innenfor sjømatnæringen med fiske, oppdrett, foredling og relaterte virksomheter, som også utgjør den klart største virksomhetsområdet innenfor privat sektor. Mye av veksten innenfor sjømatnæringen har vært konsentrert til 2-3 kretser.

Lurøy kommune som helhet har også hatt en sterk vekst i offentlig sektor, og særlig innenfor helse/sosial, men også administrasjon og undervisning. Samlet har veksten i offentlig sektor vært noe mer desentralisert internt i kommunen. Kommunen har også hatt noe

vekst i deler av privat tjenesteyting (handel, turisme, bygg/anlegg), og særlig i enkelte kretser som har hatt høy vekst innenfor sjømat og/eller offentlig sektor (Lovund, Lurøy/Onøy, Sletnes m.fl.).

Folketallsnedgangen i kommunen de siste 30-40 årene skyldes høy (netto-) utflytting. Dette har vært en distriktskommune med en liten befolkning spredt bosatt på mange øyer. Generelle trender mot økt utdanningstilbøyelighet har i kombinasjon med et begrenset lokalt arbeidstilbud og svært spredt bosetting med dårlige kommunikasjoner bidratt til den høye (netto-) utflyttingen over mange tiår. Kommunen har ellers sammen med resten av Helgelandsregionen vært særlig sårbar på grunn av en stor andel små fiskefartøy (Vareide 1995). Med unntak for enkelte kretser har samtidig nyskapingsevnen vært for svak og tilveksten av arbeidsplasser i privat sektor mindre enn nedgangen i tradisjonelle næringer. Et viktig unntak er Lovund, og til dels Kvarøy, som med entreprenørskap og omstillingsevne innenfor sjømatnæringen tidlig fikk koplet seg opp til og ta del i den nasjonale veksten innenfor den nye oppdrettsnæringen som utviklet seg. Dette ga som tidligere omtalt positive veksteffekter også i andre bransjer og sektorer.

10.2 Lurøys og Lovunds suksess det siste tiåret

I den andre problemstillingen (kap 1.2.1) stilte vi spørsmålet om hva som kan forklare Lurøy, og særlig Lovund, sin ”relative suksess” i befolknings- og arbeidsplassutvikling det siste 10-året, og hvilke suksessfaktorer som ligger bak.

Lurøy kommunes ”relative suksess” det siste tiåret består i at kommunen har hatt en bedre relativ utvikling i folketall og arbeidsplasser enn sammenliknbare kommuner og landet som helhet⁴³. Folketallsutvikling har riktignok vært på nivå med gjennomsnittet for små kystkommuner i landet som helhet, men bedre enn slike småkommuner i Nord-Norge.

⁴³ Lurøy kommune har hatt en bedre relativ utvikling i folketallet (-9%), arbeidsplasser i privat sektor (+9%) og totalt (+19%) det siste tiåret enn for andre små kystkommuner i Nordland fylke (hhv. -11%, -14%, -6 %) og små kystkommuner i landet (hhv. -8%, -10%, -1%) (se tabell 2.1).

Når Lurøy kommune har begrenset sin nedgang i folketallet til nivået på landsbasis for små kystkommuner er dette knyttet til en sterk befolkningsvekst på Lovund og samtidig stabil utvikling i to-tre "sentrale" kretser (Lurøy/Aldra/Olvik). Lovund er den eneste kretsen med fødselsoverskudd og (netto-) innflytting. Dette indikerer at Lovund har hatt klart større relativ tiltrekningskraft enn Lurøy kommune som helhet, og gjennomsnittet for små kystkommuner i landet.

Et sentralt grunnlag for befolkningsutviklingen er utviklingen i arbeidsplasser. Lurøy kommune har generelt hatt en ganske sterk relativ vekst i arbeidsplasser det siste tiåret, og langt bedre enn gjennomsnittet for små kystkommuner. Dette skyldes både sterk vekst i offentlig sektor (+39%/151 arbeidsplasser) og noe vekst i privat sektor (+9%/50 arb.plasser). Vekstratene i Lurøy har ligget klart over nivået for små kystkommuner i Nordland (hhv. +6% i offentlig sektor, -14% i privat sektor) og små kystkommuner på landsbasis (hhv. +14% i offentlig sektor, og -10% i privat sektor).

Den sterke relative veksten i offentlig sektor i Lurøy kommune skyldes en kombinasjon av nasjonal velferds- og distriktspolitikk og lokale forhold som demografisk utvikling og evne og vilje til offentlig velferdsutbygging i ulike deler av kommunen. Selv om veksten har vært ganske desentralisert i kommunen, har hovedveksten kommet i de tre kretsene Lurøy/Onøy, Sleneset og Lovund.

Den relative veksten i privat sektor i Lurøy kommune skyldes både veksten i oppdrettsbasert sjømatnæring, deler av privat tjenesteyting (transport, handel) og bygg/anlegg. Veksten i de sistnevnte bransjene har vært stimulert av veksten i sjømatnæringen og offentlig sektor. Det har vært sterk nedgang i primærnæringene i kommunen. Sterkest vekst i privat sektor totalt har det vært i de sentrale delene av kommunen (Lurøy/Onøy) og til dels Lovund og Sleneset.

Hovedforklaringen til den relative suksessen for Lurøy kommune det siste tiåret er knyttet til befolkningsvekst og -stabilitet i de fire største kretsene. Utvikling i disse har vært understøttet av en betydelig arbeidsplassvekst gjennom en offensiv velferdsutbygging, vekstevne i sjømatnæringen samt ringvirkninger for transport, handel og bygg/anlegg. Med andre ord faktorene og drivkreftene bak utviklingen i kommunen er sammensatte.

I denne studien har vi belyst Lovund spesielt ettersom dette er den kretsen i Lurøy kommune som har hatt den beste utviklingen i folketallet over mange år. Det å beskrive og forklare utviklingen i Lovund har vært et viktig inntak for å belyse og forstå noe av grunnlaget for Lurøy kommunes ”relative suksess” det siste tiåret. Uten den sterke utviklingen på Lovund hadde utviklingen i Lurøy kommune vært dramatisk mye svakere.

Utgangspunktet for befolkningsveksten på Lovund er vekstkraften man har hatt i det lokale næringslivet knyttet til oppdrettsnæringen og tilstøtende næringer. Denne veksten og tilhørende etablering av attraktive arbeidsplasser med god lønnsevne har bidratt til at unge mennesker er blitt boende og at nye folk har flyttet til Lovund. At sentrale næringsaktører i tillegg har satset på å utvikle Lovund som et attraktivt sted å bo og leve har også vært avgjørende.

Et viktig grunnlag for utviklingen på Lovund som beskrives i rapporten er tilgangen på entreprenører som kom tidlig inn i en næring og senere klarte å videreutvikle konkurransedyktige bedrifter innenfor det som ble til en stor nasjonal vekstnæring. Man kunne delta i ”oppdrettseventyret”. Utviklingen det siste tiåret er således langt på vei et resultat av utvikling av en konkurransedyktig oppdrettsnæring i Lovund-området de siste 30-40-årene, kombinert med gunstig markedsutvikling for sjømat globalt. En viktig tilleggsfaktor til Lovunds befolkningssuksess er at man har klart å utvikle et attraktivt lokalsamfunn, blant annet mye på grunn av lokale bedriftseiere som ikke bare har investert i bedriftene, men også mye for å styrke trivsel og attraktivitet i lokalsamfunnet.

Samtidig som man har hatt *dyktighet lokalt* har også mer *tilfeldige fordeler* spilt inn og bidratt til veksten på Lovund. Når man først var etablert innenfor oppdrettsnæringen fikk man mulighet til å være med på det nasjonale ”oppdrettseventyret”, som senere ble preget av stadig sterkere politisk styrt adgangsbegrensing (konsesjonstildelinger). Tidlige etableringer gjorde ellers at Lovundbedrifter utviklet styrke til senere oppkjøp av konkursbedrifter og deres konsesjoner i et større område. Det siste tiåret har veksten i norsk oppdrettsnæring, inkludert på Lovund, vært stimulert av økende global etterspørsel og gode priser. Svikt i produksjonen i store konkurrentland (bl.a. Chile) har bidratt til dette.

I tidligere studier av Lovund (Stokke et al. 2008) har følgende tre sentrale faktorer bak den positive befolknings- og næringsutviklingen blitt identifisert:

- Betydningen av gründere og ildsjeler
- Betydningen av nettverk og fruktbare relasjoner internt og eksternt
- Symbiosen mellom næring og sted – Lovunds ”vinnerformel”

Betydningen av disse faktorene er bekreftet i vår siste analyse og hvor vi også har utdypet enkelte sider med utgangspunkt i et noe bredere perspektiv på aktørgrupper, lokalsamfunn og kontekst.

Med utgangspunkt i bredere aktørperspektiv har vi i rapporten belyst ulike ildsjeler og nøkkelpersoners betydning for den lokale utvikling. Gründernes motiver, roller og tilknytning kan bidra til forståelsen av suksessen på Lovund. Det at de er født og oppvokst på stedet, og har familier med lang tilknytning til stedet, har bidratt til langsiktig eierskap, engasjement og investeringsvilje i bedrifter og lokalsamfunn. Flere gründere har også utviklet næringsvirksomheten som en integrert ”mann og kone bedrift” ved at ektefeller også jobber i bedriften. Samlet har dette bidratt til å styrke engasjement og innsatsviljen for stedet.

Bedriftene har også i økende grad satset på å praktisere krav til boplikt ved rekruttering og nyansettelser. Dette innebærer at uansett hvor i bedriftene det rekrutteres nye folk, må de garantere for at de er bosatt på Lovund. Dette gjør at man får mer stabil arbeidskraft og det sikrer en mer stabil befolkningsutvikling i lokalsamfunnet.

Det er også verdt å merke seg at de sentrale gründerne ikke bare har akademisk utdanning i tillegg til mye praktisk erfaring, men de har alltid vært opptatt av å pleie sine mange relasjoner og nettverk mot eksterne bedrifts- og kunnskapsmiljøer. Lokalbedriftene har her utnyttet tradisjoner for samarbeid og kunnskapsinnhenting fra oppdrettsmiljøet både nasjonalt og internasjonalt. Dette har sikret

tilgang på informasjon og kunnskap utenfra både til bedrifter og lokalsamfunn⁴⁴.

Lokalt eierskap i form av sterke familiebedrifter med historisk forankring til stedet kan være viktig for å sikre en stabil næringsutvikling på småsteder. Slike lokale eierskap kan imidlertid være sårbare, og særlig ved generasjonsskifter. Blant gründerne på Lovund har en vært bevisste om å slippe til den yngre generasjon med oppgaver og ansvar i bedriften i god tid før man trapper ned. Slik har flere lyktes med å overføre bedriften til yngre generasjoner og sikret videre lokalt eierskap og stabilitet. Opprettholdelse og videreutvikling av familiebedrifter har vært en viktig faktor i den gunstige utviklingen man har hatt i næringslivet på Lovund. Det samme er sterke gründerne som står sammen til lokalsamfunnets beste, og gir en opplevelse av at ”vi kan greie oss selv her på Lovund”. Det å bo på en øy for seg selv vil kunne bidra til at det utvikles en sterk ”øykultur” der en utvikler en tradisjon for å greie seg selv. Man er avhengig av hverandre, på godt og vondt. På Lovund har en slik sterk samholdskultur blitt kombinert med stor åpenhet for å få impulser utenfra. Dette har bidratt til Lovunds innovasjons- og utviklingsevne.

Stedskvaliteter og sterk stedsidentitet er også viktige faktor bak Lovunds suksess. Befolkningen trakk selv fram særlig positive kvaliteter knyttet til et godt hverdagsliv med korte avstander mellom bolig, arbeid og service, et godt oppvekstmiljø, stillhet og nærhet til naturen. Attraktive aktivitetsanlegg, som bedriftene på Lovund har bidratt til, ble også trukket fram. Tilførsel av mennesker utenfra med nye impulser var også positivt for miljøet. Nye bygninger, anlegg og aktiviteter synliggjør et samfunn i positiv utvikling. Dette ble trukket fram særlig av unge mennesker som viktige stedskvaliteter. Tradisjonelle verdier som engasjement og interesse for hverandre, samhold og dugnadsånd, ble også trukket fram som positive kvaliteter. Samlet er det kvaliteter som assosieres både med landlige kvaliteter og mer urbane kvaliteter. Lovund er et ungt og dynamisk samfunn, der det skjer mye nytt,

⁴⁴ Et annet interessant utslag av dette er også det mer samfunnspolitiske ”Lovundseminaret” (hhv. 1972, 1993, 2011) initiert og støttet av de lokale gründerne. Seminaret har vært en møteplass for folk fra politikk, næringsliv, sivilsamfunn og forskning, for å drøfte Kyst-Norges situasjon og framtid.

både i næringslivet og i utviklingen av sivilsamfunnet. Samtidig har Lovund kvaliteter som nærhet og at man bryr seg, kvaliteter som er det motsatte av bylivets flyktighet og stress. Slike forhold ble trukket fram som positivt, og viktig for de bosatte. Lovund er preget av en ”øykultur” med tradisjoner for nytenkning og kunnskapsinnhenting nasjonalt og internasjonalt.

Bare en ”suksesshistorie”?

Også ulemper ved å bo på et så lite sted som Lovund ble imidlertid påpekt. For det første vil det ofte være lang avstand til en del offentlige og private servicetilbud, og det ble bl.a. uttrykt misnøye med for eksempel dårlig legedekning. Øya ble også karakterisert som litt ”klaustrofobisk” av en informant. Selv om bare en informant brukte det uttrykket, var det flere som pekte på visse ulemper ved å bo på et så lite sted hvor det bl.a. kan bli lite skille mellom arbeid og fritid på den måten at man gjerne treffer de samme personene på begge arenaer.

Andre informanter så også noen svakheter med alt for sterk befolkningsvekst, særlig knyttet til mange sesongarbeidere, da man frykter at det kan bidra til å undergrave Lovunds mer tradisjonelle verdier knyttet til at ”alle kjenner alle”, engasjement og dugnadsånd.

10.3 Dagens situasjon og utfordringer framover

I den siste overordnede problemstillingen (kap 1.2.1) var spørsmålet hva som kjennetegner Lurøy kommune og Lovunds styrker og svakheter i dag, og hvilke muligheter og utfordringer man står overfor framover som robust og livskraftig kommune og lokalsamfunn. I det følgende ser vi nærmere på noen momenter her.

Fortrinn og styrker

Flere av de faktorene som foran ble trukket fram som viktig for kommunens og Lovunds relative suksesser representerer også mulige styrker framover. Dette gjelder blant annet:

- 1) Et sterkt oppdretts- og sjømatmiljø med relaterte næringer i lokalsamfunn og kommune. Nøkkelbedrifter særlig i Lovund, men også enkelte andre lokalsamfunn, med høy

kompetanse, store nettverksressurser og utviklingskraft å bygge videre på.

- 2) Lokal kultur for utvikling, nyskaping og samhandling særlig i enkelte lokalsamfunn som Lovund spesielt, men også i enkelte andre deler av kommunen.
- 3) Et velutbygd offentlig velferdsapparat i kommunen generelt, og særlig i enkelte lokalsamfunn.
- 4) Attraktive bo-og steds kvaliteter i flere sentrale kretser i kommunen ift. arbeids- og servicetilbud, forenings- og kulturliv, sosial nærhet, naturverdier etc.
- 5) Natur- og miljøressurser med potensialer for videre utvikling av reiselivs- og opplevelsesnæringer.

Lurøy kommunes fortrinn er i dag særlig knyttet til store naturgitte ressurser, et sterkt sjømatmiljø og attraktive opplevelseskvaliteter. I tillegg har kommunen hatt spesiell utviklingskraft, som særlig er knyttet til noen lokalsamfunn (kretser) med Lovund i spissen. Dette har gjort Lurøy kommune, og spesielt Lovund, til ett av kraftsentrene for den oppdrettsbaserte sjømatnæringen på Helgelandskysten, og som det er viktig å bygge videre på.

Svakheter og sårbarhet

Lurøy kommune og Lovund har også enkelte svakheter og sårbarheter som representerer store utfordringer for videre utvikling. Dette gjelder blant annet:

- 1) Lurøy kommune har en demografisk struktur som ikke gir fødselsoverskudd. Derfor vil man være avhengig av (netto-) innflytting for å kunne opprettholde folketallet de nærmeste årene. En av kretsene (eks.Lovund) har imidlertid en demografisk struktur med fødselsoverskudd.
- 2) Lurøy kommune har et spredt bosettingsmønster fordelt på mange øyer og med relativt dårlige kommunikasjoner i mellom. Dette skaper utfordringer for samhandling og integrasjon, utviklingskraft og attraktivitet.
- 3) Små miljøer er sårbare for situasjoner der nøkkelbedrifter legges ned, ressurspersoner forsvinner eller sterke

konflikter oppstår som hindrer samhandling både innenfor og mellom kretser i kommunen.

- 4) Økt avhengighet av innflytting og sesongarbeidere kan skape mer ustabile miljøer og befolkninger. Om lokal-samfunn blir preget av for stor "gjennomtrekk" vil det kunne svekke stedskvaliteter og attraktivitet som bosted.
- 5) Servicetilbud og attraktivitet for unge voksne vil måtte være begrenset på små steder. De unge generasjoners økte krav til tjenestetilbud og fritid for å bosette seg, skaper betydelig utfordringer for en kommune med mange kretser med et lite befolkningsgrunnlag. Enkelte kretser (eks. Lovund) har imidlertid klart å overvinne sin "småskala"-ulempe gjennom store private (og offentlige) investeringer i trivselstiltak.
- 6) Svake kommunikasjoner. For dårlige kommunikasjoner er Lurøy kommunes største svakhet i dag. Med bedre kommunikasjoner ville integrasjonen og samhandlingen internt i kommunen, og i forhold til regionale sentra vært bedre. Svake kommunikasjoner svekker utviklingskraft og attraktivitet for enkeltkretser og kommune.

Aktuelle og mulige trusler

Sterke nasjonale og regionale sentraliseringsprosesser representerer et mer eller mindre kontinuerlig "drag" ut fra distriktskommuner til mer sentrale og urbaniserte kommuner⁴⁵. Dette vil skape en kontinuerlig utfordring for Lurøy kommune, og kretser som Lovund. Utfordringene vil være knyttet til det å "beholde" flest mulig av den bosatte befolkningen samtidig som man har en tiltrekningskraft som kan sikre en betydelig innflytting av unge voksne.

Utviklingen i Lurøy kommune, og særlig på steder som Lovund, har blitt sterkt avhengig av lakseoppdrett og noen få nøkkel-bedrifter. Dette er en globalt konkurranseutsatt næring. Selv om etterspørselen etter oppdrettsfisk er forventet å øke internasjonalt,

⁴⁵ Utviklingen av kunnskaps- og utdanningssamfunn vil sammen med mer urbane bostedspreferanser bidra til å opprettholde et slikt mer eller mindre kontinuerlig "drag" ut fra Lurøy kommune.

har bedriftene i Lurøy liten innflytelse på priser, etterspørsels- og konkurranseforhold i disse markedene. Samtidig vil mulige konsentrasjonsprosesser i norsk og internasjonal oppdrettsnæring, både eiermessig og produksjonsmessig, skape betydelig utfordringer for næringen også i Lurøy og Lovund framover. Vil man fortsatt klare å opprettholde og videreutvikle en lokaleid, og regionalt forankret næring? Nye nasjonale krav og retningslinjer for oppdrettsnæringen vil kunne stimulere ytterligere konsentrasjonsprosesser i næringen, som vil være en stor utfordring for bedriftene i Lurøy kommune.

Muligheter og utfordringer ; noen innsatsområder

Et livskraftig og robust kystsamfunn kan betegnes som et samfunn som klarer å opprettholde folketallet, aktivitetsnivået og levekårene på bærekraftige måter over lang tid. Mulighetene for dette påvirkes naturlig nok både av nasjonal politikk og rammevilkår på den ene siden, og av lokale forutsetninger og tilpasninger på den annen.

Det er ingen tvil om at den nasjonale politikken på flere områder kunne vært bedre innrettet dersom de overordnede målene var å styrke langsiktig livskraft og robusthet i små kystkommuner i utkantstrøk. Deler av nærings- og skattepolitikk i landet bidrar ikke til å styrke utviklingsevnen i slike småkommuner.

Når det gjelder lokale forutsetninger og muligheter for egenbasert utvikling og økt attraktivitet, rettes søkelyset som oftest mot unike lokale fortrinn som bør utnyttes bedre, og lokale svakheter som kan overvinnes, gjennom ulike tiltak. Med basis i våre analyser i rapporten kan vi trekke fram følgende innsatsområder som synes å ha særlig relevans for Lurøy kommune, og kretser som Lovund, i en slik sammenheng:

1) Styrke innsatsen for å utvikle steds kvaliteter og attraktivitet. Både enkeltkretser og kommunen står ovenfor betydelige utfordringer med å beholde, og sikre tilførselen av både kompetansepersonell og unge voksne, som ønsker å bosette seg. Utviklingen på Lovund har vist at småsteder i utkantene kan være attraktive når man klarer utvikle attraktive jobber og lokalsamfunn, og får til et samspill mellom elementene. Selv om man ikke kan forvente en tilsvarende vekst i andre kretser i kommunen, er det opplagt forhold i Lovund andre kan lære av.

2) *Styrket samarbeid for å utvikle reiselivs- og opplevelsesnæringene.* Lurøy kommune, og steder som Lovund, har unike fortrinn knyttet til sine marine naturressurser og kystlandskaper. De marine ressursene har vært det historiske grunnlaget for bosetting og næringsliv på øyene, og vil også i framtiden være den viktigste bærebjelken for bosettingen på øyene. Samtidig representerer naturmiljøet unike kvaliteter som har potensial for å skape økt aktivitet innenfor en bærekraftig reiselivs- og opplevelsesnæring. Samarbeid mellom bedrifter internt i kommunen og regionalt, vil sammen med bedre båtkommunikasjoner, øke mulighetene for større samlet aktivitet på feltet.

3) *Forbedring av kommunikasjonene.* En viktig betingelse for Lurøy kommunes, og kretser som Lovunds, framtidige attraktivitet og utviklingsevne vil være gode båtkommunikasjoner internt i kommunen, og til de regionale sentraene. Her er det behov for forbedringer som vil muliggjøre arbeidspendling og et bredere tjenestetilbud for folk internt i kommunen. Bedre kommunikasjoner med de regionale sentraene vil også styrke tilgjengeligheten og utviklingsmulighetene i kommunen.

Litteratur

- Arealutvalget (2011): Effektiv og bærekraftig areallbruk i havbruksnæringen – areal til begjær. Rapport fra et ekspertutvalg oppnevnt av Fiskeri- og kystdepartementet. Oslo 4. februar 2011
- Bang, R. (2009): Lovund. Gården og folket. Et historisk tilbakeblikk på et av Helgelands mest markante øysamfunn. Lurøy historielag.
- Beck, U. (1998): Vad innebär globaliseringen? Göteborg, Daidalos
- Berg, N.G. og B. Dale (2004): Sted – begreper og teorier. I Berg et al. Mennesker, steder og regionale trender. Tapir akademisk forlag, Norge Forskningsråd
- Bolkesjø, T. og C. Brun (1998): Entreprenørskap i ulike regionale kontekster. I Spilling, O.R. (red.): Entreprenørskap på norsk. Bergen, Fagbokforlaget.
- Borch, O.J. og A. Førde (red.) (2010): Innovative bygdemiljø. Ildsjeler og nyskappingsarbeid. Fagbokforlaget.
- Brenner, N. (2004): New state spaces: urban governance and the rescaling of statehood. Oxford, Oxford University Press
- Christensen, A.G. (1991): Livet i og mellom husene. Utvalgte artikler om livsform og bomiljø. Universitetsforlaget. Oslo
- Giddens, A. (1991): Modernity and self-identity. Self and Modernity in the Late Modern Age. Cambridge: Policy Press.

- Hauge, Å.L. (2007). Identitet og sted; En sammenligning av tre identitetsteorier” i tidsskrift for Norsk Psykologforening, Vol. 44, nummer 8, 2007 s. 980-987
- Hirsti, Ø. (2002): Lakseeventyret på Lundeøya. Historien om oppdrettspionerene på Lovund og deres innsats og opplevelser. Jubileumsskrift. Mo i Rana.
- Holm, P., S. Jentoft, B. Steen (1990): Norsk oppdrettsnæring ved inngangen til 90-åra. Et prosjekt for Kystkompetanseutvalget. Vedlegg til handlingsplan, Norges fiskerihøgskole, Universitetet i Tromsø.
- Johnsen, G. og M. Lindal (2006): Laksefeber. Nordnorsk fiskeoppdrett gjennom 35 år. Orkana forlag, Stamsund.
- Korsnes, D., Andersen, H. og Brante, T. (red.)(1997): Sosiologisk leksikon. Universitetsforlaget. Oslo.
- Kystinkubatoren AS (2006): Forretningsplan og miniprojekt for SUS. Et industriinkubatorselskap for Helgelandskysten tilknyttet Seafarm Invest med basis i konsept fra SIVA.
- Lønning, D.J. (red.) (2009): Ringar i vatnet. Innlevingsøkonomi i det kulturelle hamsunlandskapet i Hamarøy. Segelfoss forlag. Hamarøy.
- Malmberg, A & D. Power (2006): True clusters. A servere case of conceptual headache. I Asheim, Cooke and Martins (eds.) (2006): Clusters and regional development. London, Routeledge.
- Massey, D. (2007): World City. Cambridge Polity.
- Miljøverndepartementet (1993): Stedsanalyser. Innhold og gjennomføring. Veileder T-986.
- Munkejord, C. (2009): Hjemme i nord. En undersøkelse av stedsopplevelser med utgangspunkt i kvinnelige og mannlige innflytteres fortellinger om hverdagslivet i Havøysund og Vadsø i Finnmark. Avhandling Phd, Universitetet i Tromsø.

- Norberg-Schulz, C. (1993): *Nattlandene Om byggekunst i Norden*. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo
- Norberg-Schulz, C. (1992): *Mellom jord og himmel – en bok om steder og hus*. Pax forlag. Oslo
- Nylund, K. (2000): “Place and cultural identity in the segregated city” . *The Finnish Journal of Urban studies*, 2000:3 vol.38, s.8-27.
- Onsager, K. (2009): *By- og småstedsregionene i Innlandet. Kompetanse, innovasjon og utvikling*. NIBR-rapport 2009:14.
- Onsager, K., Schmidt, L., Vestby, G.M., Gundersen, F., Sørli, K. (2011): *Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Sandøy kommune*. NIBR-rapport 2011:24.
- Olafsen, T. et al. (2002): *Regulering av oppdrettsnæringen internasjonalt – en sammenligning av rammebetingelser i ulike lakseproduserende land*. KPMG Consulting AS, Senter for Havbruk & Fiskeri.
- Putnam, R.D.(2000):*Bowling Alone. The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster. New York
- Relph, E. (1976): *Place and placelessness*. London, utgave 1980. Pion.
- Ruud, M.E. Brattbakk, I. Røe, P.G. og Vestby, G.M. (2007): *Sosiokulturelle stedsanalyser*. Veileder. Akershus fylkeskommune, Husbanken, Kommunal- og regionaldepartementet, Miljøverndepartementet, NIBR
- Schumpeter, J. (1934): *The theory of Economic Development*. Cambridge Mass: Harvard University Press.
- Statsbygg (2007): *Veileder i kulturplanlegging i norske byer og tettsteder*

- Stokke, K.B., F. Gundersen, K. Sørle og E. Vindenes (2008):
Steds- og næringsutvikling på Lovund – fra krise til suksess.
NIBR-rapport 2008:5
- Teigen, H. (2004): Kollektivt entreprenørskap – et alternativ også
for framtida? I Arbo og Gammelsæther (red.):
Innovasjonspolitikken scenografi – Nye perspektiver på
næringsutvikling. Tapir forlag.
- Teigen, H. (1999): Banken som bygdeutvikler. Oslo, Tano forlag.
- Vareide, K. (1995): Fiskeriene på Helgeland – Historisk utvikling,
samfunnsmessige betydning, og status i dag. Ytre Helgeland
Regionråd.
- Vestby, G.M. (red.) (2005): Byenes attraktivitet. Byutvikling som
grunnlag for profilering og markedsføring. NIBR-rapport
2005:13.
- Vorkinn, M. og Riese, H. (2001): Environmental concern in a
Local Context. The Significance of Place Attachment.
Environment and Behavior, <http://eab.sagepub.com>
- Winther, U. et al. (2011): Potensialet for økt verdiskaping i lakse-
og ørretoppdrettsnæringen. Sintef Fiskeri og havbruk og
Kontali analyse.

Vedlegg 1

Tabell

Tabell 1-Vedlegg Utviklingen innenfor ulike bransjer i privat sektor i Lurøy kommune 2000-2010 (Datakilde: SSB)

		Arbeidsplasser					Bedrifter				
		2000	2005	2010	Endringer 2000-2010		2000	2005	2010	Endringer 2000-2010	
					Abs.	Prosent				Abs.	Prosent
ALLE SEKTORER		780	852	925	145	18,6	376	314	317	-59	-15,7
PRIVAT SEKTOR		536	533	586	50	9,3	315	262	261	-54	-17,1
1	PRIMÆRNÆRINGER	199	194	193	-6	-2,9	164	127	112	-52	-31,7
	Landbruk	38	31	27	-11	-28,9	65	53	43	-22	-33,8
	Fiske/fangst	99	60	58	-41	-41,4	86	60	58	-28	-32,6
	Oppdrett	62	103	108	46	74,8	13	14	11	-2	-15,4
2	OLJE/GASS	0	0	0	0	0,0	0	0	0	0	0,0
3	INDUSTRI	148	141	176	29	19,5	15	16	16	1	6,7
	Næringsmiddel	114	99	131	17	14,9	5	5	5	0	0,0
	Verksted/Mekanisk	2	2	0	-1	-79,0	2	3	3	1	50,0
	Annen industri	32	40	45	13	41,2	8	8	8	0	0,0
4	PRIVAT TJENESTEYTING	190	198	217	27	14,0	136	119	133	-3	-2,2
	Energi, bygg/anlegg	47	48	49	2	4,0	33	29	37	4	12,1
	Sjøfart og utleie av arb.kraft	4	4	3	-1	-23,3	8	6	7	-1	-12,5
	Forretningsmessig tjenesteyting	22	26	24	2	8,8	20	26	29	9	45,0
	Hotell/restaurant	22	19	14	-8	-35,8	11	7	11	0	0,0
	Handel	54	66	92	37	68,9	26	27	25	-1	-3,8
	Annen transport og transporttjen	18	17	18	0	1,7	12	10	11	-1	-8,3
	Andre tjenester	23	18	17	-6	-25,7	26	14	13	-13	-50,0